

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH W MIEJSKIM OBSZARZE FUNKCJONALNYM POZNANIA

Projekt

Stowarzyszenie Metropolia Poznań

Maj 2014 r.

Spis treści

WPROWADZENIE	4
1. PODSTAWY REALIZACJI ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH W MIEJSKIM OBSZARZE FUNKCJONALNYM POZNANIA	5
2. ZASIĘG MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA	10
3. MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY POZNANIA W ŚWIELE STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW: EUROPEJSKICH, KRAJOWYCH, REGIONALNYCH I LOKALNYCH.....	15
3.1. Dokumenty europejskie.....	15
3.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020	17
3.3. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r.....	22
3.4. Strategia rozwoju miasta Poznania do roku 2030.....	25
3.5. Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.	28
4. CHARAKTERYSTYKA METROPOLII POZNAŃ – MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA.	32
4.1. Gospodarka	33
4.2. Rynek pracy.....	39
4.3. Infrastruktura i organizacja transportu.	45
4.4. Sytuacja demograficzna.....	56
4.5. Usługi społeczne	69
5. INTEGRACJA ZARZĄDZANIA W METROPOLII POZNAŃ.	85
6. TRENDY I WYZWANIA ROZWOJOWE METROPOLII POZNAŃ.....	91
7. PROJEKTY ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH.	101
Projekt 1. Aglomeracja Poznańska Metropolią Informatyczną (APMI).....	104
Projekt 2. Metropolitalny system promocji gospodarczej.....	112
Projekt 3. Metropolitalny system informacji oraz promocji i turystycznej	116
Projekt 4. Ochrona i modernizacja zabytkowych obiektów użyteczności publicznej.	120
Projekt 5. Poznańska Kolej Metropolitalna (PKM) - integracja systemu transportu publicznego wokół transportu szynowego w obszarze funkcjonalnym Poznania.....	122
Projekt 6. Integracja sieci dróg zarządzanych przez samorząd z drogami S5 i S11 oraz z autostradą A2	127
Projekt 7. Metropolitalny system ścieżek rowerowych.....	130
Projekt 8. Termomodernizacja i likwidacja niskiej emisji w budynkach użyteczności publicznej	134
Projekt 9. Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług profilaktyki zdrowotnej.....	136
Projekt 10. Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług społecznych	140
8. ZESTAWIENIE PROJEKTÓW ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH NA LATA 2014 – 2020 W UKŁADZIE CELÓW TEMATYCZNYCH I PRIORYTETÓW INWESTYCYJNYCH	143
SPIS LITERATURY I DOKUMENTÓW.....	148

*Metropolia Poznań to wspólnota miejska nowej generacji,
żyjąca i rozwijająca się ponad granicami administracyjnymi.
To wspólne dla miliona ludzi miejsce zamieszkania, pracy i wypoczynku.
Wspólna przestrzeń, wspólne środowisko i infrastruktura.
To także wspólne rozwiązywanie problemów i wspólna troska o przyszłość.
To obszar, gdzie współdziałanie stanowi warunek postępu i rozwoju,
jest źródłem osiągania przewagi konkurencyjnej
w skali krajowej i międzynarodowej.*

*Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej.
Metropolia Poznań 2020.*

WPROWADZENIE

Miejskie obszary funkcjonalne od 2014 r. nabierają nowego znaczenia w systemie zarządzania terytorialnego. Przy pomocy instrumentu **Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)**, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego miejskich obszarów funkcjonalnych mogą realizować zintegrowane przedsięwzięcia, służące zrównoważonemu rozwojowi obszarów miejskich w Polsce. Instrument ZIT łączy działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Podstawowym dokumentem w zakresie udzielenia wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego jest Strategia ZIT. Określa ona zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, demograficznych i społecznych, które mają wpływ na obszary miejskie.

Samorządy terytorialne tworzące Stowarzyszenie Metropolia Poznań, w oparciu o consensus wszystkich jego członków, wypracowały wspólną strategię zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Jest ona rozwinięciem przyjętej w maju 2011 r. przez prezydenta miasta Poznania, starostę poznańskiego oraz burmistrzów i wójtów, Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia 2020. To także realizacja celów statutowych Stowarzyszenia, w tym przede wszystkim zapisu art. 11 pkt. 1 mówiącego o „prowadzeniu działań wspierających wdrażanie wspólnie wypracowanej strategii rozwoju”.

Strategia zintegrowanych inwestycji terytorialnych to sformułowanie programów rozwoju dla całego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania, ujętego w ramach przestrzennych Stowarzyszenia Metropolia Poznań. Działan, które w perspektywie 2020 r. mają zapewnić większą spójność przestrzenną obszaru funkcjonalnego Poznania oraz przyczynić się do wzrostu gospodarczego, rozwoju infrastruktury, poprawy komunikacji, polepszenia usług społecznych, a co się z tym wiąże, wyższej jakości życia mieszkańców całej metropolii.

Realizacja strategii to głównie zadanie dla podmiotów interwencji publicznej, samorządów terytorialnych i innych instytucji, ściśle ze sobą współpracujących. Wyznaczone w strategii cele rozwoju będzie można jednak w pełni osiągnąć poprzez zaangażowanie mieszkańców i reprezentujących ich organizacji społecznych, jak też przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych działających na obszarze Metropolii Poznań.

Realizacji zapisów strategii podejmują się jednostki samorządu terytorialnego, członkowie Stowarzyszenia Metropolii Poznań: miasto Poznań, powiat poznański, miasta i gminy: Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Oborniki, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Skoki, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Szamotuły, Śrem, Tarnowo Podgórne.

1. PODSTAWY REALIZACJI ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH W MIEJSKIM OBSZARZE FUNKCJONALNYM POZNANIA.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) to nowe narzędzie służące realizacji strategii terytorialnych. W Polsce przy pomocy instrumentu ZIT realizowane będą w szczególności zintegrowane działania służące zrównoważonemu rozwojowi obszarów miejskich, o których mowa w art. 7 rozporządzenia ws. EFRR¹.

Realizacja Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce ma na celu:

- Promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych na miejskich obszarach funkcjonalnych.
- Zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie.
- Zwiększanie wpływu miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

ZIT realizowane są **obligatoryjnie na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie**, stanowiących jeden z kluczowych Obszarów Strategicznej Interwencji państwa. W skład terytoriów objętych „ZIT wojewódzkim” muszą wchodzić: miasto wojewódzkie, wszystkie miasta z rdzenia obszaru funkcjonalnego oraz inne gminy obszaru funkcjonalnego – łącznie przynajmniej połowa gmin wyznaczonych w oparciu o dokument „Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich”, który przekazany został przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego samorządom województw w lutym 2013 r. Obszar realizacji „ZIT wojewódzkiego” wyznaczany jest uchwałą zarządu województwa, mając na względzie powyższy dokument oraz uzgodnienia z jednostkami samorządu terytorialnego zainteresowanymi współpracą.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006

Obszar realizacji ZIT w województwie wielkopolskim został określony uchwałą Zarządu Województwa Wielkopolskiego Nr 4013/2013 z dnia 7 listopada 2013 r. Obejmuje on terytorium 22 gmin będących członkami Stowarzyszenia Metropolia Poznań. W skład Stowarzyszenia wchodzi również powiat poznański, na terenie którego leży 17 z 22 gmin członkowskich.

ZIT na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie finansowany jest obligatoryjnie ze środków przekazanych do podstawowej alokacji RPO z rezerwy programowej. W przypadku województwa wielkopolskiego kwota podstawowa, określona w Umowie Partnerstwa, wynosi 178,6 mln euro, w tym 158,4 mln euro z EFRR i 20,2 mln z EFS. Kwota ta może zostać zwiększona do wysokości uznanej za niezbędną przez władze regionu. Dodatkowym źródłem wsparcia Strategii ZIT miast wojewódzkich i powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarów będą środki programów krajowych, w tym przede wszystkim PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020, służące jako źródło wsparcia niezbędnych projektów komplementarnych wynikających ze Strategii ZIT, uzgodnionych pomiędzy Związkiem ZIT i właściwymi Instytucjami Zarządzającymi (IZ).

Uruchomienie środków na realizację ZIT miast wojewódzkich i powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarów uzależnione jest spełnieniem określonych warunków:

- A. Zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa (powołanie Związku ZIT);
- B. Przygotowanie Strategii ZIT;
- C. Posiadanie odpowiedniej zdolności instytucjonalnej;
- D. Podpisanie porozumienia do realizacji ZIT w województwie pomiędzy Związkiem ZIT a IZ RPO;
- E. Zawarcie stosownych zapisów w Regionalnym Programie Operacyjnym, spełniających wymogi Komisji Europejskiej oraz zgodnych z zapisami Umowy Partnerstwa.

Warunkiem podstawowym realizacji ZIT jest zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa tzw. Związku ZIT. **Związki ZIT będą pełnić funkcję wspólnej reprezentacji władz miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie wobec władz krajowych i regionalnych.** Funkcjonowanie związków

ZIT miast wojewódzkich dofinansowane jest ze środków krajowego PO Pomoc Techniczna. Jedną z możliwych form prawnych partnerstwa jest stowarzyszenie.

Od 2011 r. na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania działa Stowarzyszenie Metropolia Poznań, zrzeszające miasto Poznań, powiat poznański oraz 21 gmin członkowskich. Rada Metropolii będąca organem stanowiącym Stowarzyszenia podjęła w dniu 18 września Uchwałę Nr 3/2013, zgodnie z którą Stowarzyszenie „podejmuje się pełnienia zadań związku ZIT”.

Podstawowym dokumentem w zakresie udzielenia wsparcia z działań/priorytetów realizowanych w formule ZIT w ramach RPO jest **Strategia ZIT**. Strategia ZIT „określa zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych, które mają wpływ na obszary miejskie”. Strategia ZIT powinna zawierać część diagnostyczną opartą na analizach terytorialnych i demograficznych, które wskazują potencjał rozwojowy danego obszaru, w szczególności w odniesieniu do wyzwań zidentyfikowanych w Strategii Europa 2020. Aby Strategia ZIT spełniała wymogi Komisji Europejskiej musi zawierać spójny zestaw powiązanych ze sobą działań służących długotrwałej poprawie warunków społecznych, gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych i demograficznych funkcjonalnego obszaru miejskiego. Strategia ZIT stanowi podstawę do uczestniczenia Związku ZIT w procesie zarządzania i realizacji RPO, w uzgodnionym z IZ RPO zakresie.

Dla prawidłowego przygotowania Strategii ZIT kluczową kwestią jest zastosowanie takiej procedury jej akceptacji, która nie doprowadzi do nadmiernej dominacji miasta wojewódzkiego i marginalizacji pozostałych gmin wchodzących w skład ZIT. W związku z tym, Strategia ZIT powinna uwzględniać wspólne strategiczne wybory uzgodnione przez jednostki wchodzące w skład Związku ZIT, a pod Strategią ZIT powinny podpisać się wszystkie podmioty Związku ZIT.

Podstawą do opracowania Strategii ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania jest Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej – „Metropolia Poznań 2020”, która została w 2011 r. zatwierdzona przez wszystkie jednostki samorządu terytorialnego położone na obszarze objętym ZIT i wskazuje strategiczne cele rozwoju miejskiego obszaru funkcjonalnego, uzgodnione przez wszystkich sygnatariuszy Strategii.

Strategia ZIT musi zostać pozytywnie zaopiniowana w ciągu 60 dni od jej przyjęcia przez IZ RPO w zakresie możliwości finansowania w ramach RPO oraz przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w zakresie zgodności z Umową Partnerstwa i możliwości finansowania projektów z krajowych programów operacyjnych. W przypadku projektów realizowanych w formule ZIT, niezależnie od trybu wyboru projektów, proponowane projekty będą musiały spełnić kryteria wyboru projektów ustanawiane przez Komitet Monitorujący RPO. Dlatego w Strategii ZIT ważne jest przygotowanie zasad wyboru projektów, które będą przedmiotem uzgodnień pomiędzy Związkiem ZIT i IZ RPO i będą stanowić podstawę do opracowania szczegółowych kryteriów wyboru projektów. Kryteria wyboru projektów w formule ZIT będą akceptowane przez KM RPO. Mierniki efektów realizacji przedsięwzięć wskazanych do realizacji w formule ZIT powinny być powiązane/spójne z systemem wskaźników RPO oraz wpisywać się w system monitorowania postępów i efektów wdrażania RPO.

Strategia ZIT wskazuje obszary interwencji, w ramach których planowana jest realizacja projektów komplementarnych do przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w formule ZIT, o sfinansowanie których Związek ZIT będzie się ubiegał z innych źródeł (poza formułą ZIT), np. z WRPO lub Krajowych Programów Operacyjnych. Wskazanie w Strategii ZIT projektów komplementarnych nie gwarantuje ich realizacji i sfinansowania ze środków RPO i KPO. Jednak projekty komplementarne (przede wszystkim w ramach priorytetów inwestycyjnych 4.3, 4.5, 7.4) pozytywnie zaopiniowane w ramach Strategii ZIT przez właściwą IZ oraz ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego mogą zyskać preferencje w procesie ich wyboru do realizacji. Warunkiem brzegowym jest spełnienie przez takie projekty kryteriów wyborów projektów regionalnego i krajowego PO oraz dostępność alokacji.

Szczegółowy zakres zadań realizowanych przez Związek ZIT zostanie ustalony w treści porozumienia albo umowy, zawieranych pomiędzy Związkiem ZIT a właściwą IZ. Zadania te obejmują, zgodnie z projektem ustawy o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014 – 2020 (wersja z 14.02.2014), co najmniej udział w wyborze projektów do dofinansowania oraz współpracę przy przygotowaniu kryteriów wyboru projektów dla wyodrębnionych działań lub poddziałań dedykowanych ZIT.

Jeżeli Strategia ZIT przewiduje działania w zakresie priorytetu inwestycyjnego 4.5 i 4.3 muszą być one – w kontekście brzmienia przepisów rozporządzeń ws. EFRR/FS –

odpowiednio uzasadnione odwołaniem do dokumentów strategicznych w zakresie gospodarki niskoemisyjnej (plany gospodarki niskoemisyjnej). W przypadku posiadania przez gminy odpowiednich zapisów w istniejących już dokumentach strategicznych lub planistycznych na temat przejścia na gospodarkę niskoemisyjną należy zawrzeć w Strategii ZIT odpowiednie odniesienia. **Stowarzyszenie Metropolia Poznań postanowiło o przygotowaniu wspólnego dla obszaru realizacji ZIT planu gospodarki niskoemisyjnej, co zostało potwierdzone stosownymi uchwałami rad gmin. Stowarzyszenie złożyło w dniu 7.11.2013 r. wniosek (nr 56947) do NFOŚ o dofinansowanie w ramach priorytetu IX, działanie 9.3. PO IŚ, opracowania Planu gospodarki niskoemisyjnej dla Metropolii Poznań.**

Podsumowując, niniejsza Strategia ZIT dla miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania jest niezbędnym elementem inicjacji procesu realizacji ZIT w województwie wielkopolskim. W związku z tym, zawiera elementy wymagane w art. 28 ust. 7 projektu ustawy o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014 – 2020, czyli w szczególności:

- 1) diagnozę obszaru realizacji ZIT wraz z analizą problemów rozwojowych;
- 2) cele, jakie mają być zrealizowane w ramach ZIT, oczekiwane rezultaty i wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z realizacją regionalnego programu operacyjnego;
- 3) propozycje kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym;
- 4) wstępną listę projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym wraz z informacją na temat sposobu ich identyfikacji oraz powiązania z innymi projektami, w tym projektami wybieranymi w trybie pozakonkursowym pozytywnie zaopiniowanymi przez właściwą instytucję zarządzającą krajowym programem operacyjnym;
- 5) źródła jej finansowania;
- 6) warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii związku ZIT.

Niniejszy dokument nie jest ostateczną wersją Strategii ZIT dla miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania – może zostać zmodyfikowany w wyniku opinii ze strony IZ RPO oraz ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, a także wskutek przyjęcia ustawy o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014 – 2020 w finalnym kształcie.

2. ZASIĘG MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA.

Obszar funkcjonalny (metropolitalny) miasta to nowy podmiot prowadzenia polityki rozwoju i zarządzania, wskazany w polskich dokumentach strategicznych i planistycznych, takich jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Krajowa Polityka Miejska, 2014. Zgodnie z ww. dokumentami krajowymi, w miejskich obszarach funkcjonalnych, ze względu na stopień złożoności zagadnień społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz ze względu na konieczność zwiększenia koordynacji i efektywności działań publicznych, powinny być stosowane specjalne rozwiązania planistyczne, strategie rozwoju oraz plany zagospodarowania przestrzennego.

Listę obszarów funkcjonalnych, w tym obszarów metropolitalnych (odgrywających największą rolę w procesach rozwojowych kraju), ustala KPZK 2030 zgodnie z wymogami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Delimitacja obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich następuje na poziomie regionalnym, przy zastosowaniu jednolitych kryteriów wypracowanych wspólnie przez stronę rządową i samorządową, a także przy udziale partnerów społecznych i gospodarczych.

Wskazanie i uzasadnienie optymalnego wariantu zasięgu miejskiego obszaru funkcjonalnego (metropolitalnego) Poznania nie jest w pełni możliwe. Wynika to przede wszystkim z możliwości przyjmowania różnorodnych kryteriów i metod delimitacyjnych w odniesieniu do tak złożonych jednostek osadniczych jakimi są regiony miejskie. Możliwe natomiast jest odniesienie się do zadań, jakie będą realizowane w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Wymagają one partnerstwa samorządów opartego na dotychczasowych doświadczeniach współpracy międzygminnej i międzypowiatowej oraz wyzwaniach jakie stoją przed samorządami w zakresie współzarządzania (*governance*) i integracji przestrzenno-funkcjonalnej obszaru wsparcia.

Miejski Obszar Funkcjonalny Poznania jako obszar realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych został określony Uchwałą Zarządu Województwa Wielkopolskiego Nr 4013/2013 z dnia 7 listopada 2013 r. Obejmuje on terytorium 22 gmin będących członkami Stowarzyszenia Metropolia Poznań: Poznań, Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Oborniki, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Skoki, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Szamotuły, Śrem, Tarnowo Podgórne. Członkiem Stowarzyszenia jako jednostka samorządowa jest również powiat poznański, którego terytorium, obejmujące 17 gmin, w całości wchodzi w skład miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania.

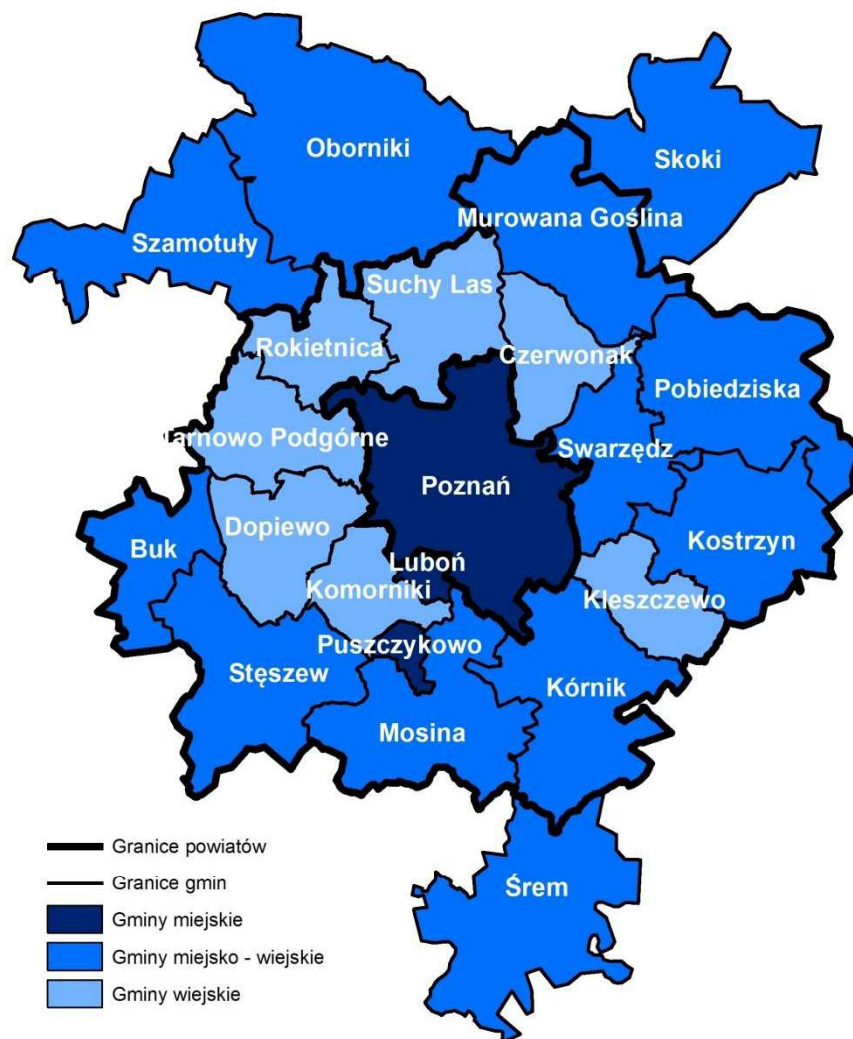
Warunkiem podstawowym realizacji ZIT jest zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa tzw. Związku ZIT. Jedną z możliwych form prawnych partnerstwa jest stowarzyszenie. Od 2011 r. na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania działa Stowarzyszenie Metropolia Poznań, zrzeszające miasto Poznań, powiat poznański oraz 21 gmin członkowskich.

Rada Metropolii Poznań, będąca organem stanowiącym Stowarzyszenia, podjęła w dniu 18 września 2013 r. Uchwałę Nr 3/2013, zgodnie z którą Stowarzyszenie „podejmuje się pełnienia zadań związku ZIT”.

Dla podkreślenia działań integracyjnych, a także ze względów promocyjnych, miejski obszar funkcjonalny Poznania określany jest w niniejszym dokumencie jako Metropolia Poznań, stosownie do nazwy stowarzyszenia pełniącego zadania związku ZIT.

Metropolia to, w perspektywicznym rozumieniu, wspólnota miejska nowej generacji, rozwijająca się ponad granicami administracyjnymi. Celem działań strategicznych dla miasta Poznania, sąsiednich gmin i powiatu poznańskiego jest wspólne przejście: od silnej aglomeracji miejskiej do zintegrowanej i nowoczesnej metropolii.

Ryc. 1. Zasięg miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania.

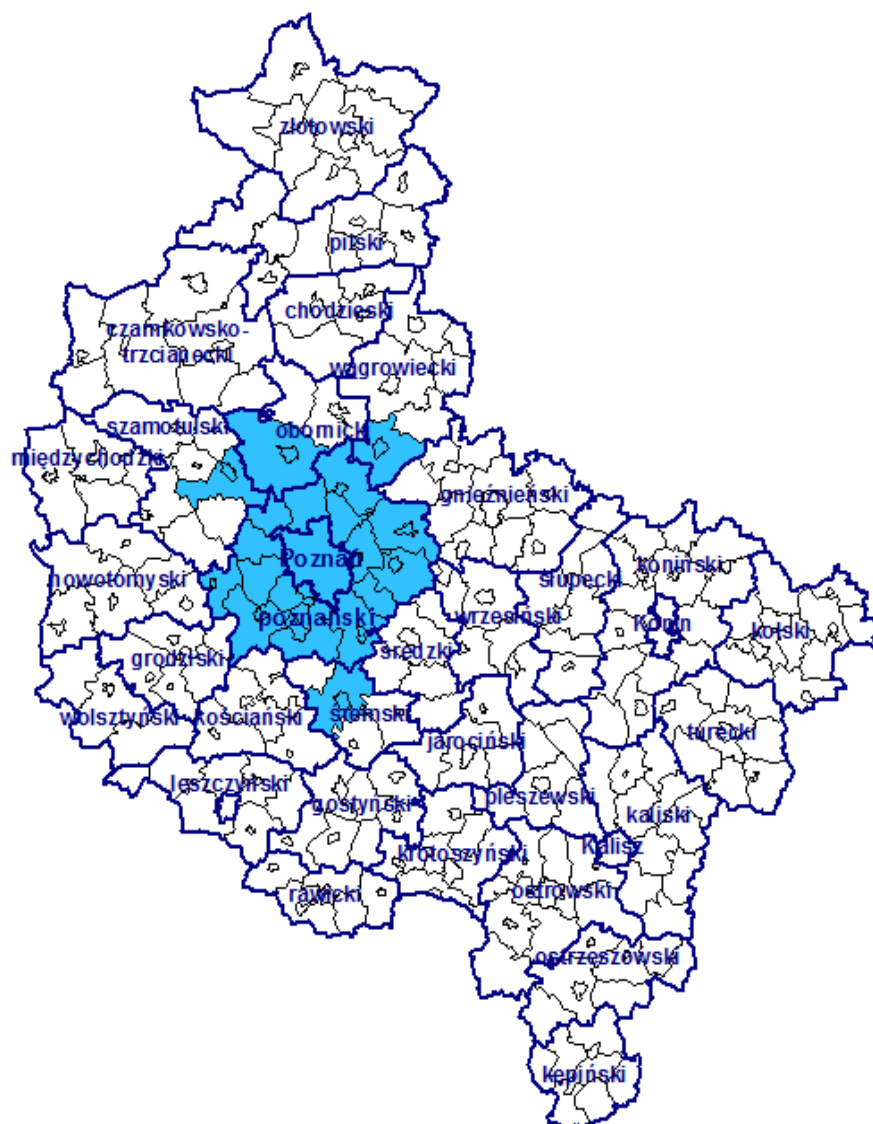
Źródło: Opracowanie własne.

Miejski obszar funkcjonalny Poznania, zwany dalej Metropolią Poznań, obejmuje 22 jednostki administracyjne szczebla gminnego, Poznań – miasto na prawach powiatu, 2 gminy miejskie, 11 gmin miejsko-wiejskich, 8 gmin wiejskich. W jego skład w całości wchodzi powiat poznański oraz 4 gminy należące do powiatów ościennych. Według stanu na 2012 r. obszar ten o powierzchni 3082 km² zamieszkuje 1 009 028 osób, co daje gęstość zaludnienia 327 os./km², blisko trzykrotnie większą od średniej dla całej Polski. Obszar Metropolii zajmuje 10% powierzchni województwa wielkopolskiego oraz stanowi 29% jego populacji.

Tab. 1. Status administracyjny, liczba ludności i powierzchnia gmin tworzących Miejski Obszar Funkcjonalny - Metropolię Poznań (2012).

Lp.	Jednostka terytorialna	Status administracyjny	Liczba ludności	Powierzchnia w km ²	Gęstość zaludnienia (os./km ²)
1	Poznań	miasto na prawach powiatu	550 742	262	2102
2	Buk	gmina miejsko-wiejska	12 347	91	136
3	Czerwonak	gmina wiejska	26 529	82	324
4	Dopiewo	gmina wiejska	20 318	108	188
5	Kleszczewo	gmina wiejska	6 623	74	90
6	Komorniki	gmina wiejska	22 076	66	334
7	Kostrzyn	gmina miejsko-wiejska	17 317	155	112
8	Kórnik	gmina miejsko-wiejska	22 232	186	120
9	Luboń	gmina miejska	30 297	14	2164
10	Mosina	gmina miejsko-wiejska	29 121	172	169
11	Murówana Goślina	gmina miejsko-wiejska	16 658	172	97
12	Oborniki	gmina miejsko-wiejska	33 348	340	98
13	Pobiedziska	gmina miejsko-wiejska	18 580	189	98
14	Puszczykowo	gmina miejska	9 787	16	612
15	Rokietnica	gmina wiejska	13 919	79	176
16	Skoki	gmina miejsko-wiejska	9 235	198	47
17	Stęszew	gmina miejsko-wiejska	14 756	175	84
18	Suchy Las	gmina wiejska	15 614	117	133
19	Swarzędz	gmina miejsko-wiejska	45 807	102	449
20	Szamotuły	gmina miejsko-wiejska	29 546	176	168
21	Śrem	gmina miejsko-wiejska	41 405	206	201
22	Tarnowo Podgórne	gmina wiejska	22 771	102	223
23	Metropolia razem	Stowarzyszenie	1 009 028	3082	327

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

3. MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY POZNANIA W ŚWIETLE STRATEGICZNYCH DOKUMENTÓW: EUROPEJSKICH, KRAJOWYCH, REGIONALNYCH I LOKALNYCH.

Priorytety rozwoju jednostek terytorialnych powinny wpisywać się w strategię jednostek wyższego rzędu: europejskie, krajowe i regionalne. W myśl zasady subsydiarności, jednostki wyższego rzędu wspomagają realizację strategii lokalnych, poprzez wsparcie polityczne, instytucjonalne, organizacyjne i finansowe. Z kolei jednostki niższego rzędu, poprzez swoje działania przyczyniają się do realizacji polityk terytorialnych, istotnych z punktu widzenia rozwoju regionu, państwa i całego kontynentu. Zgodnie z zaleceniami sformułowanymi w dokumencie Zasady realizacji ZIT w Polsce (2013), strategia ZIT powinna być spójna z unijnymi i krajowymi dokumentami strategicznymi. System dokumentów strategicznych obowiązujących na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym, istotnych dla realizacji polityki rozwoju obszaru funkcjonalnego Poznania tworzą następujące akty:

- **Strategia Unii Europejskiej. Europa 2020**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020**
- **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**
- **Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 r.**
- **Strategia Rozwoju Miasta Poznania do 2030 r.**
- **Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020**

Wszystkie wyżej wymienione dokumenty stanowią istotne uwarunkowania strategiczne i planistyczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Metropolii Poznań.

3.1. Dokumenty europejskie.

Zagadnienie miejskich obszarów funkcjonalnych jest elementem europejskiej polityki regionalnej. Od wejścia w życie **Strategii Lizbońskiej** (Strategia Unii Europejskiej do 2010 r.), za kluczowe ogniwa rozwoju społeczno-gospodarczego kontynentu uważa się obszary metropolitalne. Roli metropolii w rozwoju kontynentu wiele uwagi poświęca się w europejskiej polityce przestrzennej, opartej na zasadzie spójności. W dokumencie UE „**Strategiczne Wytyczne Wspólnoty dla Spójności**”

(2006) wyraźnie uwypuklone zostały zagadnienia racjonalnego gospodarowania przestrzenią, urbanizacji, rozwoju miast i powiązań funkcjonalnych pomiędzy miastami a terenami wiejskimi. Zwrócono uwagę na szczególne znaczenie polityki miejskiej i zrównoważonego rozwoju miast dla wspólnot lokalnych i regionalnych oraz na kluczową funkcję wielkich miast-metropolii w rozwoju UE. Dokument ten przesunął tzw. wymiar miejski do nurtu programowania UE w okresie 2007 – 2013 – czyli do określonych programów operacyjnych. Szczegółowe ustalenia zawiera „Zielona Księga UE w sprawie spójności terytorialnej – przekształcenie różnorodności terytorialnej w siłę” (2008).

W **Strategii Unii Europejskiej Europa 2020** kładzie się nacisk na rozwój przedsiębiorczości i poprawę dostępu do rynku MŚP, dopasowanie popytu do podaży na rynku pracy, lepszą edukację poprzez poprawę jakości kształcenia, wzrost innowacyjności i rozwój społeczeństwa cyfrowego, modernizację transportu i poprawę efektywności energetycznej. W sytuacji Polski – kraju stojącego wciąż przed olbrzymimi wyzwaniami modernizacyjnymi – na obecnym etapie rozwoju istotne znaczenie dla realizacji unijnej strategii ma lepsze wykorzystanie potencjałów obszarów miejskich.

W świetle zapisów Strategii Europa 2020 „wszystkie władze: krajowe, regionalne i lokalne powinny realizować na swoim terenie partnerstwo, ściśle włączając do tego procesu lokalne parlamenty, a także podmioty socjalne oraz przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, przyczyniając się do opracowania programów reform oraz ich wdrażania”.

Dzięki ustanowieniu stałego dialogu między różnymi poziomami administracji, unijne priorytety znajdują się bliżej obywateli, co zwiększa zaangażowanie konieczne dla pomyślnej realizacji Strategii „Europa 2020”. Jak się zauważa, sukces nowej Strategii UE będzie w głównej mierze zależał od tego, na ile instytucje Unii Europejskiej, państwa członkowskie oraz regiony będą umiały przekonująco wyjaśnić, że reformy są nieuniknione i niezbędne do utrzymania obecnej jakości życia i modeli społecznych. Stąd UE akcentuje informowanie o tym, jakiego udziału oczekuje od obywateli, środowisk biznesowych i ich organizacji przedstawicielskich.

Istotnym argumentem dla wspierania rozwoju obszarów funkcjonalnych są zapisy **Karty Lipskiej Dokumentu UE na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich (2007)**, zawierającego ramy polityki rozwoju miast europejskich.

Według Karty wzmocniona powinna zostać koordynacja na poziomie lokalnym w celu osiągnięcia równorzędnego partnerstwa pomiędzy dużymi miastami, a obszarami wiejskimi i małymi miastami w regionach miejskich i aglomeracjach. W zapisach Karty zagadnienie to ujęte zostało następująco:

„Coraz bardziej potrzebujemy całościowych strategii i skoordynowanych działań ze strony wszystkich instytucji i osób zaangażowanych w proces rozwoju miejskiego. Strategii, które wykraczałyby poza granice miast. Władze publiczne na każdym szczeblu – lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim – ponoszą odpowiedzialność za przyszłość naszych miast. Aby wszystkie te szczeble działały w sposób efektywny, musimy poprawić koordynację obszarów polityki sektorowej i rozwinąć nowe poczucie odpowiedzialności za politykę zintegrowanego rozwoju miejskiego.”

3.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020.

Dokumentem wyznaczającym priorytety rozwoju regionalnego kraju w najbliższej dekadzie jest **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 – regiony, miasta i obszary wiejskie (KSRR 2020)**. Dokument ten określa cele i priorytety rozwoju Polski w wymiarze terytorialnym, zasady i instrumenty polityki regionalnej, nową rolę regionów w ramach polityki regionalnej oraz zarys mechanizmu koordynacji działań podejmowanych przez poszczególne resorty.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wprowadza szereg modyfikacji sposobu planowania i prowadzenia polityki regionalnej w Polsce, a wraz z nimi różnych polityk publicznych mających największy wpływ na osiągnięcie celów określonych w stosunku do terytoriów. Wiele zapisów dotyczy zarządzania politykami ukierunkowanymi terytorialnie i obejmuje zagadnienia współpracy, koordynacji, efektywności, monitorowania i ewaluacji. KSRR zakłada także dalsze wzmacnianie roli regionów w osiąganiu celów rozwojowych kraju i w związku z tym zawiera propozycje zmian roli samorządów wojewódzkich w tym procesie oraz modyfikacji sposobu udziału w nim innych podmiotów publicznych. Polityka regionalna jest w nim rozumiana szerzej niż dotychczas – jako interwencja publiczna realizująca cele rozwojowe kraju przez działania ukierunkowane terytorialnie, a których głównym

poziomem planowania i realizacji pozostaje układ regionalny. Szczegółowe rozwiązania dotyczą między innymi:

- odejścia od postrzegania polityki regionalnej wyłącznie przez zróżnicowania przestrzenne mierzone na poziomie regionów na rzecz wykorzystania potencjałów endogenicznych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności,
- większej efektywności działań w ramach polityki regionalnej przez skoncentrowanie interwencji polityki regionalnej na wybranych obszarach tematycznych i przestrzennych (obszarach strategicznej interwencji),
- **wprowadzenia nowych instrumentów partnerstwa i koordynacji działań ukierunkowanych terytorialnie – kontraktu terytorialnego.**

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: regiony, miasta i obszary wiejskie (KSRR) stosunkowo szeroko odnosi się do problematyki rozwoju miast i obszarów zurbanizowanych i zapowiada instrumenty polityki państwa wspierające miasta o funkcjach wojewódzkich. Rozwój funkcji metropolitalnych będzie wspierany we wszystkich 19 miastach o funkcjach wojewódzkich. Wśród nich za jedyną w pełni wykształconą metropolię uznano Warszawę.

W KSRR 2020 stolice regionów, w tym miasto Poznań, postrzegane są jako główne centra rozwoju regionów, które w największym stopniu przyczyniają się do budowania siły konkurencyjnej regionu. Dzięki silnym miastom, skupiającym nowoczesne i konkurencyjne przedsiębiorstwa, oferującym miejsca pracy, wysokiej jakości usługi edukacyjne i kulturalne, wzmacniana będzie pozycja każdego z regionów oraz zwiększany będzie zasięg pozytywnego oddziaływania na cały obszar województwa. Wspieranie ośrodków miejskich jest jednym z podstawowych kierunków polityki regionalnej, ponieważ silne miasta decydują o pozycji konkurencyjnej całych regionów w wymiarze międzynarodowym i krajowym.

W Strategii Rozwoju Regionalnego ustalono następujące cele polityki regionalnej do 2020 roku:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”);
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”);

3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”).

Pierwszy cel polityki regionalnej do 2020 r. dotyczy całego obszaru Polski.

W jego ramach podstawowymi kierunkami działań są:

- jak najlepsze wykorzystanie potencjału terytoriów cechujących się największą zdolnością do kreowania wzrostu gospodarczego (Warszawy i pozostałych ośrodków wojewódzkich wraz z ich obszarami funkcjonalnymi),
- wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych,
- budowanie mechanizmów służących rozprzestrzenianiu procesów rozwojowych z biegunów wzrostu przy jednoczesnej budowie potencjału absorpcyjnego i wykorzystanie potencjału endogenicznego innych obszarów takich jak ośrodki subregionalne, obszary wiejskie i inne obszary funkcjonalne o wyraźnej specjalizacji przestrzennej.

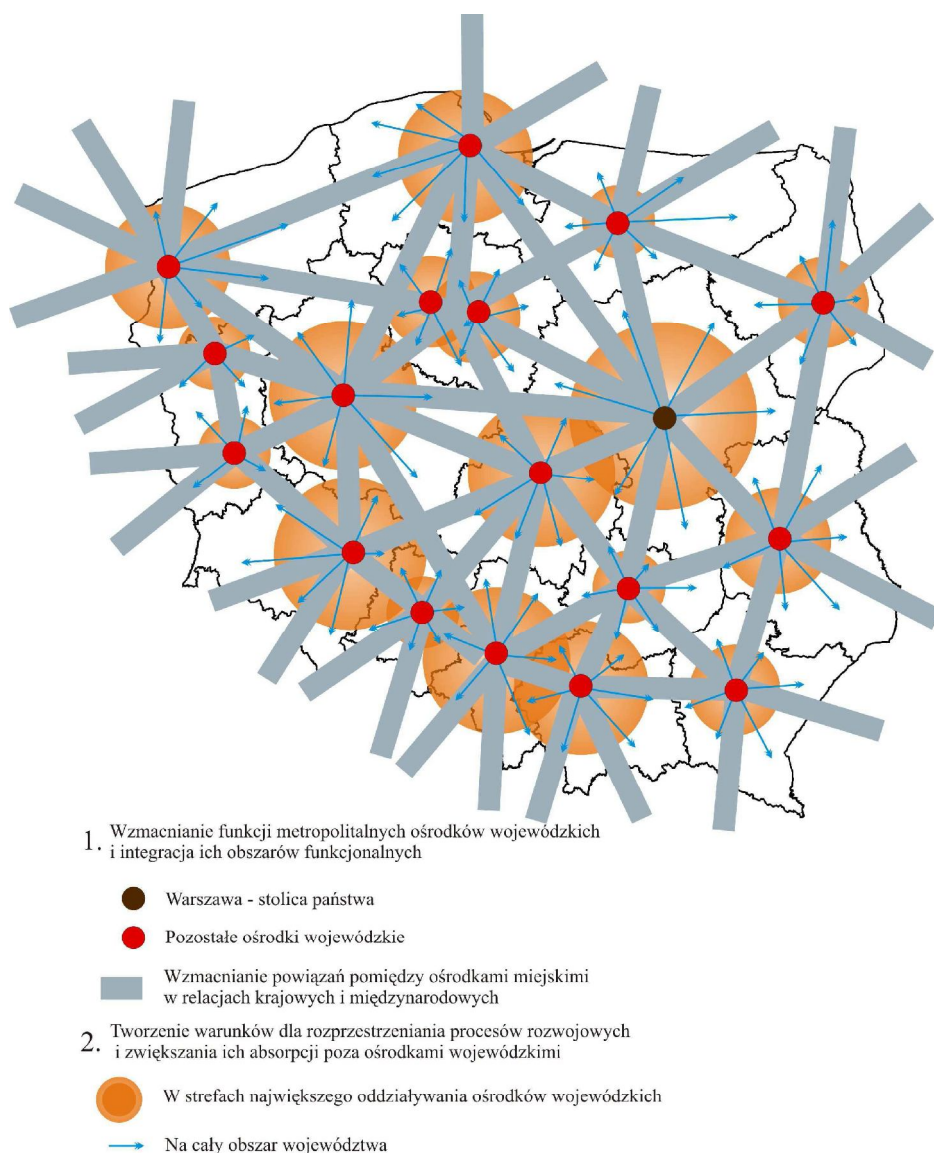
Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych polegać ma na oddziaływaniu na te czynniki rozwojowe, które stanowią o sile konkurencyjnej najważniejszych ośrodków miejskich, a tym samym regionów i koncentruje się na:

- **Rozwijaniu powiązań funkcjonalnych, infrastrukturalnych i instytucjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi** – węzłami sieci w układzie międzynarodowym i krajowym;
- **Wzmacnianiu funkcji metropolitalnych** w sferze gospodarczej, społecznej, nauki i kultury (w tym funkcji symbolicznych) oraz wzmacnianiu roli ośrodków edukacji na poziomie wyższym – tworzących warunki dla gospodarki opartej na wiedzy;
- **Wspieraniu rozwiązań integrujących przestrzeń funkcjonalnych obszarów miejskich w zakresie zagospodarowania przestrzennego, transportu zbiorowego (infrastruktury, taboru i rozwiązań organizacyjnych), usług komunalnych, rynku pracy.**

W zapisach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do 2020 r. istotnym działaniem, wpływającym wydatnie na konkurencyjność całych regionów, ma być

wdrożenie różnych rozwiązań organizacyjnych oraz **rozbudowa i optymalizacja jakości systemów transportu na obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich**. Ze względu na skalę problemów „zatłoczenia” miast polityka regionalna uczestniczy w rozwijaniu systemów transportu, w tym integrowaniu ich z regionalnymi systemami transportowymi, z silną promocją i preferencją dla transportu zbiorowego. Wg KSRR integracja różnych rodzajów transportu, jak i oferta transportu zbiorowego, warunkuje możliwości rozwoju funkcji metropolitalnych, a tym samym przyciągania inwestycji i tworzenia dobrej jakości miejsc pracy.

Ryc. 3. Przestrzenne kierunki działań w ramach Celu 1 Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020.

Źródło: KSRR 2020

Duże znaczenie dla podwyższenia konkurencyjności ośrodków wojewódzkich będzie miało **wspieranie integracji obszaru funkcjonalnego poszczególnych ośrodków miejskich**. Strategia zapowiada stałe dokonywanie usprawnień w tym zakresie – zarówno poprzez działania o charakterze prawnym i organizacyjnym w zakresie dążenia do spójności i optymalizacji usług publicznych w obrębie tych obszarów – usług komunalnych, edukacyjnych, administracyjnych, jak i inwestycyjnych np. z zakresu porządkowania przestrzeni publicznej czy rozbudowy infrastruktury transportowej.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) została opublikowana 27 kwietnia 2012 r. w Monitorze Polskim (poz. 252) jako załącznik do Uchwały Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Jest ona oficjalnie obowiązującym dokumentem polityki przestrzennej szczebla krajowego.

Kluczowym elementem we wdrażaniu polityki przestrzennego zagospodarowania kraju ma być **planowanie dla obszarów funkcjonalnych, wśród których na pierwszym miejscu znajdują się obszary metropolitalne**.

W Koncepcji przyjęto, że obszar metropolitalny powstaje wokół ośrodka miejskiego spełniającego łącznie następujące kryteria:

- liczba mieszkańców powyżej 300 tys.,
- centrum zarządzania gospodarczego i potencjał gospodarczy (ponadkrajowa atrakcyjność inwestycyjna, dodatni bilans w wymianie handlowej),
- globalny zasięg usług wyższego rzędu, w tym symbolicznych,
- duże możliwości edukacyjne i innowacyjne (ośrodek szkolnictwa wyższego, obecność jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych),
- zdolność do utrzymywania relacji handlowych, naukowych, edukacyjnych, kulturowych z innymi międzynarodowymi metropoliami,
- wewnętrzna i zewnętrzna dostępność transportowa,
- wysoka zewnętrzna atrakcyjność turystyczna.

W Koncepcji Poznań został zaliczony do grupy 10 polskich miast spełniających powyższe kryteria.

Ze względu na zidentyfikowane problemy i szanse rozwojowe działania polityki przestrzennej dla wspomagania konkurencyjności głównych miast Polski obejmą:

1. **Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich;**
2. **Intensyfikację powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym;**
3. **Integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich.**

Polityka rozwoju, w tym polityka przestrzenna, będzie **wspierać rozwój funkcji metropolitalnych, przede wszystkim ośrodków wojewódzkich**. Działania wspierające rozwój funkcji metropolitalnych będą dostosowane do sytuacji wyjściowej danego ośrodka miejskiego. Dotyczy to wspierania wybranych funkcji zarządzających sektora publicznego o zasięgu krajowym i regionalnym oraz podwyższania jakości funkcjonowania instytucji już istniejących. Wzmacniane i eksponowane będą również funkcje symboliczne ośrodków miejskich, w tym kulturowe – wspierana będzie renowacja i modernizacja istniejącej infrastruktury kultury (teatry, filharmonie, sale wystawowe, muzea, galerie sztuki, biblioteki itd.) oraz rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów na cele kulturowe, rozwój infrastruktury turystycznej i kongresowej oraz wystawienniczo-targowej. Działania na rzecz wzrostu znaczenia funkcji metropolitalnych będą wspierane głównie w ramach polityki regionalnej państwa oraz koordynowanych przez nią polityk o charakterze sektorowym (np. transportowej). Duże znaczenie będzie miała także polityka Rządu i samorządów terytorialnych na forum ponadkrajowym, np. w zakresie koncentracji funkcji o znaczeniu międzynarodowym.

3.3. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r.

Rola i kierunki rozwoju Poznania i jego obszaru funkcjonalnego znajdują wyraz w Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020. Dokument ten przyjęty został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 17.12.2012 r. Jednym z kluczowych wyzwań stojących przed regionem Wielkopolski wg Strategii jest **wzrost wewnętrznej integracji i istotna poprawa jakości życia mieszkańców Wielkopolski**.

Według zapisów Strategii w województwie wielkopolskim postępuje proces metropolizacji, co jest jednym z głównych, obok globalizacji, wyznaczników współczesnego rozwoju. W Poznaniu i powiecie poznańskim w coraz większym stopniu koncentrują się wszystkie istotne potencjały społeczno-gospodarcze regionu. Jest to przede wszystkim miejsce koncentracji zarządów firm o zasięgu ponadregionalnym, wysoko kwalifikowanej kadry zarządczej, przedstawicieli nauki i kultury. Metropolia poznańska jest także miejscem absorpcji globalnych innowacji i źródłem ich rozprzestrzeniania na region, a także miejscem tworzenia innowacji regionalnych. Przez bogatą ofertę usługową i wysoki poziom życia przyciąga nowych mieszkańców.

W strategii regionalnej zauważa się jednak, że Poznań i jego otoczenie funkcjonalne, mimo wysokich wskaźników makroekonomicznych, to także miejsce wielu problemów rozwojowych w takich dziedzinach, jak środowisko, czy komunikacja zbiorowa. Widoczne są także objawy upadku, bądź utraty funkcji przez poszczególne dzielnice. Problemy metropolii to także zjawisko suburbanizacji, czyli „ucieczki” mieszkańców z Poznania do powiatu poznańskiego, skutkujące spadkiem liczby ludności miasta, a także chaosem przestrzennym. W Strategii zwraca się także uwagę na niedorozwój mechanizmów współdziałania wewnątrz obszaru metropolitalnego i jego integracji.

Z punktu widzenia rozwoju Wielkopolski istotne są przede wszystkim relacje między metropolią a otoczeniem regionalnym. Dla polityki rozwoju nie jest istotne to, że Poznań rozwija się szybciej, bowiem jest to proces naturalny, lecz to by na jego rozwoju korzystały pozostałe obszary Wielkopolski. Kluczowym instrumentem w tym zakresie, w myśl zapisów Strategii Wielkopolska 2020, jest budowanie powiązań gospodarczych i społecznych, a także poprawa dostępności komunikacyjnej, usług wyższego rzędu i nauki.

Z punktu widzenia rozwoju Poznania i jego obszaru funkcjonalnego istotne znaczenie ma realizacja dwóch celów strategicznych samorządu województwa:

Cel strategiczny 1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej regionu. Niezbędnym działaniem w tym zakresie jest poprawa jakości połączeń pomiędzy Poznaniem a ośrodkami subregionalnymi oraz obszarami wiejskimi celem

aktywizacji i wykorzystania ich potencjałów. W tym celu zaplanowano cel operacyjny

1.5. Rozwój transportu zbiorowego, w którym za priorytet uznaje się:

- rozwój i promocję kolei metropolitalnej,
- zwiększenie częstotliwości i skrócenie czasu przejazdów,
- rozbudowę sieci przystanków i punktów przesiadkowych.

Cel strategiczny 4. Wzmocnienie konkurencyjności Metropolii poznańskiej i innych ośrodków wzrostu w województwie. W celu tym planuje się cel operacyjny 4.1. Rozwój Metropolii poznańskiej. Zakres interwencji tego celu obejmie rozwój funkcji metropolitalnych, wzmocnianie powiązań z ośrodkami zarówno krajowymi, jak i zagranicznymi, a także wspieranie powiązań wewnątrz obszaru metropolitalnego. Ważnym elementem interwencji w ramach tego celu będzie wsparcie integracji obszaru metropolitalnego z otoczeniem regionalnym, szczególnie w zakresie relacji wzajemnie korzystnych.

Cel operacyjny 4.1. ma być realizowany poprzez:

- zwiększenie powiązań komunikacyjnych stolicy regionu z otoczeniem, wraz z modernizacją poznańskiego węzła komunikacyjnego, w tym poprawa stanu komunikacji zbiorowej,
- rozwój lotniska Poznań-Ławica,
- rozwój poznańskiego ośrodka akademickiego i badawczego oraz wsparcie jego powiązania z gospodarką, jako źródła innowacji,
- wzmocnianie gospodarki opartej na wiedzy, z uwzględnieniem sektorów kreatywnych,
- wzmocnienie infrastruktury społecznej służącej całemu regionowi,
- rozbudowę i wzmocnienie pozycji Międzynarodowych Targów Poznańskich,
- rozwój funkcji konferencyjnych i kongresowych oraz sportowych charakterze regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- wzmocnianie powiązań kooperacyjnych Poznania z otoczeniem regionalnym,
- aktywizację i wzmocnienie pozarolniczych funkcji terenów wiejskich leżących w granicach poznańskiego obszaru metropolitalnego,
- wzmocnienie funkcji gospodarczych, usługowych i społecznych miast poznańskiego obszaru metropolitalnego,

- wzmocnienie pozycji Poznania w sieci metropolii europejskich oraz rozwój współpracy w sieciach miast.

Zgodnie z zapisami strategii regionalnej, Metropolia Poznań jest jednym z najistotniejszych czynników rozwoju Wielkopolski. Jako źródło innowacji stanowi o pozycji konkurencyjnej regionu. Jest węzłem globalnej wymiany informacji, bez którego nie jest możliwy szybki rozwój pozostałej części województwa. Z punktu widzenia potrzeby utrzymania zrównoważonego rozwoju, władze regionalne będą wzmacniać te funkcje Metropolii, które nie stanowią konkurencji dla innych obszarów Wielkopolski, lecz dodatkowo wspomagają jej rozwój.

Również **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego** (PZPWW), przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego w dniu 26 kwietnia 2010 r., określa Poznań jako najważniejsze ogniwo struktury przestrzennej województwa. Jego rola nadal będzie polegała na rozwijaniu funkcji metropolitalnych oraz na obsłudze mieszkańców regionu. Dla rozwoju regionu istotna jest poprawa dostępności oraz wzmacnianie infrastruktury społecznej i technicznej Poznania. Wzrost znaczenia Poznania w Europie będzie jednocześnie szansą na równoległy rozwój regionu, w tym szczególnie obszaru funkcjonalnego Poznania. W obszarze funkcjonalnym Poznania plan wyróżnia strefę wewnętrzną, charakteryzującą się wysoką dynamiką rozwoju (powiat poznański) oraz strefę zewnętrzną, ze znacznym udziałem użytków rolnych i obszarów cennych przyrodniczo, które w istotny sposób determinują procesy urbanizacyjne i rozwój społeczno – gospodarczy. Tereny te stanowią jednocześnie zaplecze dla rozwoju funkcji rekreacyjnej i bufor na styku środowiska przyrodniczego i terenów intensywnej antropopresji. Celem nadrzędnym rozwoju i zagospodarowania przestrzennego Poznania oraz jego obszaru funkcjonalnego będzie zapewnienie dalszego trwałego, zrównoważonego rozwoju poprzez powiązanie szybkiego rozwoju gospodarczego i wzrostu jakości życia mieszkańców z poprawą stanu środowiska przyrodniczego.

3.4. Strategia rozwoju miasta Poznania do roku 2030.

Strategia Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030 przyjęta została Uchwałą Rady Miasta Poznania z dnia 10 grudnia 2013 r. W ww. dokumencie sformułowano 4 cele strategiczne:

1. Rozwój gospodarki innowacyjnej i podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta.
2. Zwiększenie znaczenia miasta jako ośrodka wiedzy, kultury, turystyki i sportu.
3. Poprawa jakości życia oraz atrakcyjności przestrzeni i architektury miasta.

4. Utworzenie Metropolii Poznań.

Istotny dla rozwoju miasta i jego obszaru funkcjonalnego jest ostatni z ww. celów rozwojowych miasta, uszczegółowiony w postaci programu strategicznego „Metropolitalny Poznań”. Jego ranga została zaakcentowana w wizji Poznania jako: „Miasta metropolitalnego o silnej gospodarce i wysokiej jakości życia, opierającego swój rozwój na wiedzy” (Strategia Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030).

Program strategiczny Metropolitalny Poznań jest programem, który nie występował we wcześniejszych dokumentach strategicznych miasta, w tym w „Planie Rozwoju Miasta Poznania na lata 2005 – 2010”. Uwzględnienie aspektu metropolitalnego po 2010 r. było następstwem światowych tendencji tworzenia się biegunów wzrostu w metropoliach, a także potrzeby współpracy społeczno-gospodarczej na poziomie ponadlokalnym, w związku z dynamicznie rozwijającym się procesem suburbanizacji w obszarze aglomeracji Poznania. W dokumencie z 2011 r. po raz pierwszy przedstawiono ambicje metropolitalne miasta, w wymiarze tak krajowym, jak i europejskim oraz chęć pogłębionej, zarówno politycznej, jak i społeczno-gospodarczej współpracy z otaczającymi je gminami, tworzącymi wraz z miastem silnie zurbanizowany obszar wielkomiejski – aglomerację poznańską.

Celem programu Metropolitalny Poznań jest „rozwój zintegrowanej wewnętrznie metropolii świadczącej zaawansowane usługi na rzecz regionu i kraju oraz osiągnięcie ważnej pozycji w sieci miast metropolitalnych, pozwalającej skutecznie konkurować w kraju oraz na arenie międzynarodowej”.

Program Metropolitalny Poznań realizowany w ramach IV Celu strategicznego – Metropolia, jest programem specyficznym, z uwagi na jego horyzontalny, międzysektorowy charakter. Program zakłada realizację dwóch celów operacyjnych:

- 1. Wzmocnienie spójności metropolii poprzez integrację przestrzenno-funkcjonalną Poznania z gminami aglomeracji,**

2. Zwiększenie usieciowienia Metropolii Poznań (powiązania w regionie, kraju, Europie i na świecie).

W ww. celach podkreśla się dwa fundamentalne i uzupełniające się wyzwania rozwojowe miasta, a mianowicie wzrost konkurencyjności Poznania na arenie międzynarodowej, wynikający z procesów globalizacji i metropolizacji oraz integrację polityczną, funkcjonalną i przestrzenną z otaczającymi gminami jako efekt dynamicznie zachodzących procesów suburbanizacji. Tak sformułowane cele wskazują na jego ponadsektorowy charakter obejmujący działania w sferach: ekonomicznej, społecznej, politycznej (instytucjonalno-organizacyjnej) i przestrzennej (gospodarka przestrzenna).

Cel operacyjny „spójność” zawiera następujące działania:

1. Opracowanie koncepcji kierunków zagospodarowania przestrzennego Metropolii Poznań.
2. Opracowanie metropolitalnego systemu informacji przestrzennej.
3. Opracowanie metropolitalnego planu gospodarki niskoemisyjnej.
4. Utworzenie metropolitalnego związku JST z udziałem Miasta Poznania poprzedzone aktywnym uczestnictwem w pracach Stowarzyszenia Metropolia Poznań.
5. Utworzenie Związku Międzygminnego „Gospodarka Wodno-Ściekowa Metropolii Poznań”.
6. Utworzenie Związku Międzygminnego „Transport Publiczny Metropolii Poznań”.
7. Budowa Poznańskiej Kolei Metropolitalnej.
8. Budowa systemu wspólnej promocji gospodarczej metropolii.
9. Opracowanie i promocja metropolitalnej oferty turystycznej.
10. Kształtowanie, rozwój i promocja identyfikacji mieszkańców z Metropolią Poznań jako wspólnym miejscem zamieszkania, pracy i wypoczynku.
11. Badania świadomości i tożsamości metropolitalnej.

Cel operacyjny „usieciowienie” zakłada realizację następujących przedsięwzięć:

1. Połączenie metropolii z polską i europejską siecią transportową i komunikacyjną.

2. Organizacja lub udział w konferencjach o zasięgu krajowym i międzynarodowym.
3. Budowa rozpoznawalnej marki „Metropolia Poznań”.
4. Promocja marki „Metropolia Poznań”.
5. Rozwój Międzynarodowego Portu Lotniczego jako filaru wspierającego rozwój metropolii.

Głównymi partnerami programu, w myśl zapisów Strategii Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030 są: Stowarzyszenie Metropolia Poznań, jednostki samorządowe z obszaru funkcjonalnego Poznania, gminy obszaru metropolitalnego, celowe związki międzygminne i powiatowe, Województwo Wielkopolskie, Centrum Badań Metropolitalnych UAM, Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna, GDDKiA, PKP PLK SA, Przewozy Regionalne Sp. z o.o., Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Poznaniu, Spółka AQUANET, Port Lotniczy Poznań-Ławica, MTP, Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, organizacje obywatelskie i kapitał prywatny.

Realizacja programu Metropolitalny Poznań odwołuje się do ustaleń Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej - Metropolia Poznań 2020, której zapisy traktowane są jako komplementarne do ustaleń Strategii Rozwoju Miasta Poznania.

3.5. Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

Ważnym dokumentem programowym dla ukierunkowania działań integracyjnych w miejskim obszarze funkcjonalnym było opracowanie wspólnego dla samorządów Stowarzyszenia Metropolia Poznań dokumentu strategicznego. Miasto Poznań, powiat poznański oraz gminy wokół miasta realizują od 2011 r. wspólną politykę rozwoju wyznaczoną przez Strategię Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020. Jest to jeden z pierwszych tego typu dokumentów w kraju, do którego samorządy w polskim systemie prawnym nie były zobligowane. Finalnie ma on charakter Białej Księgi, dla zaznaczenia elastyczności i gotowości na różną aktywność poszczególnych samorządów oraz innych organizacji i podmiotów angażujących się w realizację Strategii (szerzej w: Kaczmarek i inni 2011, Założenia i proces budowy strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej).

Strategia Metropolia Poznań 2020 przedstawia wspólną perspektywę rozwojową dla jednostek samorządowych współpracujących w ramach Stowarzyszenia Metropolia Poznań. Poprawa dostępności i jakości usług, rozwój gospodarczy, modernizacja infrastruktury drogowej i technicznej, zapewnienie sprawnej komunikacji publicznej, ochrona cennych walorów przyrodniczych, dbałość o ład przestrzenny - to zadania, przed którymi stoją władze każdej lokalnej jednostki administracyjnej. Realizacja wielu z tych zadań może przynieść lepsze efekty w drodze solidarnego współdziałania ponad granicami administracyjnymi, w ramach całej Metropolii Poznań.

Strategia zawiera wizję rozwoju miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania w perspektywie najbliższej dekady, uzupełnioną o wartości i zasady jej realizacji.

Wizja brzmi następująco:

Metropolia Poznań umiejętnie łączy potencjał miasta Poznania, sąsiednich gmin i powiatu poznańskiego. Dzięki wielkopolskiej tradycji i solidności, europejskim standardom, wiedzy i kreatywności, wspólnie podejmowane działania przyczyniają się do:

- podnoszenia jakości życia mieszkańców,
- rozwoju przyjaznych usług i nowoczesnej gospodarki,
- kształtowania ład przestrzennego,
- utrwalania wizerunku zintegrowanej i dynamicznej metropolii sukcesu.

Niezbędne działania kierunkowe w Metropolii Poznań ujęte zostały w pięć osi strategicznych:

- 1. Gospodarka przestrzenna i środowisko:** kształtowanie ład przestrzennego w metropolii, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- 2. Infrastruktura i organizacja transportu:** rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej metropolii oraz zapewnienie jej spójności, z preferencją dla rozwoju zintegrowanej komunikacji publicznej.
- 3. Gospodarka i rynek pracy:** wspieranie rozwoju gospodarczego, którego celem jest wzrost konkurencyjności metropolii jako miejsca dobrych inwestycji i rozwój sektora innowacyjnego.
- 4. Usługi społeczne:** tworzenie przyjaznych mieszkańcom usług społecznych, gwarantujących dobrą dostępność przestrzenną i ekonomiczną.
- 5. Zintegrowane zarządzanie i marketing terytorialny:** budowa form współpracy i sprawnego zarządzania w metropolii z udziałem samorządów oraz innych instytucji publicznych i komercyjnych.

Na ww. 5 osi strategicznych składa się 28 programów strategicznych, będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe najbliższej dekady. W ramach programów realizacyjnych zaplanowano blisko 120 działań. Są one kluczowe dla wzrostu spójności i konkurencyjności tworzącej się Metropolii Poznań. Dla realizacji programów sporządzono wykaz ich realizatorów, potencjalnych partnerów oraz możliwych źródeł finansowania, uwzględniając aktualne realia prawne i finansowe.

Strategia rozwoju Metropolii Poznań ma charakter integracyjny i zawiera programy rozwoju w odniesieniu do tych dziedzin, które są szczególnie istotne dla funkcjonowania i rozwoju całego obszaru funkcjonalnego w perspektywie najbliższych lat. Strategia stanowi z jednej strony terytorialne i koncepcyjne rozwinięcie realizowanych już polityk i działań samorządów, jak też różnych instytucji działających w metropolii. Jest więc potwierdzeniem tego, co samorzady już realizują bądź inicjują na obszarze metropolii podążając „poznańską ścieżką integracji metropolitalnej”. Z drugiej strony strategia zawiera także projekty nowych, przewidzianych do wspólnej realizacji programów.

Strategia rozwoju Metropolii Poznań jest dokumentem spełniającym kilka funkcji. Określa ona kierunki działań władz lokalnych w horyzoncie długookresowych celów rozwojowych. Informuje społeczności lokalne, podmioty gospodarcze, instytucje publiczne i różne organizacje o priorytetach rozwojowych przyjętych przez władze lokalne, pomagając podejmować im właściwe decyzje. Pełni również ważną funkcję sprawczą, polegającą na zintensyfikowaniu lub uruchomieniu od podstaw konkretnych programów, których celem jest rozwiązywanie bieżących i długotrwałych problemów metropolii. Wiele z nich dotyczy wszystkich mieszkańców, np. trudności komunikacyjne, wciąż obecny nieład przestrzenny, zawłaszczanie przestrzeni publicznej, problemy środowiskowe, braki infrastrukturalne, skrajny partykularyzm działań i zatraćanie dbałości o dobro wspólne.

Celem działań edukacyjnych i promocyjnych zespołu opracowującego strategię stało się kreowanie nowego typu „myślenia metropolitalnego”. Myślenie metropolitalne (w skali miejskiego obszaru funkcjonalnego) to kompleksowe spojrzenie na rozwój silnie urbanizującego się obszaru, jakim jest Poznań i sąsiadujące z nim miasta i gminy. Podlega on całościowo procesom globalizacji i metropolizacji. Coraz więcej działań samorządów wymaga więc przekuwania konkurencji we współpracę.

Ryc. 4. Osie i programy strategiczne wyznaczone w Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

Źródło: Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

W perspektywie najbliższej dekady działania zintegrowane, wpisujące się w polityki europejskie i krajowe, są kluczowe dla wzrostu spójności i konkurencyjności miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. Programy i działania strategiczne zawarte w Strategii Metropolia Poznań 2020 z 2011 r. są wciąż aktualne i stanowią ważne odniesienie do sporządzenia katalogu projektów w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Projekty te mają głębokie uzasadnienie i są osadzone w dotychczas wdrażanej Strategii Rozwoju Metropolii Poznań.

4. CHARAKTERYSTYKA METROPOLII POZNAŃ – MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA.

Miejski obszar funkcjonalny Poznania w granicach określonych przez uchwałę Zarządu Województwa Wielkopolskiego liczy ponad 1 mln mieszkańców, co stanowi 2,6% ludności kraju i 29% ludności województwa. Obszar ten, integrujący się pod nazwą Metropolia Poznań, jest jednym z głównych elementów współczesnego układu osadniczego Polski i Europy. Miejski obszar funkcjonalny należy do grupy siedmiu najbardziej zurbanizowanych obszarów Polski, obok czterech aglomeracji: warszawskiej, krakowskiej, łódzkiej, wrocławskiej oraz dwóch konurbacji: górnośląskiej i trójmiejskiej. W klasyfikacji Europejskiej Sieci Obserwacyjnej Planowania Przestrzennego (*European Spatial Planning Observation Network – ESPON*) Poznań i otaczające miasto gminy są jednym z 76 obszarów o charakterze metropolitalnym na kontynencie.

Poniższa diagnoza wskazuje na potencjał rozwojowy Metropolii Poznań i jego zróżnicowanie terytorialne w szczególności w odniesieniu do wyzwań strategicznych Unii Europejskiej (Zasady realizacji ZIT w Polsce, 2013). Położono w niej nacisk na charakterystykę stanu i rozwoju przedsiębiorczości, rynku pracy, dostępności do usług społecznych, w tym edukacji oraz infrastruktury i organizacji transportu. W sytuacji Metropolii Poznań – obszaru stojącego wciąż przed olbrzymimi wyzwaniami modernizacyjnymi – na obecnym etapie rozwoju istotne znaczenie dla realizacji unijnej strategii ma wykorzystanie potencjałów całego obszaru funkcjonalnego, z uwzględnieniem jego problemów przestrzennych, funkcjonalnych i demograficznych dziś i w perspektywie najbliższych lat.

W celu przedstawienia zasadności prowadzenia interwencji w określonych dziedzinach wskazano nie tylko na potencjały, ale także na bariery rozwojowe obszaru funkcjonalnego. W każdej z dziedzin interwencji dokonano identyfikacji silnych i słabych stron Metropolii Poznań. Niniejsza analiza wykorzystuje elementy diagnozy wykonanej w ramach Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej – Metropolia Poznań 2020, przedstawiając jednocześnie najnowsze dane statystyczne i wyniki analiz wykonanych na potrzeby strategii ZIT.

4.1. Gospodarka

Metropolia Poznań stanowi jeden z największych ośrodków przemysłowych i usługowych w kraju. Świadczy o tym zarówno liczba podmiotów gospodarczych, a co za tym idzie liczba miejsc pracy, jak i wysokość PKB wytwarzanego w mieście i całej metropolii. Według danych z 2011 r. Metropolia Poznań generuje 4,5% produktu krajowego brutto Polski, natomiast wartość PKB wytworzonego w Poznaniu na osobę plasuje miasto na drugim miejscu w kraju po Warszawie.

Podmioty gospodarcze prowadzące działalność w mieście i gminach podmiejskich wykorzystują zewnętrzne i wewnętrzne korzyści aglomeracji (m.in. wspólnej lokalizacji i urbanizacji). Korzyści te są podstawowym warunkiem powstania każdej aglomeracji miejskiej i decydują o jej pozycji konkurencyjnej (Gaczek, 2012).

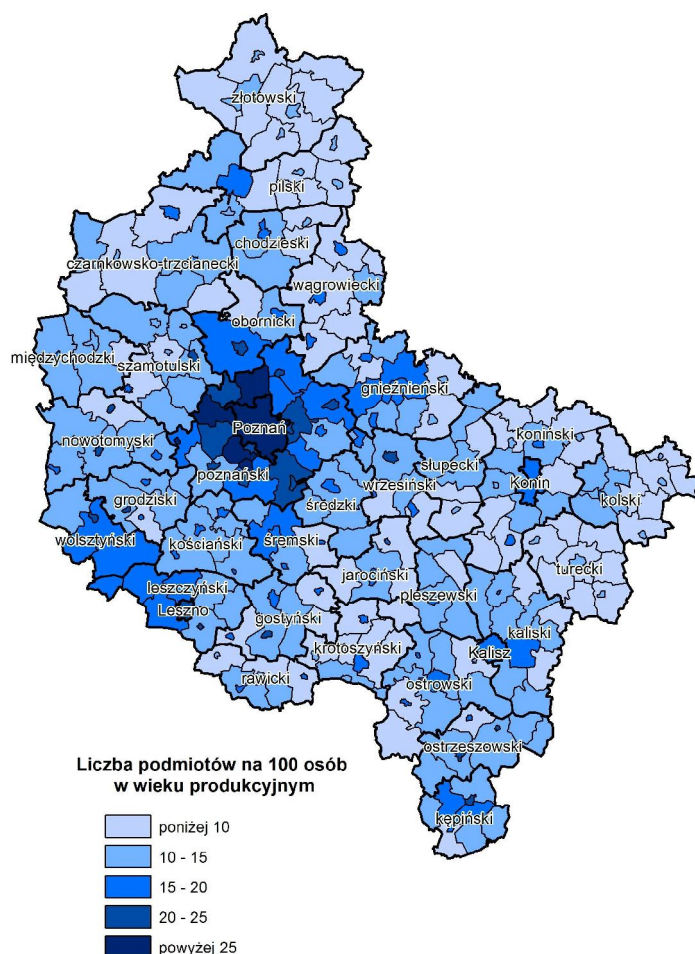
Tab. 2. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według podregionów w Polsce (2011 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	PKB na mieszkańca (zł)	Polska = 100%
1	m. Warszawa	119828	302,1
2	m. Poznań	75877	191,3
3	podregion legnicko-głogowski	73822	186,1
4	m. Wrocław	60425	152,3
5	m. Kraków	60121	151,6
6	podregion tyski	59635	150,3
7	podregion trójmiejski	56817	143,2
8	podregion katowicki	56079	141,4
9	podregion warszawski zachodni	50036	126,1
10	podregion m. Łódź	48669	122,7
11	podregion ciechanowsko-płocki	48383	122,0
12	podregion m. Szczecin	47888	120,7
13	podregion gliwicki	46764	117,9
14	podregion poznański	46298	116,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Silną stroną metropolii jest duża liczba podmiotów gospodarczych. W 2012 r. w Poznaniu i gminach tworzących metropolię zarejestrowanych było 165,9 tys. podmiotów gospodarczych, co stanowiło 42,8% wszystkich podmiotów zlokalizowanych w województwie wielkopolskim.

Ryc. 5. Podmioty gospodarcze w województwie wielkopolskim (2012 r.).

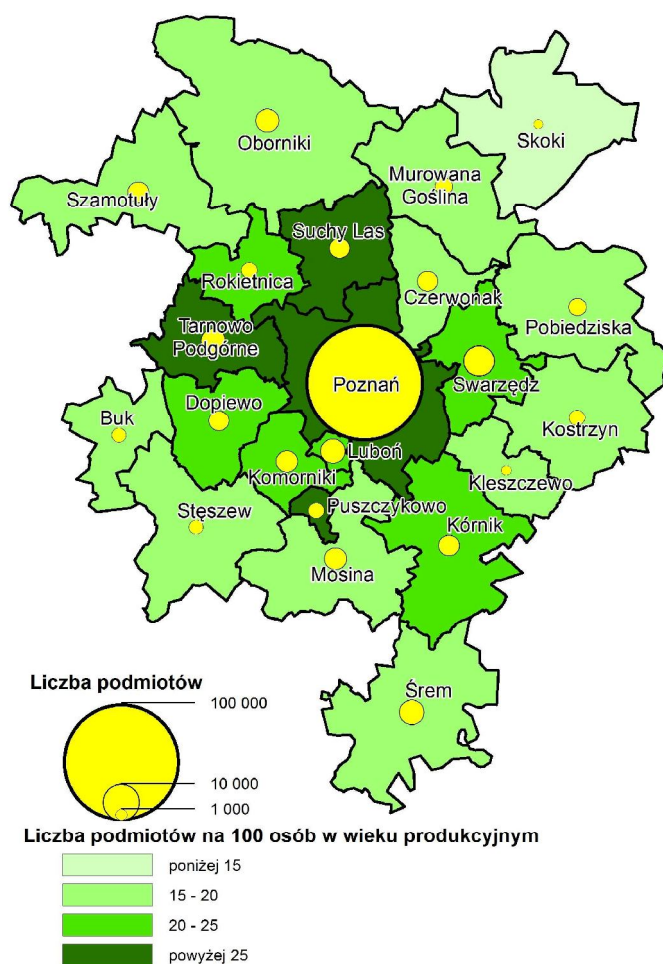

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Zdecydowana większość z nich to firmy małe, prowadzone przez osoby fizyczne. Obok branż tradycyjnych, które nadal odgrywają w strukturze gospodarki metropolii główną rolę, coraz większego znaczenia nabierają podmioty działające w branżach zaawansowanych technicznie, takich jak produkcja leków, komputerów, maszyn biurowych, narzędzi precyzyjnych, optycznych i medycznych oraz bazujących na rozwoju nanotechnologii. Na obszarze metropolii znajduje się wiele parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, centrów transferu technologii, czy też ośrodków wspierania przedsiębiorczości. W metropolii występuje silna przestrzenna koncentracja podmiotów gospodarczych. Aż 61,7% firm zarejestrowanych jest w Poznaniu. Gminy o dużej liczbie podmiotów to Swarzędz (4,2%), Śrem (2,8%) Luboń (2,7%), Tarnowo Podgórne (2,7%), Oborniki (2,4%), Mosina (2,3%), Komorniki (2,2%), Czerwonak

(2,0%), Szamotuły (2,0%) i Kórnik (2,0%). W sumie siedem gmin koncentruje prawie 19,3%, a razem z Poznaniem ponad 81% podmiotów gospodarczych na badanym obszarze. Metropolia Poznań wyróżnia się również na tle regionu i kraju pod względem liczby spółek handlowych przypadających na 1000 mieszkańców (średnia dla metropolii jest ponad 2-krotnie wyższa aniżeli dla województwa wielkopolskiego). Wśród spółek z udziałem kapitału zagranicznego przeważa kapitał niemiecki, holenderski i francuski.

Ryc. 6. Podmioty gospodarcze w Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Tab. 3. Podmioty gospodarcze w Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów gospodarczych	Odsetek liczby podmiotów w Metropolii Poznań (%)	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym	Liczba spółek handlowych na 1000 mieszkańców
1	Poznań	102513	61,77	28,04	29,6
2	Buk	1663	1,00	19,83	10,2
3	Czerwonak	3227	1,94	17,14	6,5
4	Dopiewo	3128	1,88	22,92	12,6
5	Kleszczewo	756	0,46	16,94	6,6
6	Komorniki	3643	2,20	24,43	16,4
7	Kostrzyn	1881	1,13	15,85	7,4
8	Kórnik	3362	2,03	22,47	10,1
9	Luboń	4527	2,73	22,32	10,4
10	Mosina	3851	2,32	19,49	6,7
11	Murowana Goślina	2320	1,40	19,20	5,1
12	Oborniki	4005	2,41	17,55	6,8
13	Pobiedziska	2340	1,41	18,43	5,4
14	Puszczykowo	1886	1,14	28,99	12,6
15	Rokietnica	1975	1,19	21,01	10,2
16	Skoki	715	0,43	11,21	2,3
17	Stęszew	1684	1,01	16,55	8,3
18	Suchy Las	3129	1,89	30,07	27,4
19	Swarzędz	6949	4,19	22,08	13,8
20	Szamotuły	3307	1,99	16,56	6,9
21	Śrem	4614	2,78	16,31	5,7
22	Tarnowo Podgórne	4489	2,70	29,21	35,7
23	Metropolia Poznań	165964	100,00	24,47	21,1
24	Województwo wielkopolskie	387977	-	17,48	9,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

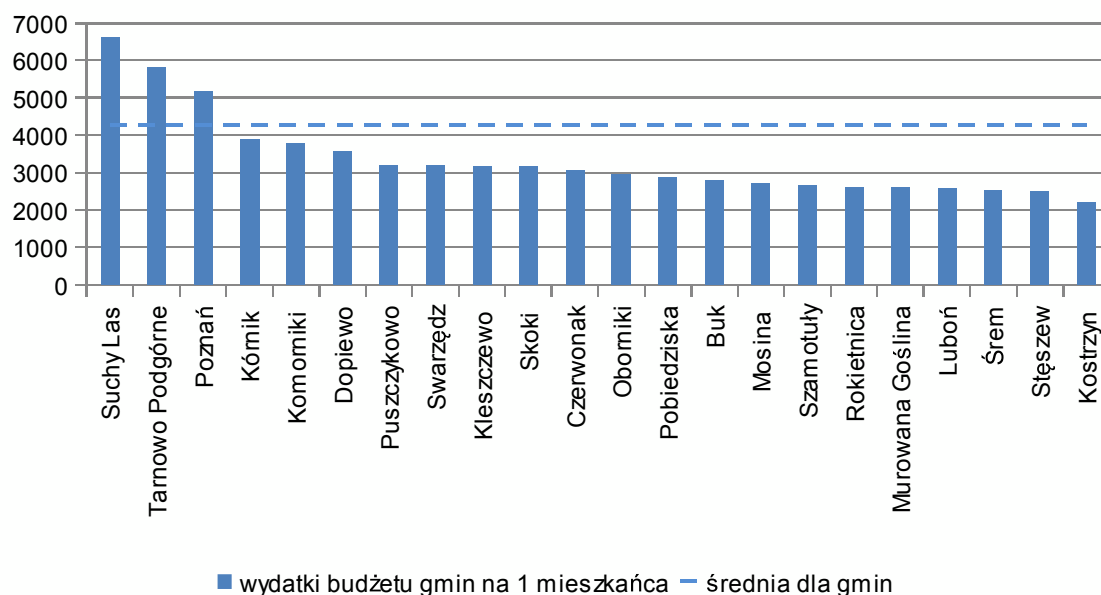
Sytuacja gospodarcza przekłada się wprost na sytuację finansową samorządów terytorialnych Metropolii Poznań. Dwie gminy podmiejskie: Tarnowo Podgórne i Suchy Las osiągają od kilku lat dochody wyższe na jednego mieszkańca niż miasto Poznań.

Tab. 4. Dochody i wydatki w gminach Metropolii Poznań w przeliczeniu na 1 mieszkańca (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba ludności	Dochody gmin (w zł) na mieszkańca	Wydatki gmin (w zł) na mieszkańca
1	Poznań	550742	4985,44	5167,35
2	Buk	12347	3016,39	2811,79
3	Czerwonak	26529	2923,29	3067,26
4	Dopiewo	20318	3180,56	3565,45
5	Kleszczewo	6623	3797,28	3164,86
6	Komorniki	22076	3194,81	3774,93
7	Kostrzyn	17317	2416,34	2205,06
8	Kórnik	22232	3905,63	3879,02
9	Luboń	30927	2300,53	2586,82
10	Mosina	29121	2641,19	2715,16
11	Murowana Goślina	16658	2569,32	2602,51
12	Oborniki	33348	2752,30	2964,70
13	Pobiedziska	18580	2899,43	2876,83
14	Puszczykowo	9787	3252,91	3203,82
15	Rokietnica	13919	2576,90	2621,93
16	Skoki	9235	3490,97	3164,32
17	Stęszew	14756	2757,85	2506,97
18	Suchy Las	15614	5877,80	6619,14
19	Swarzędz	45807	2966,63	3190,95
20	Szamotuły	29546	2578,00	2677,22
21	Śrem	41405	2371,70	2518,24
22	Tarnowo Podgórne	22771	5968,48	5800,65
23	Metropolia Poznań	1009028	4130,38	4281,10
24	Województwo wielkopolskie	3642196	3386,53	3419,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Ryc. 7. Wydatki w gminach Metropolii Poznań w przeliczeniu na 1 mieszkańca (2012 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Najważniejsze silne strony gospodarki Metropolii Poznań to (zob. Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej, 2012) :

- zróżnicowana struktura branżowa zapewniająca korzyści wynikające z różnorodności;
- zróżnicowana struktura wielkości i form organizacyjnych przedsiębiorstw, znaczny udział sektora MŚP;
- wysoka wydajność pracy w przetwórstwie przemysłowym;
- ponadlokalny biegun wzrostu gospodarczego i zintegrowany węzeł komunikacyjny Poznania;
- rosnąca aktywność inwestycyjna, w tym kapitału zagranicznego, w niektórych gminach podpoznańskich i Poznaniu;
- dobre uzbrojenie terenów pod inwestycje, przyspieszenie przygotowywania terenów w niektórych gminach otaczających miasto centralne;
- rosnąca liczba podmiotów otoczenia biznesu w sektorze publicznym i sektorze prywatnym w mieście centralnym, a także w niektórych gminach.
- wysoka odporność gospodarki metropolii na zjawisko kryzysu gospodarczego.

Najważniejsze słabe strony gospodarki metropolii to (za Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej, 2012) :

- niewystarczająca wiedzochłonność gospodarki i mały udział usług wyższego rzędu w wytwarzaniu PKB;
- ciągle zbyt niski poziom technologicznego zaawansowania wytwórczości, mały udział sektorów kreatywnych w gospodarce;
- niewystarczająca współpraca przedsiębiorców w ramach zrzeszeń i izb gospodarczych, słabe usieciowienie;
- słabo propagowana i nieskoordynowana informacja o potencjale gospodarczym całej metropolii;
- małe powiązania między podmiotami systemu wsparcia biznesu;
- zbyt małe nakłady na działalność badawczo-rozwojową i działalność innowacyjną w sektorze przedsiębiorstw;
- słabe instrumenty wsparcia inwestycji branży IT, w tym nowych pomysłów i młodych firm startujących;
- niewystarczająca komercyjna oferta usług nauki dla biznesu;
- brak skoordynowanej, spójnej informacji o terenach pod działalność inwestycyjną w całej metropolii o warunkach funkcjonowania firm, niewystarczająca promocja krajowa i zagraniczna.

4.2. Rynek pracy.

Duża liczba i dywersyfikacja podmiotów gospodarczych sprawia, że Metropolia Poznań stanowi jeden z największych rynków pracy w Polsce. Według danych opublikowanych przez GUS liczba osób pracujących w metropolii przekracza 350 tys., co stanowi 41,4% wszystkich osób pracujących w województwie. Zdecydowanie największym rynkiem pracy w metropolii, przede wszystkim w usługach, jest miasto Poznań (liczba pracujących - 228 tys.). Poza Poznaniem dużym rynkiem pracy dysponuje gmina Tarnowo Podgórne (18,7 tys.) i Swarzędz (13,7 tys.). W przypadku Tarnowa Podgórnego wśród pracodawców dominują wielkie zakłady przemysłowe i firmy logistyczne, powstałe na bazie kapitału zagranicznego. W przypadku Swarzędza dużo więcej jest małych podmiotów gospodarczych.

Liczba miejsc pracy w metropolii stale rośnie, zmienia się jednakże ich rozmieszczenie z tendencją do relokacji do gmin powiatu poznańskiego.

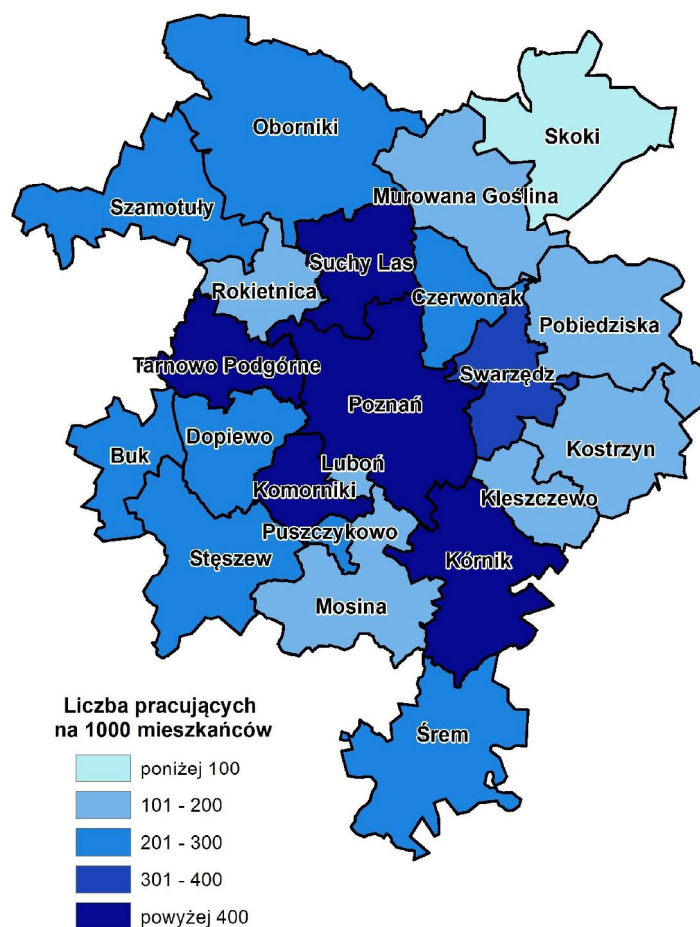
Tab. 5. Podstawowe informacje o rynku pracy Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba osób pracujących	Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców	Liczba osób bezrobotnych	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym
1	Poznań	228790	415	13686	3,9
2	Buk	3327	269	253	3,2
3	Czerwonak	6525	246	512	2,9
4	Dopiewo	4394	216	361	2,8
5	Kleszczewo	721	109	146	3,5
6	Komorniki	9925	450	367	2,6
7	Kostrzyn	2909	168	400	3,5
8	Kórnik	11057	497	376	2,6
9	Luboń	3885	126	700	3,6
10	Mosina	4060	139	715	3,8
11	Murowana Goślina	2706	162	443	3,9
12	Oborniki	7513	225	1472	6,8
13	Pobiedziska	2321	125	514	4,3
14	Puszczykowo	1969	201	218	3,5
15	Rokietnica	2094	150	243	2,7
16	Skoki	730	79	653	10,9
17	Stęszew	3913	265	334	3,5
18	Suchy Las	6317	405	283	2,9
19	Swarzędz	13743	300	900	3,0
20	Szamotuły	6055	205	1544	8,1
21	Śrem	9720	235	1553	5,8
22	Tarnowo Podgórne	18693	821	358	2,4
23	Metropolia Poznań	351367	384	26031	4,0
24	Województwo wielkopolskie	849632	245	147902	6,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

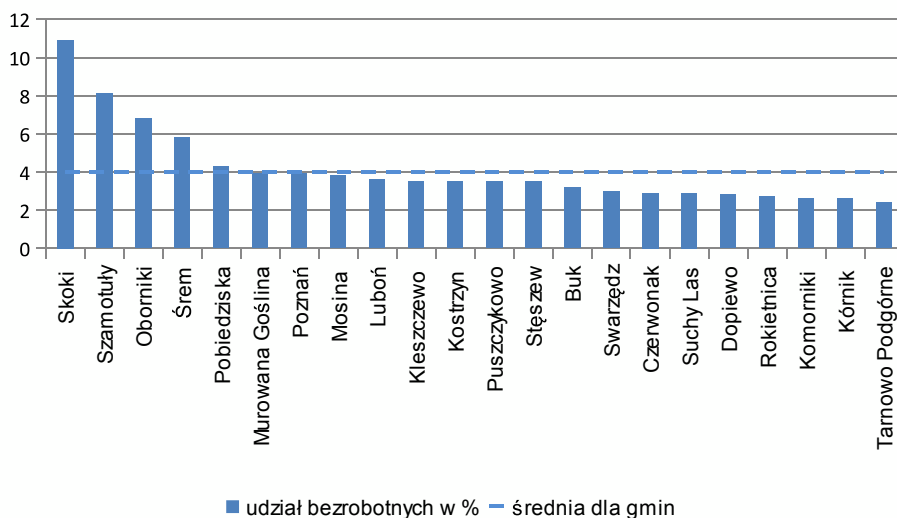
Z uwagi na rosnącą liczbę miejsc pracy oraz dobrze wykwalifikowaną ludność Metropolia Poznań jest (obok Warszawy i Katowic) obszarem o jednym z najniższych wskaźników poziomu bezrobocia w kraju. Poziom bezrobocia na obszarze jednostek wchodzących w skład metropolii nie jest silnie zróżnicowany. Zdecydowanie najniższe wartości wskaźnika udziału bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym cechują gminy graniczące z Poznaniem, tj. Tarnowo Podgórne, Kórnik, Komorniki i Rokietnica.

Ryc. 8. Pracujący na 1000 mieszkańców w Metropolii Poznań (2012 r.).

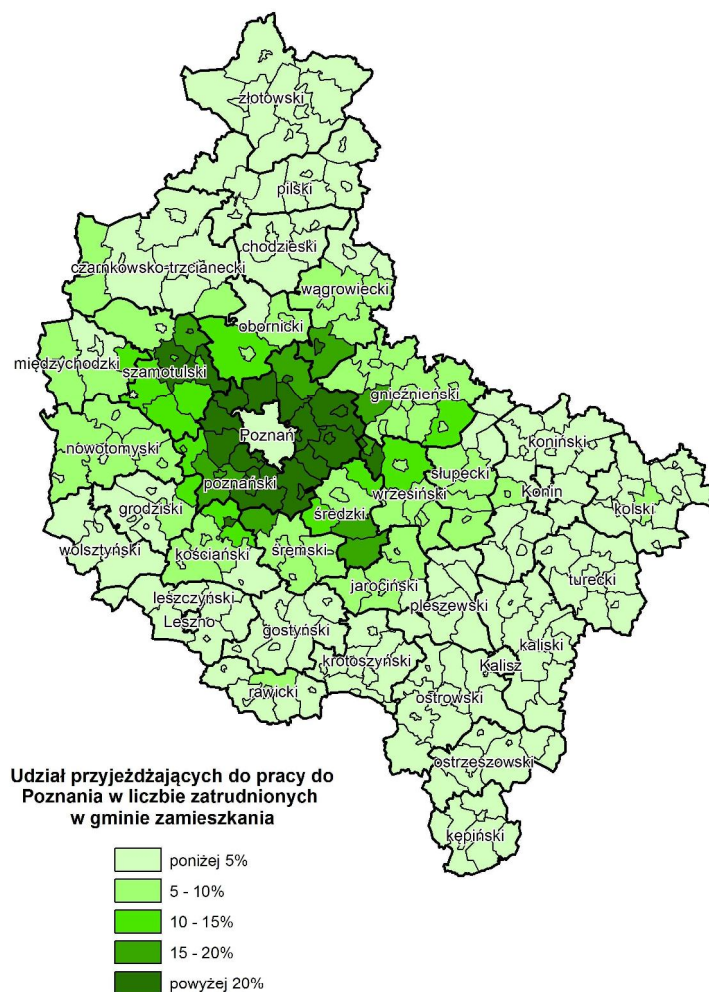

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Ryc. 9. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według gmin (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

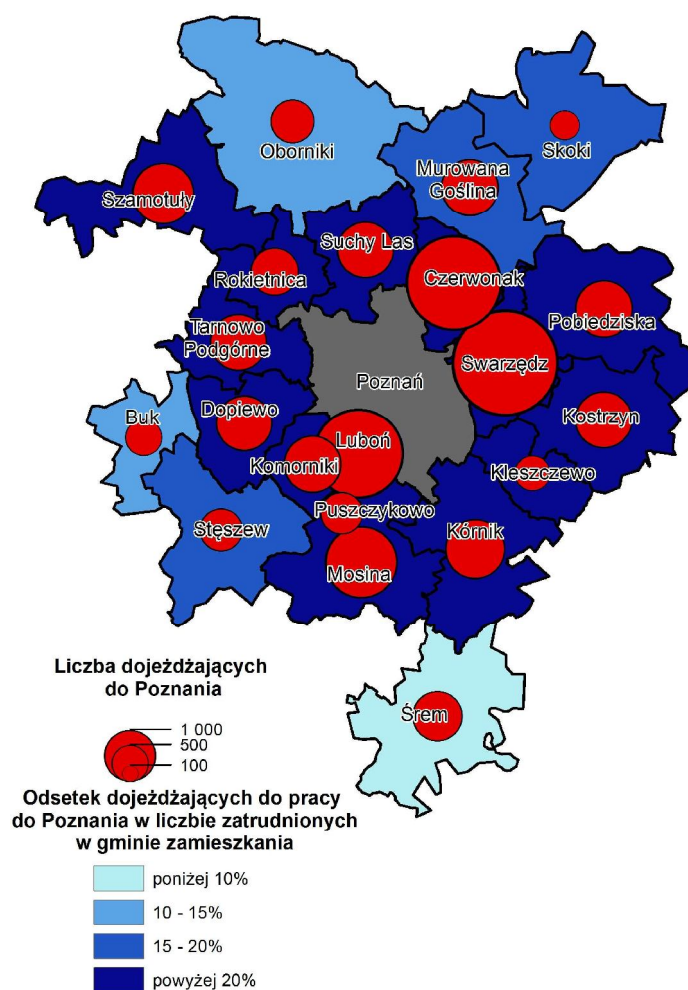
Tab. 6. Dojazdy do pracy w Metropolii Poznań (2006 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba wyjeżdżających do pracy do innych gmin	Liczba przyjeżdżających do pracy do innych gmin	Saldo dojazdów	Liczba osób dojeżdżających do pracy do Poznania
1	Poznań	14209	61488	47279	-
2	Buk	1731	1157	-574	509
3	Czerwonak	4389	3000	-1389	3375
4	Dopiewo	1936	1515	-421	1185
5	Kleszczewo	758	394	-364	463
6	Komorniki	2059	2361	302	1228
7	Kostrzyn	2499	991	-1508	1233
8	Kórnik	2396	3337	941	1342
9	Luboń	4324	1640	-2684	2992
10	Mosina	3774	2258	-1516	1934
11	Murowana Goślina	2719	1152	-1567	1230
12	Oborniki	2913	2672	-241	710
13	Pobiedziska	2311	648	-1663	1242
14	Puszczykowo	1093	1323	230	663
15	Rokietnica	1343	634	-709	854
16	Skoki	925	226	-699	324
17	Stęszew	2002	2061	59	674
18	Suchy Las	1694	2475	781	1211
19	Swarzędz	6075	5507	-568	4208
20	Szamotuły	3479	1507	-1972	1422
21	Śrem	4796	4121	-675	939
22	Tarnowo Podgórne	1790	8375	6585	1212

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS, 2010.

Pochodną liczby osób przyjeżdżających i wyjeżdżających do pracy w ciągu doby jest saldo migracji. Jest ono wybitnie dodatnie w przypadku miasta Poznania. Różnica w liczbie osób przyjeżdżających i wyjeżdżających z Poznania wynosi 47 tys. Wśród gmin metropolii wyróżnia się szczególnie Tarnowo Podgórne, które posiada również dodatnie saldo na poziomie 6,5 tys. osób. Dodatnie saldo cechuje także gminy: Kórnik, Suchy Las, Komorniki, Puszczykowo i Stęszew.

Ryc. 11. Dojazdy do pracy do Poznania z gmin metropolii (2006 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2010.

Najważniejsze znaczenie w przemieszczeniach pracowniczych mają dojazdy do Poznania. Najintensywniejsze dojazdy do miasta mają miejsce z terenu gmin powiatu poznańskiego. Szczególnie wyróżniają się jednostki bezpośrednio graniczące z miastem, tj. Swarzędz (4,2 tys. osób), Czerwonak (3,4 tys. osób), Luboń (3 tys. osób) i Mosina (1,9 tys. osób). Obok wartości bezwzględnych istotnym wskaźnikiem powiązań jest także udział przyjeżdżających do pracy w liczbie zatrudnionych w gminie zamieszkania. Wartości powyżej 20% dojeżdżających cechuje większość gmin powiatu poznańskiego oraz Szamotuły.

Miejski obszar funkcjonalny Poznania charakteryzuje więc silna mobilność siły roboczej, co stanowi wyzwanie w rozwoju systemów transportowych, gwarantujących sprawną mobilność w zakresie dojazdów do pracy, jak i po usługi i do szkół.

Najważniejsze silne strony rynku pracy Metropolii Poznań to (zob. także Rynek pracy i mobilność siły roboczej w aglomeracji poznańskiej, 2010):

- zróżnicowana struktura branżowa, struktura wielkości i form organizacyjnych przedsiębiorstw zapewniająca szeroką ofertę dla poszukujących pracy o różnych zawodach i kwalifikacjach;
- dynamika rynku pracy, przyrost przedsiębiorstw zapewniający tworzenie nowych miejsc pracy;
- niski poziom bezrobocia;
- wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym, zapewniający systematyczne zwiększanie zasobów pracy;
- dobra i polepszająca się dostępność transportowa metropolii, intensywnie rozwijana i unowocześniana infrastruktura drogowa i kolejowa dająca możliwość absorpcji siły roboczej nie tylko z obszaru metropolii ale także z sąsiednich powiatów.

Najważniejsze słabe strony rynku pracy Metropolii Poznań to:

- silna koncentracja miejsc pracy w Poznaniu oraz w kilku gminach pierwszego pierścienia (Tarnowo Podgórne, Suchy Las, Komorniki, Kórnik);
- wciąż znaczny odsetek ludzi z wykształceniem wyższym wśród bezrobotnych;
- niekorzystna struktura wieku bezrobotnych (ok. 20 % bezrobotnych to osoby w wieku 24 lata i mniej);
- relatywnie niski poziom elastyczności funkcjonalnej zasobów pracy, konieczność podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- brak pracowników o kwalifikacjach dopasowanych do lokalnego rynku pracy, szczególnie słaba podaż wysoko wykwalifikowanych kadr branży IT.

4.3. Infrastruktura i organizacja transportu.

Jednym z wyznaczników poziomu rozwoju obszaru funkcjonalnego Poznania jest jego dostępność, wewnętrzna spójność oraz jakość infrastruktury transportowej. Z uwagi na rosnącą mobilność mieszkańców metropolii potrzeba budowy nowej oraz modernizacji istniejącej infrastruktury wydaje się być kluczowym zadaniem stojącym przed wszystkimi samorządami metropolii, jak też samorządem regionalnym.

Najważniejszym układem transportowym na obszarze metropolii jest sieć drogowa, która determinuje dostępność i warunki przemieszczania się. Drogi kołowe różnej kategorii określają dostępność transportową, natężenie i kierunki przewozu osób i towarów, wpływają na koszty funkcjonowania gospodarki, stan środowiska przyrodniczego i jakość życia mieszkańców. Układ drogowy Metropolii Poznań tworzą drogi krajowe (autostrada, drogi ekspresowe i główne) oraz drogi administrowane przez samorząd lokalny (wojewódzkie, powiatowe, gminne i pozostałe). Szkielet drogowy metropolii stanowią 2 szlaki europejskie: E30 – jedna z najważniejszych dróg przebiegająca przez kontynent, łącząca m.in. Berlin z Moskwą, oraz droga E261 – Gdańsk – Poznań – Wrocław, będąca trasą łącznikową sieci europejskiej. Trasa E30 na obszarze metropolii w całości posiada klasę autostrady, w polskiej nomenklaturze drogowej oznaczona jest jako autostrada A2. Równolegle do autostrady przebiega droga krajowa nr 92, o klasie drogi głównej ruchu przyspieszonego (GP). Trasa E261, oznaczona jako droga krajowa nr 5 posiada w większości klasę drogi GP, a od 2012 roku przebiega nowym śladem, m.in. tzw. Wschodnią i Południową Obwodnicą Poznania. Sieć dróg krajowych w metropolii uzupełnia droga nr 11 z Bytoma do Kołobrzegu, której trasa przebiega częściowo ulicami miasta Poznania. Fragment trasy z Poznania do Kórnika posiada klasę drogi ekspresowej (S11), od 2014 roku przebiegać będzie wzdłuż autostrady i tzw. Zachodnią Obwodnicą Poznania (częściowo otwartą w roku 2012). W chwili obecnej droga posiada klasę GP i G. Ostatnim odcinkiem dróg krajowych w metropolii jest trasa nr 32, w kierunku Zielonej Góry.

Długość dróg krajowych w mieście Poznaniu wynosi łącznie 54 km, bez fragmentów autostrady A2 i drogi ekspresowej S11. Natomiast przez obszar metropolii przebiega 121,5 km dróg krajowych oraz 40,9 km autostrady A2 (dane nie uwzględniają otwartych w czerwcu 2012 tras S5 i S11 oraz drogi krajowej nr 11 na terenie gminy Oborniki).

Drogi wojewódzkie na obszarze metropolii tworzą sieć komunikacji między gminami a miastem Poznaniem. Do najważniejszych szlaków wojewódzkich należą drogi, które prowadzą do Poznania, tj. DW 184 biegnąca z Przeźmierowa do Szamotuł, DW 430 łącząca Poznań przez Luboń i Puszczykowo z Mosiną, DW 196 będąca głównym szlakiem komunikacyjnym w kierunku północno-wschodnim, biegnącym przez Murowaną Goślinę do Wągrowca, oraz droga DW 307 łącząca

Poznań z Bukiem i Opalenicą. Ważnym uzupełnieniem sieci dróg krajowych i wojewódzkich są także drogi powiatowe i gminne. Łączna długość tych szlaków na obszarze metropolii wynosi ponad 4 tys. km. Warto podkreślić, że ponad 50% dróg gminnych stanowią drogi gruntowe. Szczególnie dużo dróg o nawierzchni nieutwardzonej jest w silnie urbanizujących się gminach pierwszego pierścienia wokół miasta Poznania. Największą gęstością sieci drogowej w metropolii charakteryzują się gminy miejskie (Poznań, Luboń i Puszczykowo), najniższa gęstość sieci cechuje rozległe gminy miejsko – wiejskie (Pobiedziska, Stęszew, Murowana Goślina i Skoki).

Układ drogowy niezależnie od kategorii szlaku pełni istotną rolę w kształtowaniu skali i kierunków przemieszczeń w metropolii. Jego spójność ma bezpośrednie przełożenie na przebieg szlaków migracyjnych, w pewnym stopniu warunkuje też ich długość. Konieczne jest prowadzenie działań na rzecz wzmacniania spójności obszaru poprzez budowę zarówno głównej (drogi krajowe), jak i lokalnej (drogi wojewódzkie i powiatowe) sieci drogowej.

Istotną rolę z punktu widzenia funkcjonowania transportu zbiorowego i przemieszczeń do pracy i szkół na obszarze metropolii pełni sieć kolejowa. Infrastrukturę kolejową w Poznaniu i powiecie cechuje duża spójność, dobra dostępność oraz stan techniczny, który należy ocenić na dobrym poziomie. Układ, którego centrum jest poznański węzeł kolejowy, jest przykładem dobrze rozwiniętej sieci transportowej. Miasto Poznań dzięki stosunkowo dużej liczbie połączeń kolejowych jest jednym z najważniejszych węzłów kolejowych w Polsce. Stacja Poznań Główny zajmuje drugie miejsce pod względem liczby odprawianych pasażerów w kraju (większą liczbę pasażerów obsługuje jedynie dworzec Warszawa Centralna).

Podstawę układu kolejowego w metropolii stanowią najważniejsze linie kolejowe, wg polskiej nomenklatury nazywane magistralami kolejowymi. Są to szlaki:

- E20 (wg polskiej klasyfikacji linia nr 3) szlak Kunowice – Terespol, tj. trasa w kierunku Wrześni, Konina, Warszawy, oraz Buku, Opalenicy i Berlina;
- E59 (linia nr 351 i nr 271) szlak Świnoujście – Chałupki, tj. trasa w kierunku Rokietnicy, Szamotuł, Szczecina oraz Mosiny, Kościana, Leszna i Wrocławia;
- linie kolejowe nr 352 i 395, które stanowią towarową obwodnicę Poznania.

Następne w hierarchii ważności są linie główne, zwane także pierwszorzędnymi:

- linia kolejowa nr 353, czyli trasa w kierunku Gniezna, Bydgoszczy i Gdańska;
- linia kolejowa nr 272, czyli trasa w kierunku Jarocina i Ostrowa Wielkopolskiego;
- linia kolejowa nr 354, czyli trasa w kierunku Obornik, Piły i Kołobrzegu oraz mniejsze fragmenty linii, głównie łącznice kolejowe.

Uzupełnieniem tego układu są linie drugorzędne, zwane także aglomeracyjnymi:

- linia kolejowa nr 356 ze stacji Poznań Wschód w kierunku Wągrowca;
- linia kolejowa nr 357 ze stacji Luboń w kierunku Wolsztyna.

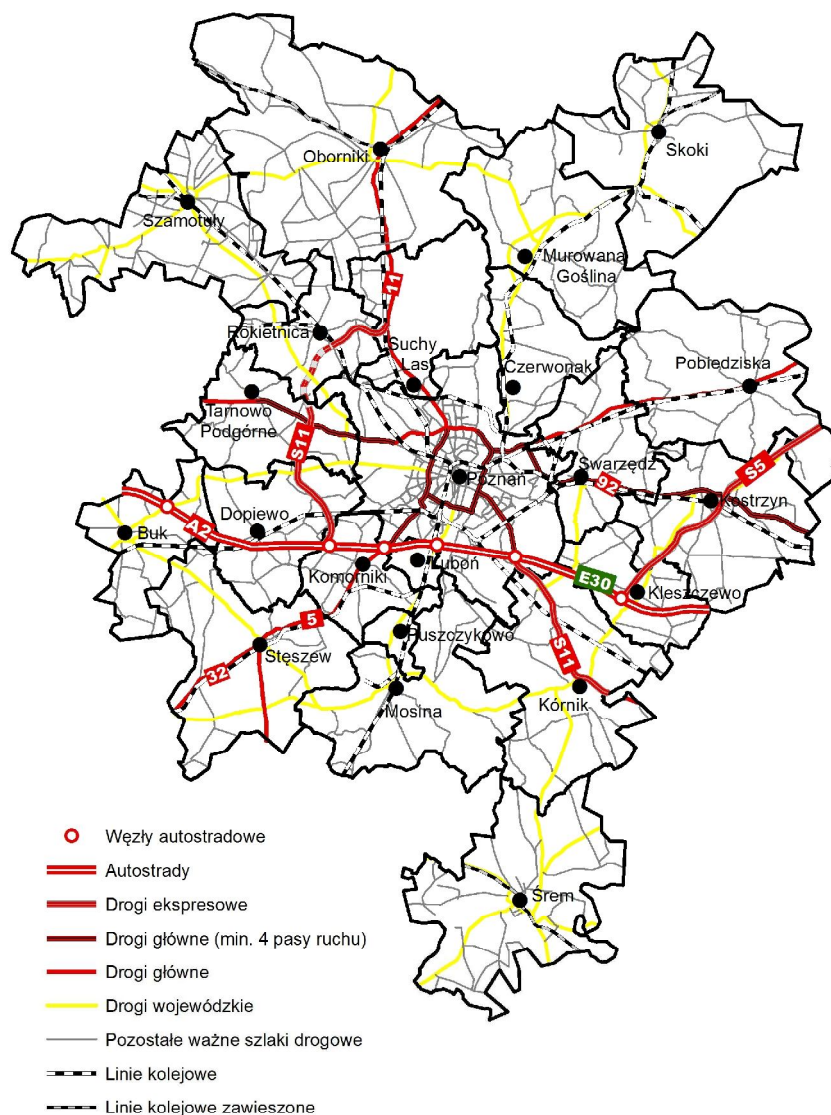
Poznański węzeł kolejowy skupia szlaki prowadzące w 9 kierunkach. Siedem z nich to linie o znaczeniu krajowym, dwie to linie aglomeracyjne, jednotorowe, niezelektryfikowane. W przeszłości uruchamiano pociągi z Poznania przez Rokietnicę do Pniew, do Osowej Góry przez stację Puszczykówko, z Szamotuł do Międzychodu, z Obornik do Wronek, z Mieszkowa przez Śrem do Czempinia, ze Skoków do Janowca Wielkopolskiego i ze Sławy do Gniezna. Aktualnie ruch pasażerski jest na tych liniach zawieszony.

Kolej spełnia ważną funkcję w połączeniach regionalnych i w ruchu podmiejskim. Likwidacja niektórych połączeń doprowadziła do obniżenia standardów dostępności kolei dla obsługi Metropolii Poznań, co spowodowało odpływ pasażerów na rzecz komunikacji autobusowej, a przede wszystkim indywidualnej. Komunikacja kolejowa odgrywa zdecydowanie zbyt małą rolę w obsłudze przewozowej metropolii. Przyczyną tego stanu jest mała częstotliwość połączeń kolejowych, niskie prędkości, a także zbyt duże odległości niektórych przystanków do osiedli mieszkaniowych (Transport w aglomeracji poznańskiej, 2010).

Szczególnie istotnym problemem polskich metropolii (w tym poznańskiej) jest kwestia wykorzystania infrastruktury kolejowej do przewozów pasażerskich na terenie miasta i jego obszaru funkcjonalnego. W rozwiązaniu tej kwestii pomóc ma utworzenie Poznańskiej Kolei Metropolitalnej oraz budowa zintegrowanych centrów

przesiadkowych w Poznaniu i gminach metropolii. Pierwszym krokiem do realizacji projektu koordynowanego przez Stowarzyszenie Metropolia Poznań jest stworzenie dokumentu: „Masterplan dla Poznańskiej Kolei Metropolitalnej”.

Ryc. 12. Infrastruktura transportowa w Metropolii Poznań (2012 r.)

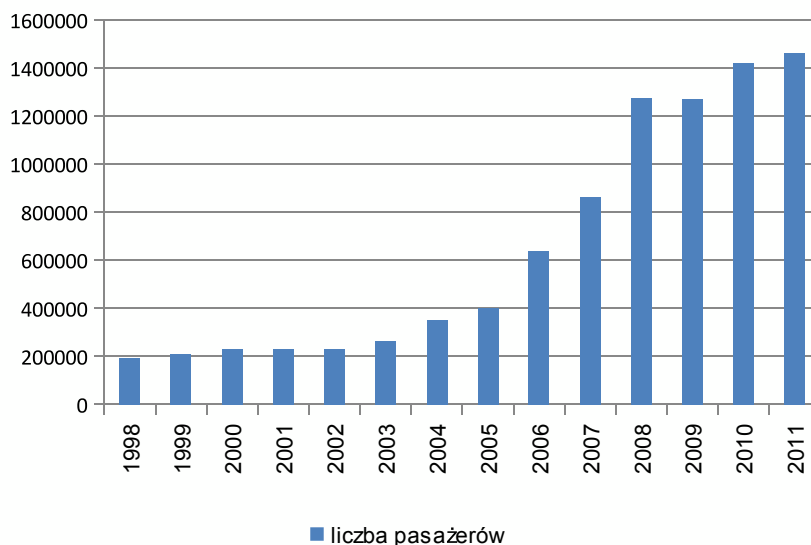

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej, 2013

Metropolia Poznań stanowi także jeden z najważniejszych węzłów międzynarodowego transportu lotniczego w Polsce. Główne lotnisko metropolii (PL Poznań – Ławica im. H. Wieniawskiego) jest 6 największym portem lotniczym w kraju, obsługującym ponad 1,5 mln pasażerów rocznie. Dzięki inwestycjom prowadzonym w latach 2009 – 2013 (m.in. rozbudowie terminala, płyty postojowej

oraz budowie równoległej drogi kołowania) lotnisko jest w stanie obsłużyć 3,5 mln pasażerów rocznie, co powinno zaspokoić potrzeby metropolii na najbliższe lata. Liczba połączeń lotniczych z Ławicy w ostatnich latach jest na podobnym poziomie i wynosi 59 (23 regularne połączenia lotnicze i 36 połączeń czarterowych).

Ryc. 13. Liczba pasażerów korzystających z lotniska Poznań - Ławica w latach 1998 – 2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Portu Lotniczego Poznań - Ławica, 2013.

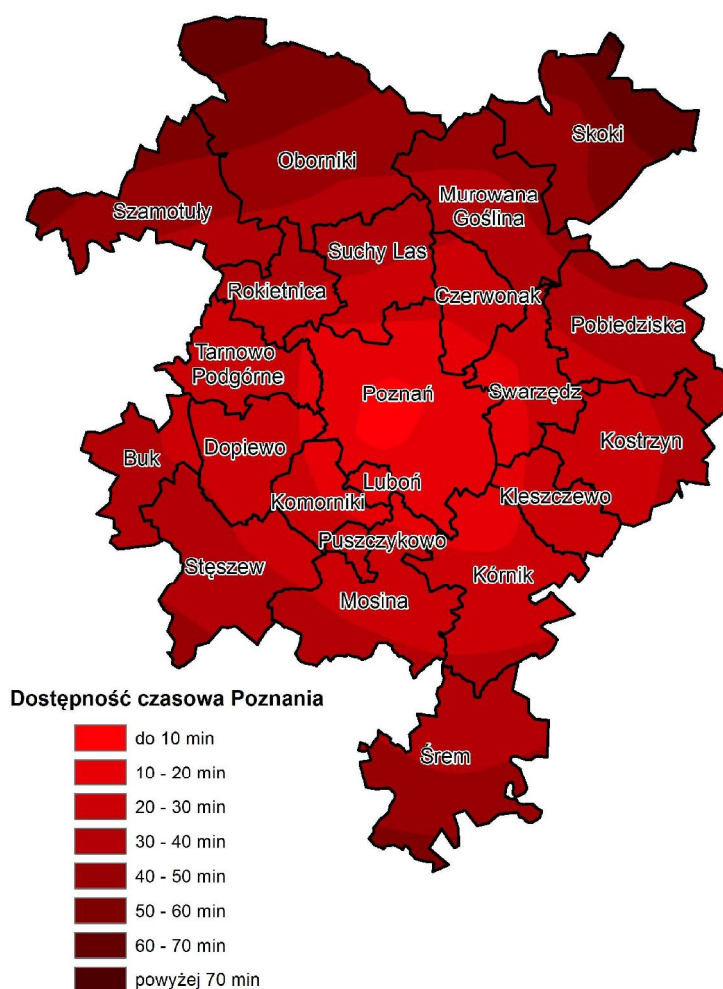
Jakość istniejącego układu transportowego przekłada się bezpośrednio na osiągalność miejsc na obszarze metropolii, czyli jej dostępność. Najlepszym miernikiem dostępności jest dostępność czasowa, gdyż uwzględnia zarówno czynnik geograficzny (odległość), jak i techniczny (jakość sieci transportowej). Szczególnie istotna jest dostępność miasta centralnego metropolii, które stanowi cel codziennych dojazdów do pracy i szkół dla wielu mieszkańców obszaru funkcjonalnego.

Dostępność czasowa Poznania przy wykorzystaniu samochodu okazuje się w przypadku wielu badanych jednostek gminnych lepsza aniżeli ma to miejsce przy wykorzystaniu komunikacji publicznej. Czas dojazdu do miasta jest najkrótszy z obszaru gmin powiatu poznańskiego. W zdecydowanej większości przypadków dotarcie do centrum miasta zajmuje do 30 minut. Wyjątek stanowią gminy drugiego pierścienia, tj Murowana Goślina, Pobiedziska i Buk. Co istotne, izochrony odkształcają się równoleżnikowo, na co wpływ ma przebieg autostrady A2. Z uwagi na rozmieszczenie infrastruktury transportowej dostępność gmin zlokalizowanych

poza powiatem poznańskim a wchodzących w skład Metropolii Poznań jest dużo gorsza. Dotyczy to szczególnie gmin Skoki i Oborniki.

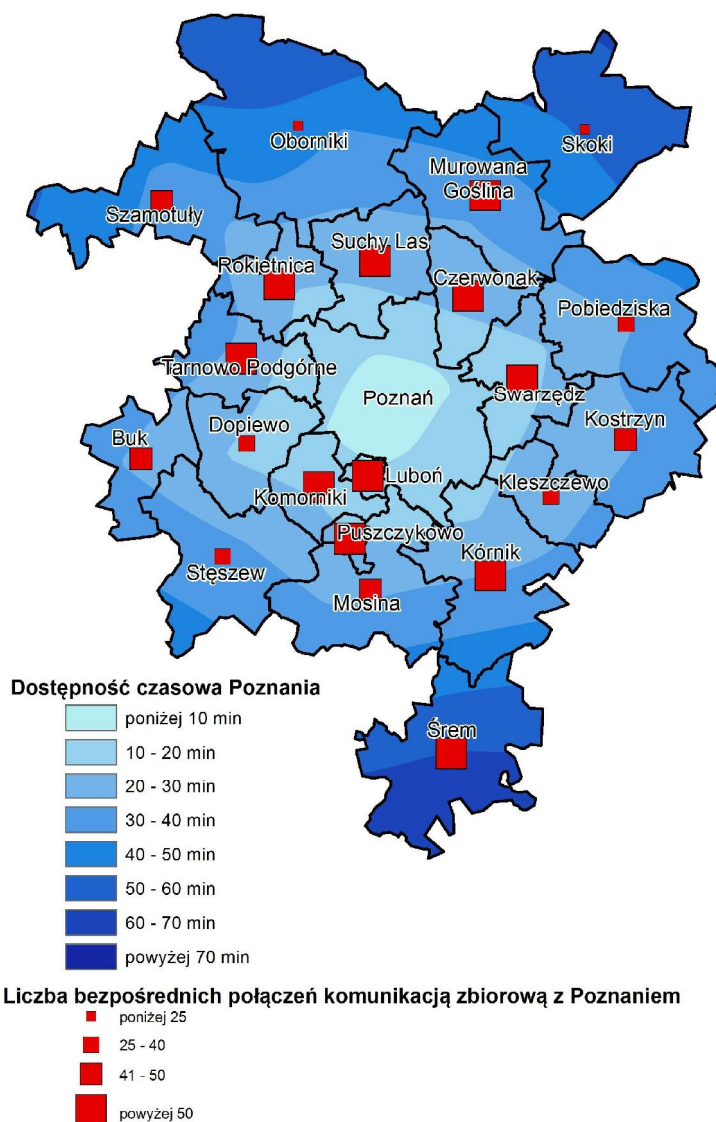
Podobne wyniki przynosi analiza dostępności czasowej Poznania przy wykorzystaniu transportu publicznego. Również w tym przypadku gorszą dostępnością cechują się gminy zlokalizowane w większej odległości od Poznania. Co ważne, dostępność Poznania przy wykorzystaniu transportu zbiorowego innego niż kolej jest dużo gorsza, aniżeli ma to miejsce w przypadku analiz uwzględniających ten środek transportu. Przykładem może być gmina Szamotuły, którą cechuje dużo lepsza dostępność aniżeli położone w podobnej odległości Oborniki, czy Śrem. Wskazuje to zatem na kluczową rolę kolei w kształtowaniu dostępności Poznania w transporcie publicznym.

Ryc. 14. Dostępność czasowa Poznania z obszaru metropolii przy wykorzystaniu samochodu (2013 r.).

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 15. Dostępność czasowa Poznania z obszaru metropolii przy wykorzystaniu komunikacji zbiorowej (2013 r.).

Źródło: Opracowanie własne.

Identyfikatorem powiązań Poznania z jednostkami osadniczymi regionu jest również liczba pasażerów i połączeń komunikacyjnych oferowanych w ramach oferty transportu zbiorowego (kolejowego i autobusowego). W przypadku gmin powiatu poznańskiego dominującą rolę w organizacji dojazdów do miasta odgrywa komunikacja miejska (gminna), dla jednostek położonych dalej kluczową funkcję pełni kolej. Z miejscowości zlokalizowanych z dala od sieci kolejowej dojazd do Poznania zapewnia także komunikacja autobusowa. Najwięcej połączeń z Poznaniem (powyżej 50 na dobę) charakteryzuje gminy powiatu poznańskiego:

Tarnowo Podgórne, Rokietnicę, Suchy Las, Murowaną Goślinę, Czerwonak, Swarzędz, Kórnik, Luboń, Komorniki i Puszczykowo oraz Śrem (rycina 11), z kolei najmniejszą liczbę bezpośrednich połączeń z Poznaniem przy wykorzystaniu transportu zbiorowego mają Skoki.

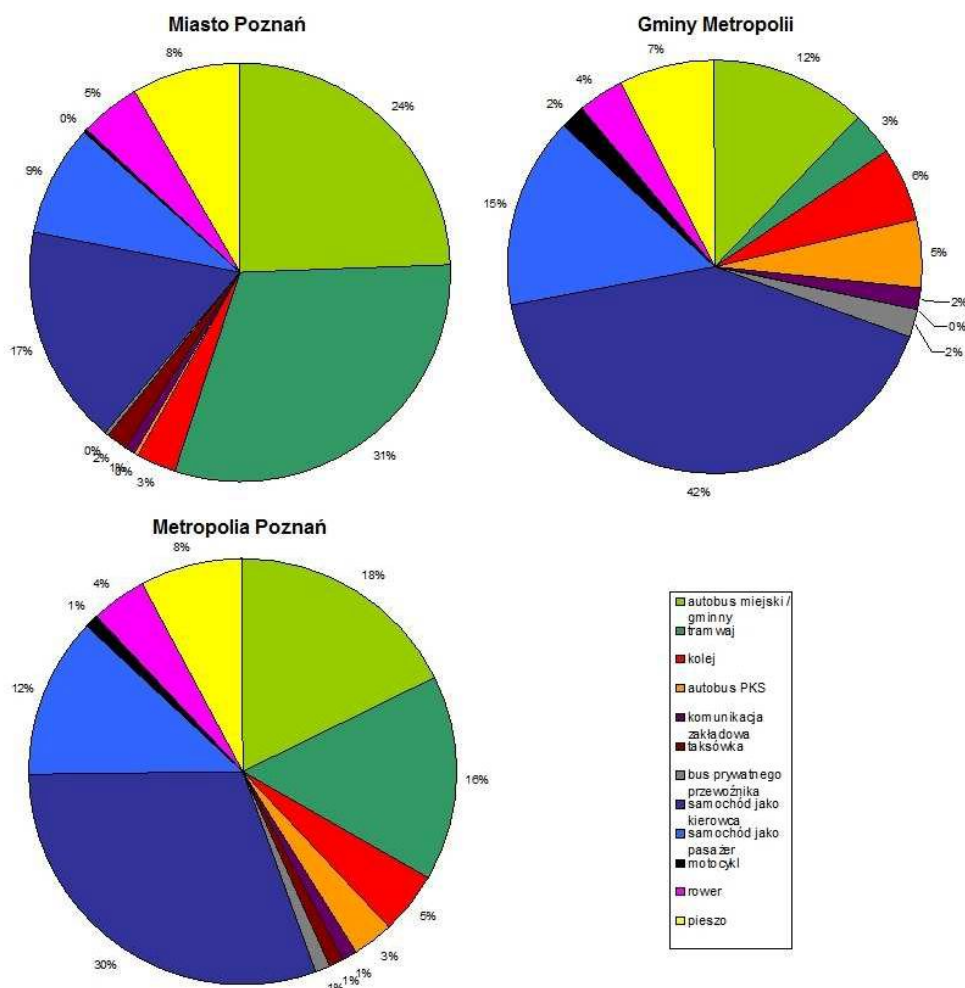
Tab. 7. Wykorzystanie środków transportu w dojazdach do pracy w Metropolii Poznań (2012 r.).

Środek transportu	Mieszkańcy Poznania [%]	Mieszkańcy gmin metropolii [%]	Mieszkańcy metropolii [%]
Autobus miejski / gminny	24,46	12,20	17,75
Tramwaj	30,57	3,27	15,63
Kolej	3,05	5,80	4,56
Autobus PKS	0,17	5,35	3,09
Transport zakładowy	0,89	1,63	1,30
Taksówka	1,62	0,14	0,89
Bus prywatnego przewoźnika	0,17	2,08	1,14
Samochód (jako kierowca)	17,08	41,36	30,37
Samochód jako pasażer	8,63	15,17	12,21
Motocykl	0,17	1,93	1,14
Rower	4,67	3,57	4,07
Pieszko	8,45	7,44	7,89

Źródło: Migracje wahadłowe mieszkańców aglomeracji poznańskiej w okresie intensywnej suburbanizacji (Bul, 2013)

Na obszarze Metropolii Poznań działa kilkanaście podmiotów oferujących przewozy w ramach publicznego transportu zbiorowego. Zasadniczą rolę w funkcjonowaniu transportu odgrywają przewoźnicy gminni. Oferują oni połączenia autobusowe, a w przypadku Poznania także tramwajowe. W powiecie poznańskim usługi przewozowe wykonywane są głównie przez spółki gminne oraz rzadziej przez prywatnych przewoźników (wyłonionych w procedurze przetargowej) lub gminne zakłady budżetowe. Łącznie 14 gmin metropolii oraz miasto Poznań organizuje lub zleca organizację zbiorowej komunikacji publicznej. Przewozy realizowane są przez 12 przewoźników świadczących usługi na rzecz gmin na podstawie stosownych umów. We wszystkich 10 gminach bezpośrednio sąsiadujących z Poznaniem funkcjonują systemy lokalnego transportu zbiorowego.

Ryc. 16. Wykorzystanie środków transportu w dojazdach do pracy w Metropolii Poznań (2013 r.).

Źródło: Migracje wahadłowe mieszkańców aglomeracji poznańskiej w okresie intensywnej suburbanizacji (Bul, 2013).

Największym operatorem jest poznańska spółka (w całości należąca do miasta) – Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji Sp. z o.o. (MPK). Oferuje ona przewozy na 19 liniach dziennej komunikacji tramwajowej oraz jednej linii nocnej. Sieć tramwajowa stanowi szkielet sieci komunikacyjnej Poznania ze względu na swe duże możliwości przewozowe oraz dobrą płynność ruchu (dzięki wydzielonym z jezdni torowiskom oraz priorytetom przejazdu na niektórych skrzyżowaniach). Linie autobusowe w zamierzeniu mają stanowić uzupełnienie sieci tramwajowej. Funkcjonują one głównie na obszarach o mniejszej gęstości zabudowy oraz na peryferiach. Przewozy odbywają się na 55 liniach dziennych i 21 nocnych, przy wykorzystaniu wyłącznie taboru niskopodłogowego.

Na obszarze gmin metropolii funkcjonuje 59 stałych linii autobusowych transportu zbiorowego o charakterze gminnym i międzygminnym, których organizatorem są samorządy gminne. Dodatkowo Zarząd Transportu Miejskiego w Poznaniu uruchamia 20 linii autobusowych międzygminnych, które kursują po obszarze powiatu poznańskiego (Gadziński, 2012). Uwzględniając różne możliwości przemieszczania się na terenie metropolii, podróż tramwajem wybiera codziennie ok. 150 tys. osób, autobusem ok. 160 tys. osób (ok. 125 tys. w ramach oferty MPK), natomiast koleją średnio około 45 tys. osób (Kaczmarek, Bul, 2012). W mieście kumulują się zarówno potoki wynikające z ruchu komunikacyjnego wewnątrz miasta, jak i ruchu, który jest wynikiem dojazdów do Poznania z obszaru metropolii.

Najważniejsze silne strony transportu Metropolii Poznań to (zob. Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej, 2012) :

- rosnąca dostępność transportowa metropolii, intensywnie rozwijana i unowocześniana infrastruktura drogowa, kolejowa oraz lotnicza stopniowo zapewniająca spójność wewnętrzną i wzrost komunikacyjnej dostępności w skali kraju i Europy;
- różnorodny system transportu publicznego na terenie metropolii: transport indywidualny oraz publiczny: autobusowy i tramwajowy;
- wprowadzenie Poznańskiej Elektronicznej Karty Aglomeracyjnej jako perspektywicznego systemu biletowego w całej metropolii;
- polepszający się, ale nie satysfakcjonujący stan techniczny dróg;
- plan transportowy dla całej metropolii, określający priorytety rozwoju i integracji transportu na tym obszarze;
- projekty przygotowujące realizację kolei metropolitalnej.

Najważniejsze słabe strony transportu w Metropolii Poznań to:

- niewystarczająca pojemność transportowa sieci drogowej;
- zjawisko kongestii zarówno w mieście jak i na drogach wlotowych do Poznania;
- niski stan bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- zły stan techniczny dróg, szczególnie lokalnych i łączących (drogi powiatowe) drogi główne;
- zły stan techniczny sieci kolejowej na niektórych szlakach;
- zły stan dworców i przystanków kolejowych i ich nieprzystosowanie do nowoczesnego transportu metropolitalnego;

- niski stopień integracji transportu publicznego w ramach metropolii;
- brak skoordynowanej informacji pasażerskiej i wspólnego systemu biletowego dla całej metropolii;
- wysoki i rosnący poziom motoryzacji w metropolii (ponad 520 samochodów osobowych na 1000 mieszkańców);
- nie wystarczająca sieć ścieżek rowerowych na terenie miasta i całego obszaru funkcjonalnego.

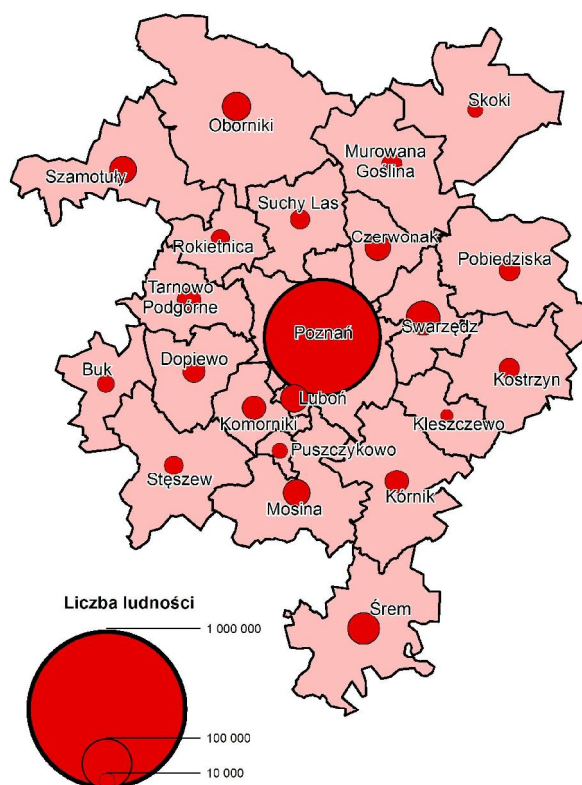
Z uwagi na coraz większą redystrybucję miejsc pracy i miejsc zamieszkania w metropolii konieczne są zmiany w funkcjonowaniu transportu publicznego w celu lepszego zaspokojenia potrzeb mieszkańców obszaru. Dostępność komunikacji zbiorowej w Poznaniu sprawia, że nadal to transport publiczny jest podstawowym sposobem przemieszczania się w drodze do pracy czy szkół. Jego podstawą jest komunikacja tramwajowa i autobusowa. Z kolei dużo niższe wykorzystanie transportu zbiorowego ma miejsce na obszarze pozostałych gmin wchodzących w skład metropolii. Z tego też względu konieczne są działania zmierzające do integracji zarządzania transportem, poprawy dostępności komunikacji publicznej oraz zwiększenia oferty przewozowej.

4.4. Sytuacja demograficzna.

Rozmieszczenie, redystrybucja, dynamika i struktura ludności stanowi istotne uwarunkowanie rozwoju każdego obszaru. W przypadku Metropolii Poznań procesy demograficzne, z uwagi na ich tempo, szczególnie w ostatnich 10 latach, są ważnym czynnikiem zmian społeczno-gospodarczych, które należy mieć na uwadze w planowaniu strategicznym i przestrzennym rozwoju całej metropolii.

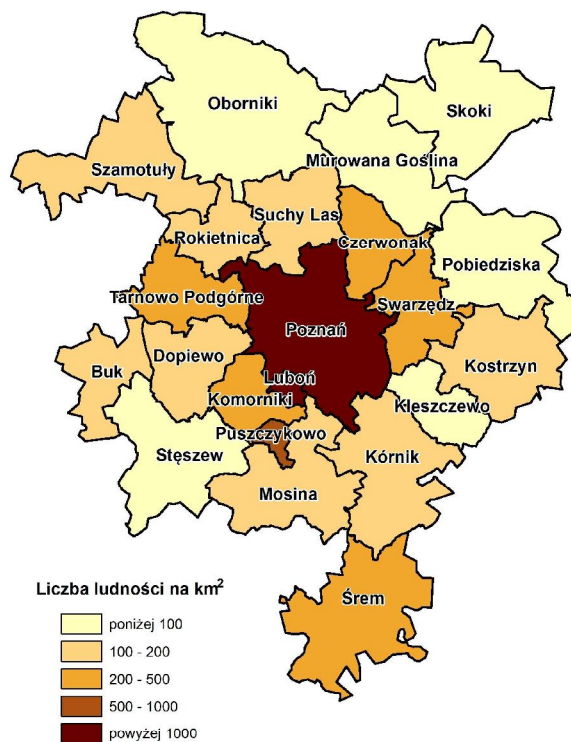
Miejski obszar funkcjonalny Poznania zamieszkiwany jest przez 1 009 028 mieszkańców (2012 r.). Mieszkańcy Metropolii Poznań stanowią 2,6% ludności kraju i 29% ludności województwa wielkopolskiego. Większość ludności tego obszaru (54,6%) koncentruje się w Poznaniu. Średnia gęstość zaludnienia w Metropolii Poznań wynosi 396 os./km². Jest ona silnie zróżnicowana, najwyższa w gminie miejskiej Luboń – 2164,1 os./km² a najniższa w gminie wiejskiej Skoki - 46 os./km²

Ryc. 17. Liczba ludności w gminach Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Ryc. 18. Gęstość zaludnienia w gminach Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Tab.8. Rozmieszczenie i dynamika zmian zaludnienia w Metropolii Poznań w latach 2002-2012.

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba ludności		Gęstość zaludnienia w os./km ² (2012)	Dynamika w % (2002-2012)
		2002	2012		
1	Poznań	577117	550742	2102,1	-4,6
2	Buk	11768	12347	135,7	4,9
3	Czerwonak	22115	26529	323,5	20,0
4	Dopiewo	11302	20318	188,1	79,8
5	Kleszczewo	5017	6623	89,5	32,0
6	Komorniki	12471	22076	334,5	77,0
7	Kostrzyn	15159	17317	111,7	14,2
8	Kórnik	15625	22232	119,5	42,3
9	Luboń	24934	30297	2164,1	21,5
10	Mosina	24042	29121	169,3	21,1
11	Murowana Goślina	15273	16658	96,8	9,1
12	Oborniki	31175	33348	98,1	7,0
13	Pobiedziska	15427	18580	98,3	20,4
14	Puszczykowo	9036	9787	611,7	8,3
15	Rokietnica	8045	13919	176,2	73,0
16	Skoki	8514	9235	46,6	8,5
17	Stęszew	13559	14756	84,3	8,8
18	Suchy Las	11155	15614	133,5	40,0
19	Swarzędz	37658	45807	449,1	21,6
20	Szamotuły	28361	29546	167,9	4,2
21	Śrem	39484	41405	201,0	4,9
22	Tarnowo Podgórne	16794	22771	223,2	35,6
23	Metropolia Poznań	376914	458286	369,3	5,8
24	województwo wielkopolskie	3355279	3462196	116,0	3,2

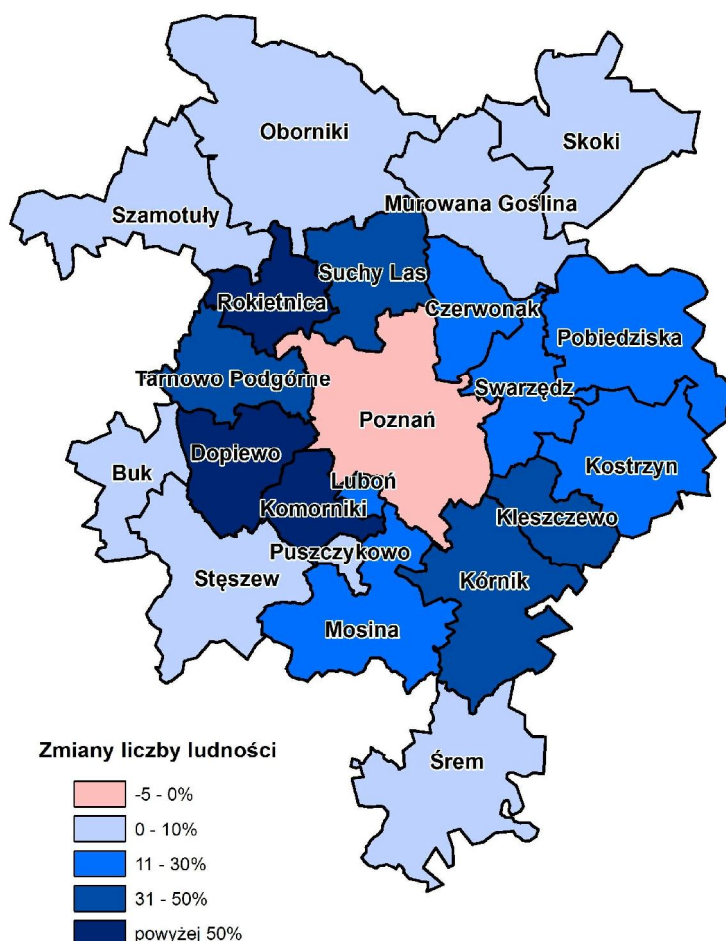
Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Dzięki dynamice rozwoju gospodarczego i społecznego, Metropolia Poznań notuje stały wzrost liczby mieszkańców, przy znacznej ich redystrybucji. Od lat 90. XX w. obserwuje się systematyczny spadek liczby mieszkańców Poznania, przy eksplozywnym wzroście zaludnienia w pozostałych gminach Metropolii Poznań. W latach 2002-2012 liczba mieszkańców Metropolii Poznań wzrosła o 5,8%, a dynamika przyrostu zaludnienia była wyższa od średniej dla województwa

wielkopolskiego o 2,6 pkt. %. Poznań – miasto centralne obszaru funkcjonalnego, w latach 2002-2012 cechował ujemny przyrost zaludnienia (-5%). W okresie tym w śródmieściu Poznania ubyło tyle mieszkańców, ile przybyło w dwóch gminach podmiejskich: Dopiewo i Komorniki. Do najbardziej wyludniających się dzielnic należą: Stare Miasto, Łazarz i Wilda, gdzie ubytki w ciągu dekady przekraczają 10% populacji.

Ubytkowi ludności w Poznaniu towarzyszył znaczny przyrost liczby ludności w gminach metropolii (średnio aż o 25%). Największy wzrost liczby ludności w latach 2002 – 2012 odnotowały gminy, które bezpośrednio sąsiadują z Poznaniem: Dopiewo (79,9%), Komorniki (77%) i Rokietnica (73%), najmniejszy w gminie Szamotuły (4,2%) i Śrem (4,9%).

Ryc. 19. Dynamika zmian zaludnienia w Metropolii Poznań w latach 2002 – 2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Przyrost rzeczywisty jest sumą przyrostu naturalnego i salda migracji. Poziom urodzeń na 1000 mieszkańców w 2012 roku w Metropolii Poznań był przestrzennie zróżnicowany. Najwyższą wartość wskaźnik urodzeń w 2012 roku przyjął w gminach wiejskich: Komorniki (16,4‰), Dopiewo (15,2‰), Rokietnica (14,3‰), najniższą w gminie miejskiej Puszczykowo (8,7‰). W Poznaniu wskaźnik urodzeń wyniósł 10,5‰, przy średniej dla Metropolii Poznań 11,2‰. Wskaźnik zgonów na 1000 mieszkańców na obszarze przyjął w 2012 roku wartość 9,0‰ i był niższy o 0,1‰ od średniej dla województwa wielkopolskiego. Najwyższe wartości współczynników zgonów cechują gminy demograficznie starzejące się: Puszczykowo (10,4‰) i Poznań (10,3‰), najniższe – gminę Komorniki (4,7‰) i Rokietnica (5,2‰).

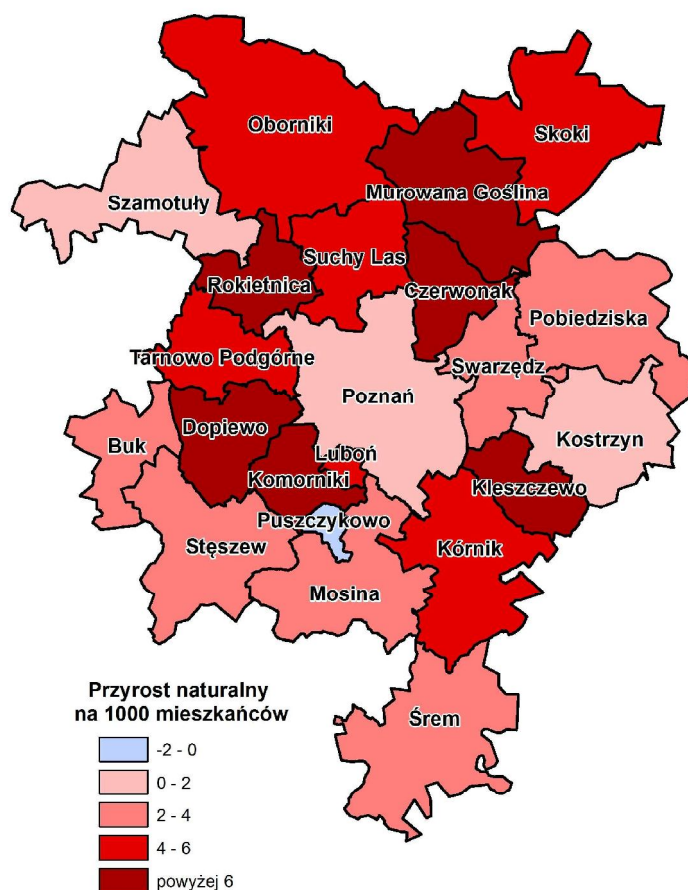
Tab. 9. Urodzenia, zgony i przyrost naturalny w Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Urodzenia		Zgony		Przyrost naturalny	
		ogółem	w ‰	ogółem	w ‰	ogółem	w ‰
1	Poznań	5797	10,5	5678	10,3	119	0,2
2	Buk	142	11,5	110	8,9	32	2,6
3	Czerwonak	345	13,0	173	6,5	172	6,5
4	Dopiewo	308	15,2	118	5,8	190	9,4
5	Kleszczewo	88	13,3	41	6,2	47	7,1
6	Komorniki	361	16,4	104	4,7	257	11,6
7	Kostrzyn	195	11,3	167	9,6	28	1,6
8	Kórnik	286	12,9	155	7,0	131	5,9
9	Luboń	340	11,2	208	6,9	132	4,4
10	Mosina	361	12,4	265	9,1	96	3,3
11	Murowana Goślina	198	11,9	89	5,3	109	6,5
12	Oborniki	396	11,9	252	7,6	144	4,3
13	Pobiedziska	187	10,1	137	7,4	50	2,7
14	Puszczykowo	85	8,7	102	10,4	-17	-1,7
15	Rokietnica	199	14,3	72	5,2	127	9,1
16	Skoki	108	11,7	59	6,4	49	5,3
17	Stęszew	167	11,3	121	8,2	46	3,1
18	Suchy Las	179	11,5	90	5,8	89	5,7
19	Swarzędz	488	10,7	310	6,8	178	3,9
20	Szamotuły	322	10,9	267	9,0	55	1,9
21	Śrem	473	11,4	373	9,0	100	2,4
22	Tarnowo Podgórne	259	11,4	162	7,1	97	4,3
23	Metropolia Poznań	11284	11,2	9053	9,0	2231	2,2
24	województwo wielkopolskie	37833	10,9	31536	9,1	6297	1,8

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Przyrost naturalny w większości jednostek administracyjnych na obszarze Metropolii Poznań jest dodatni. Jedynie na obszarze gminy miejskiej Puszczykowo w 2012 roku przyjął wartość ujemną (-1,7‰). Najbardziej korzystny rozwój demograficzny charakteryzuje gminy: Komorniki, Rokietnica, Dopiewo (relatywnie wysoki przyrost naturalny). Niekorzystne warunki demograficzne cechują głównie miasto Puszczykowo i miasto Poznań. Na tle województwa wielkopolskiego, w miejskim obszarze funkcjonalnym Poznania wskaźniki ruchu naturalnego kształtują się powyżej średniej, co należy uznać za sytuację korzystną.

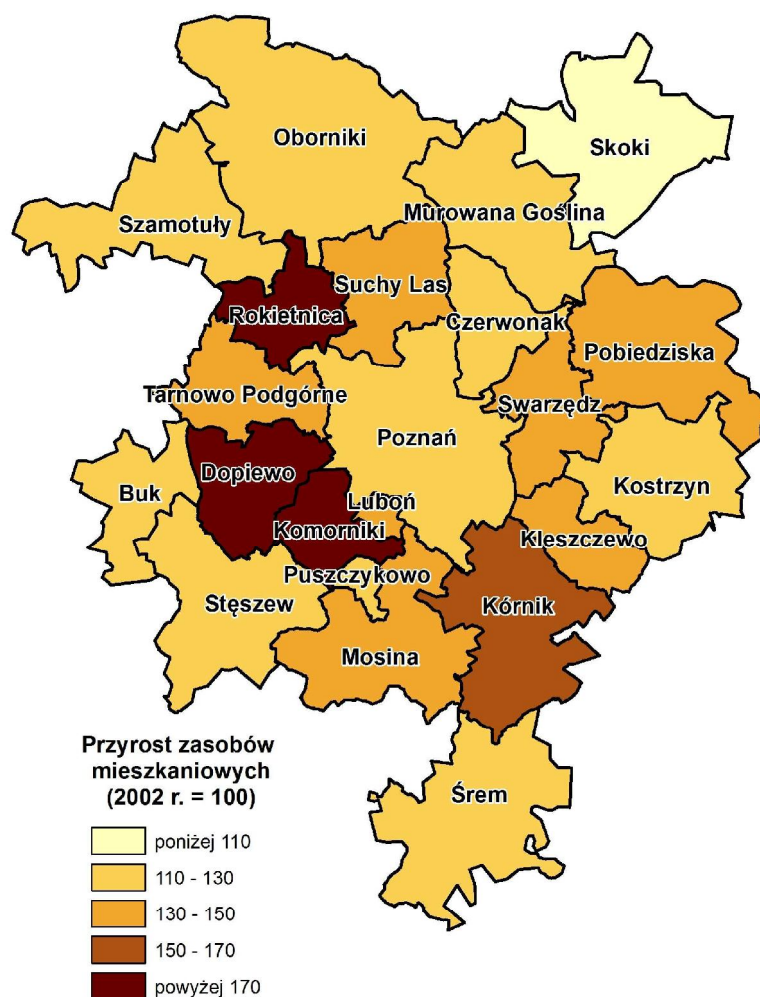
Ryc. 20. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Niekorzystny wpływ na ruch naturalny ma utrzymująca się od kilkunastu lat bardzo niska dzietność kobiet (w Poznaniu – 1,2 czyli jedna z najniższych w Europie). Polepszające się warunki życia wbrew pozorom nie wpływają na zmiany modelu rodziny. Należy więc tworzyć zachęty dla rodzin z dziećmi, które pomogą im w ich wychowaniu, wykształceniu i utrzymaniu w dobrym zdrowiu. Rozwój demograficzny całego obszaru Metropolii Poznań uzależniony jest zatem w dużym stopniu od napływu mieszkańców spoza jej granic, w tym pozostawania w mieście absolwentów poznańskich szkół wyższych.

Ryc. 21. Przyrost zasobów mieszkaniowych w Metropolii Poznań w latach 2002-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W strefie podmiejskiej miasta Poznania, szczególnie w ostatnich 10 latach dochodzi do intensywnej suburbanizacji. Obszary podmiejskie stanowiły w ostatnich latach główny cel migracji rezydencjalnych mieszkańców Poznania, co od kilku lat przejawia się w ujemnym saldzie migracji tego miasta. Obszar funkcjonalny Poznania jest atrakcyjnym miejscem zamieszkania i pracy, który sukcesywnie przyciąga nowych mieszkańców. Z kolei Miasto Poznań jest miejscem nauki dla tysięcy studentów, którzy po ukończeniu studiów, często pozostają w Poznaniu, podejmują tu pracę i zakładają rodziny.

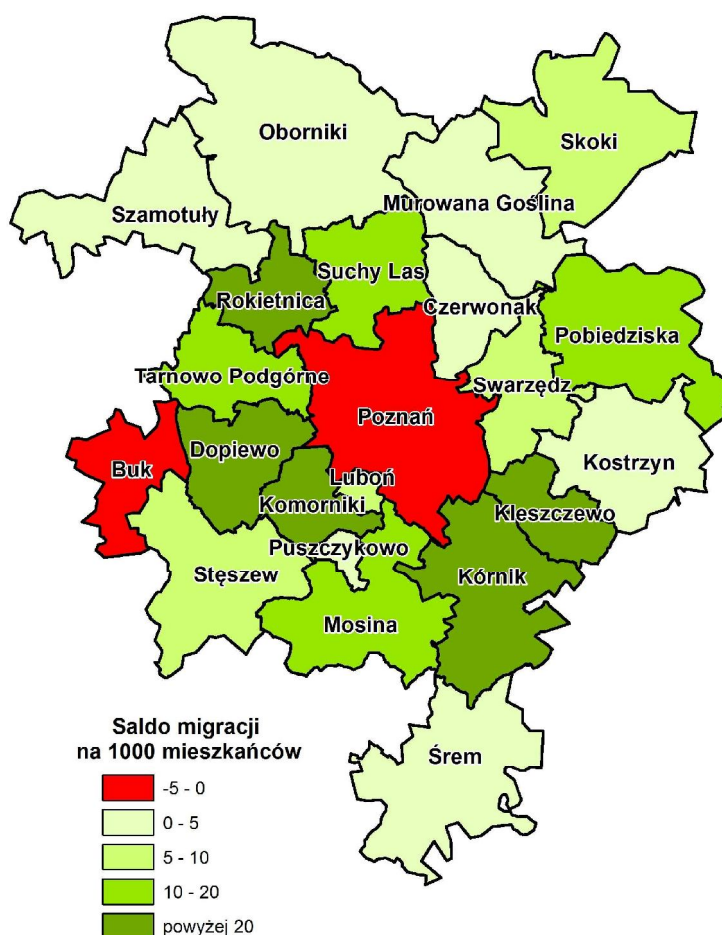
Tab. 10. Migracje na obszarze Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Zameldowania		Wymeldowania		Saldo	
		ogółem	w ‰	ogółem	w ‰	ogółem	w ‰
1	Poznań	5142	9,3	7452	13,5	-2310	-4,2
2	Buk	143	11,6	146	11,8	-3	-0,2
3	Czerwonak	491	18,5	362	13,6	129	4,9
4	Dopiewo	987	48,6	216	10,6	771	37,9
5	Kleszczewo	262	39,6	64	9,7	198	29,9
6	Komorniki	1120	50,7	284	12,9	836	37,9
7	Kostrzyn	269	15,5	198	11,4	71	4,1
8	Kórnik	857	38,5	235	10,6	622	28,0
9	Luboń	616	20,3	395	13,0	221	7,3
10	Mosina	828	28,4	297	10,2	531	18,2
11	Murowana Goślina	226	13,6	210	12,6	16	1,0
12	Oborniki	520	15,6	381	11,4	139	4,2
13	Pobiedziska	401	21,6	200	10,8	201	10,8
14	Puszczykowo	124	12,7	114	11,6	10	1,0
15	Rokietnica	609	43,8	114	8,2	495	35,6
16	Skoki	152	16,5	86	9,3	66	7,1
17	Stęszew	205	13,9	120	8,1	85	5,8
18	Suchy Las	512	32,8	232	14,9	280	17,9
19	Swarzędz	1201	26,2	772	16,9	429	9,4
20	Szamotuły	403	13,6	354	12,0	49	1,7
21	Śrem	572	13,8	542	13,1	30	0,7
22	Tarnowo Podgórne	718	31,5	295	13,0	423	18,6
23	Metropolia Poznań	16358	24,4	13069	11,8	3289	12,6
24	województwo wielkopolskie	40855	11,8	40221	11,6	634	0,2

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS, 2013.

W 2012 roku w miejskim obszarze funkcjonalnym Poznania zameldowało się ogółem 16 358 osób, a wymeldowało się 13 069 osób. Współczynnik napływu wędrownego w Metropolii Poznań wyniósł 16‰. Najwyższy charakteryzował w 2012 roku gminę Komorniki (51‰), Dopiewo (49‰), Rokietnica (44‰), Kleszczewo (40‰), a więc gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie z miastem Poznaniem oraz gminy wiejskie. Współczynnik odpływu wędrownego był najwyższy w Swarzędzu (17 ‰), Suchym Lesie (15 ‰) i Poznaniu (14 ‰).

Ryc. 22. Saldo migracji w Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

W 2012 roku saldo migracji przyjęło wartości dodatnie dla wszystkich gmin Metropolii Poznań za wyjątkiem miasta Poznania. W Poznaniu współczynnik salda migracji wyniósł -4‰. Najwyższy współczynnik salda migracji wystąpił w gminie Dopiewo i Komorniki (dla obu gmin przyjął wartość 38‰) i Rokietnica (36‰),

najniższy z kolei w gminie Buk (0‰), Puszczykowo i Murowana Goślina (1‰). Mieszkańców Metropolii Poznań charakteryzuje duża ruchliwość w zakresie zmiany miejsca zamieszkania. Migracje nie zachodzą jednak tylko jednokierunkowo, z Poznania do gmin sąsiednich, ale również pomiędzy gminami metropolii. Świadczyć o tym mogą wysokie wskaźniki odpływu wędrownego w Swarzędzu czy Suchym Lesie, choć saldo migracji jest w obu gminach dodatnie.

Gminy otaczające miasto Poznań, charakteryzuje większy niż w Poznaniu udział dzieci w wieku 0 – 4 lat. W przypadku chłopców udział dzieci w wieku 0 – 4 lat wynosi 7%, w przypadku dziewczynek w tej samej kategorii wiekowej dla Poznania poszczególne wartości wynoszą – 5,8% i 4,8%. W przypadku ludności starszej sytuacja jest odwrotna. Przykładowo udział ludności powyżej 70 roku życia w Poznaniu wynosi 8,5% (mężczyźni) i 13,6% (kobiety), natomiast w gminach otaczających Poznań wartości te wynoszą kolejno: 5,1% (mężczyźni) i 8,5% (kobiety).

Na obszarze Metropolii Poznań przeważają kobiety. Wskaźnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) jest najwyższy w Poznaniu – 115. Tak wysoki wskaźnik feminizacji jest charakterystyczny dla większości dużych miast, ponieważ są one atrakcyjnym rynkiem pracy dla kobiet, głównie dzięki rozwiniętym sektorom usługowym – służby zdrowia, oświaty, administracji i handlu.

Struktura ludności wg płci i wieku miasta Poznania i gmin otaczających, posiada cechy charakterystyczne dla społeczeństwa polskiego. W grupie dzieci i młodzieży występuje nadwyżka mężczyzn nad kobietami, liczba kobiet i mężczyzn zrównuje się ok. 50 roku życia, natomiast w starszych grupach wiekowych występuje nadwyżka kobiet nad mężczyznami, co jest spowodowane m. in. wyższą śmiertelnością mężczyzn niż kobiet.

Na tle innych obszarów zurbanizowanych Metropolia Poznań charakteryzuje się dość młodą strukturą ludności, jednak również tu coraz szybciej postępuje starzenie się społeczeństwa. Problem starzenia się ludności dotyczy w szczególności miasta Poznania, gdzie odsetek emerytów będzie rósł, a wraz z nim zapotrzebowanie na opiekuńcze i medyczne usługi geriatryczne. Należy to mieć na uwadze zarówno przy rozbudowie placówek służby zdrowia, jak i np. kształceniu młodzieży i studentów w tym zakresie. Zwiększaniu dla ludzi starszych powinna ulegać także oferta w zakresie spędzania wolnego czasu i szkolenia ustawicznego.

Wskaźnik obciążenia demograficznej (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) na obszarze Metropolii Poznań wynosi 20, najwyższy jest w Poznaniu i w 2012 roku przyjął wartość 32. Od kilku lat wskaźnik obciążenia demograficznego wzrasta, co odzwierciedla proces starzenia się społeczeństwa. Dynamiczne starzenie się społeczeństwa, szczególnie w Poznaniu, jest zjawiskiem niekorzystnym i może w przyszłości spowodować znaczny wzrost zapotrzebowania na usługi zdrowotne i geriatryczne. Niekorzystną perspektywę rozwoju demograficznego w Poznaniu może poprawić wzrost liczby urodzeń oraz odwrócenie negatywnego trendu wysokiego odpływu ludności.

W gminach Metropolii Poznań udział osób w wieku produkcyjnym w liczbie ludności ogółem kształtuje się na podobnym poziomie i waha się pomiędzy 63,5% (Puszczykowo, Suchy Las) a 68,9% (Murowana Goślina). W Poznaniu wskaźnik ten wynosi 64% i jest niższy od średniej arytmetycznej dla Metropolii Poznań o 9%.

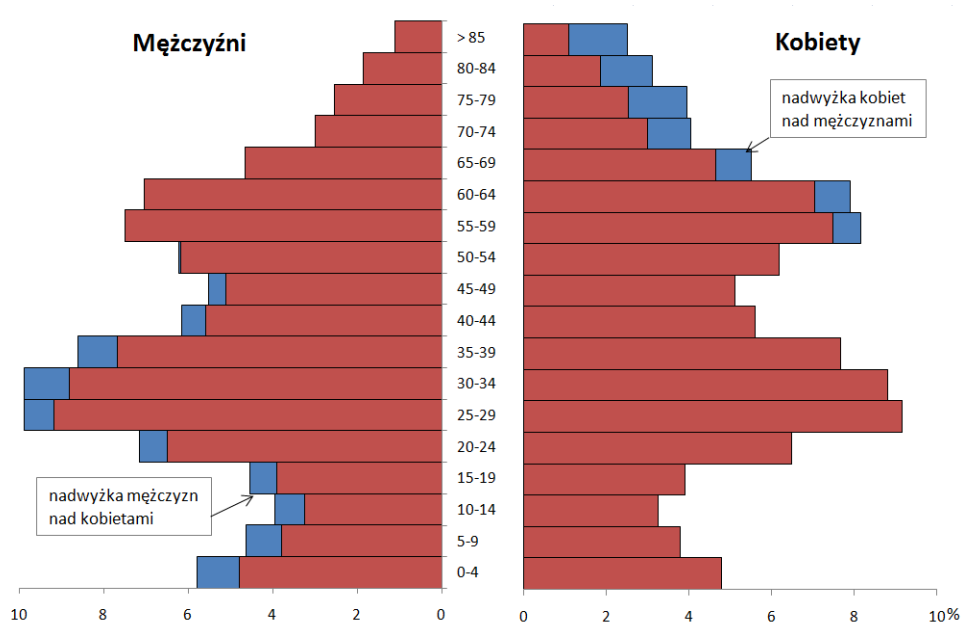
Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) przyjmuje najwyższe wartości w gminach Kleszczewo (25,3%), Dopiewo (25,1%) i Komorniki (24,8%). W Poznaniu udział ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosi 15,4% i jest najniższy w grupie jednostek administracyjnych POM. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym przyjmuje najniższe wartości w gminach Komorniki (10,5%), Dopiewo (10,7%) i Kleszczewo (10,9%). Średnia dla Metropolii Poznań wynosi 20,6%. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym na obszarze POM jest najwyższy w Poznaniu (20,6%).

Tab. 11. Stan i struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Ludność w wieku przedprodukcyjnym		Ludność w wieku produkcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym	
		ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%
1	Poznań	84664	15,4	352652	64,0	113426	20,6
2	Pozostałe gminy Metropolii Poznań	97918	21,6	297714	64,9	62654	13,5
3	Metropolia Poznań	182582	18,5	650366	64,5	176080	17,0
4	województwo wielkopolskie	673307	19,4	2219016	64,1	569873	16,5

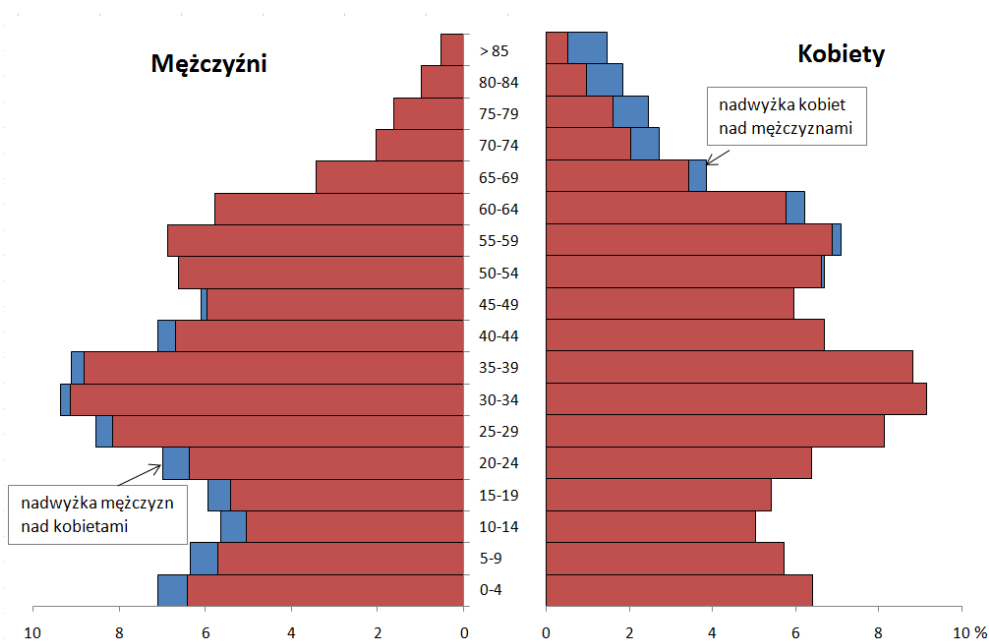
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Ryc. 23. Struktura ludności wg płci i wieku w Poznaniu (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

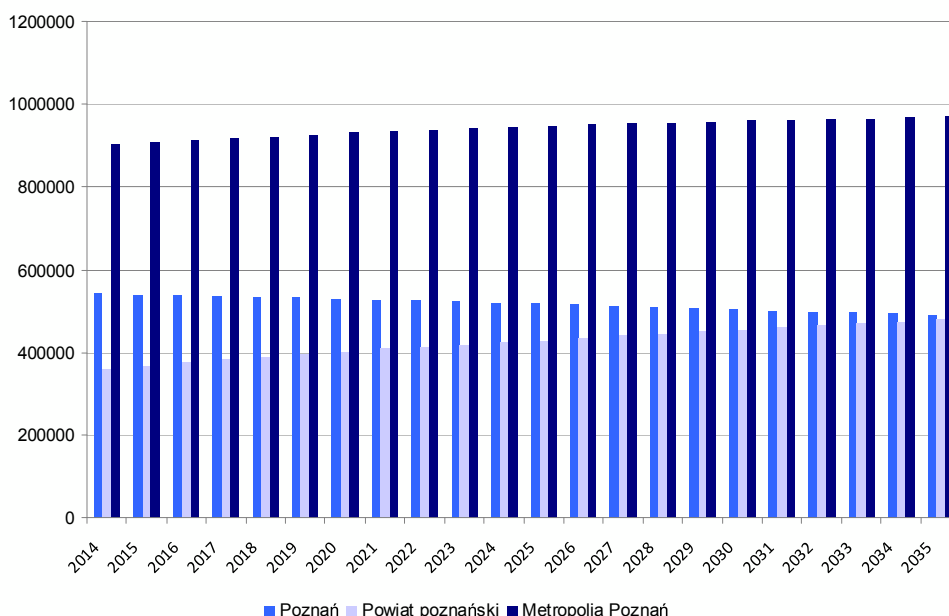
Ryc. 24. Struktura ludności wg płci i wieku w pozostałych gminach Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Prognozowanie liczby ludności stanowi podstawę dla planowania przyszłego rozwoju Metropolii Poznań. Prognoza demograficzna opracowana przez GUS przewiduje dalszy ubytek liczby ludności w mieście Poznaniu, jednakże liczba ludności do 2035 r. na całym obszarze Metropolii Poznań będzie nadal wzrastać. Utrzymanie się obecnych tendencji demograficznych, zwłaszcza dużej skali emigracji z Poznania do gmin podmiejskich, spowoduje, że już za ok. 20 lat proporcje liczby ludności między Poznaniem a jego strefą podmiejską zostaną wyrównane.

Ryc. 25. Prognoza zmian zaludnienia w Metropolii Poznań (obszar Poznania i powiatu poznańskiego) do 2035 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie prognozy GUS.

W Strategii Rozwoju Miasta Poznania do głównych wyzwań w perspektywie 2030 r. zaliczono zahamowanie negatywnych trendów demograficznych, których skutkiem jest spadek liczby ludności miasta. Jednym z podstawowych wyzwań dla całej metropolii jest koordynacja działań w zakresie planowania przestrzennego, szczególnie terenów mieszkaniowych i ograniczanie zjawiska żywiołowej suburbanizacji, wywołującej ogólnospołeczne koszty rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej.

4.5. Usługi społeczne

Dobrze rozwinięta sieć placówek usługowych wpływa na stopień zaspokojenia potrzeb mieszkańców, a dogodny dostęp do usług społecznych warunkuje wysoki poziom i jakość życia. Do usług społecznych zalicza się przede wszystkim: wychowanie i edukację, ochronę zdrowia, pomoc i opiekę społeczną, kulturę i turystykę.

Redystrybucja przestrzenna ludności, zmiany w strukturze wieku, zmieniające się style życia przeorientowują dotychczasowe zapotrzebowanie na usługi społeczne w Metropolii Poznań. W odpowiednich przedziałach wieku artykułowane są różne potrzeby, rozszerza się także paleta sposobów ich zaspokajania. Stawia to przed władzami lokalnymi nowe wyzwania w zakresie zaspokajania potrzeb rosnącej liczby mieszkańców, od infrastruktury technicznej i drogowej poczynając, a na usługach edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych kończąc. Usługi są coraz ważniejszym rynkiem pracy. Poziom tych usług i ich dostępność determinują długofalowo jakość kapitału społecznego, zasobu o kluczowym znaczeniu dla rozwoju metropolii.

Usługi edukacyjne

Edukację, oświatę i wychowanie przedszkolne należy zaliczyć do jednego z najważniejszych sektorów usług społecznych, za których organizację przestrzenną odpowiada samorząd lokalny. Zapewnienie możliwości wychowania przedszkolnego, a następnie edukacji na wysokim poziomie, wpływa na kształtowanie kapitału społecznego. Na obszarze Metropolii Poznań zlokalizowanych jest ogółem 366 placówek wychowania przedszkolnego, do których uczęszcza 32544 dzieci (GUS, 2012). Do placówek zlokalizowanych w Poznaniu uczęszcza 17262 dzieci, co stanowi 53% dzieci uczęszczających do przedszkoli na obszarze Metropolii Poznań. Największa liczba dzieci na 1 placówkę wychowania przedszkolnego charakteryzuje gminy: Śrem (152 dzieci), Stęszew (151 dzieci), Skoki (117 dzieci), najniższa liczba dzieci na 1 placówkę wychowania przedszkolnego charakteryzuje gminy: Mosina (67 dzieci), Dopiewo (70 dzieci), Puszczykowo i Murowana Goślina (po 73 dzieci).

Ryc. 26. Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Tab. 12. Wychowanie przedszkolne w Metropolii Poznań w 2012 r.

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba przedszkoli	Liczba dzieci	Liczba dzieci na 1 przedszkole	% dzieci uczęszczających do przedszkola
1	Poznań	206	17262	83,8	94,2
2	Pozostałe gminy Metropolii Poznań	160	15282	97,3	76,0
3	Metropolia Poznań	366	32544	88,9	76,8
4	Województwo wielkopolskie	1027	99222	97	73,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (3 – 5 lat) na obszarze Metropolii Poznań przyjmuje zróżnicowane wartości. W miejskim obszarze

funkcjonalnym Poznania wskaźnik ten wynosi 76,8% i jest wyższy od średniej dla województwa wielkopolskiego. Największy udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym charakteryzuje miasto Poznań (94,2%) oraz gminę Tarnowo Podgórne (93,1%). Najniższy odsetek dzieci w wieku 3 – 5 lat uczęszczających do przedszkola charakteryzuje gminy: Kostrzyn (52%), Czerwonak (60,6%) oraz gminę Mosina (65,3%).

Na obszarze Metropolii Poznań zlokalizowanych jest 235 szkół podstawowych ogółem, w których naukę pobiera 57582 uczniów (GUS, 2012). Znaczna większość uczniów uczęszcza do szkół podstawowych zlokalizowanych w Poznaniu, co stanowi 49,9% wszystkich uczniów szkół podstawowych obszaru Metropolii Poznań. Na jedną szkołę podstawową przypada w Metropolii Poznań średnio 245 uczniów. Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę podstawową jest największa w gminach: Luboń (472 uczniów), Swarzędz (447 uczniów), Rokietnica (366 uczniów), najmniejsza natomiast w gminach: Skoki (125 uczniów), Mosina (149 uczniów), Stęszew (152 uczniów).

Na obszarze Metropolii Poznań działa 166 szkół gimnazjalnych, do których uczęszcza 27761 uczniów (GUS, 2012). W Poznaniu w szkołach gimnazjalnych uczy się 50,5 % wszystkich gimnazjalistów z obszaru Metropolii Poznań (14 022). Liczba uczniów przypadających na 1 szkołę gimnazjalną na obszarze POM jest niższa niż w przypadku szkół podstawowych i wynosi 167 uczniów. Liczba uczniów na 1 gimnazjum jest najwyższa w gminach: Luboń (484 uczniów), Buk (422 uczniów), Komorniki (327 uczniów), najmniejsza liczba uczniów przypadająca na 1 gimnazjum cechuje gminy: Puszczykowo (107 uczniów), Mosina (107 uczniów) oraz Kleszczewo (121 uczniów). W Poznaniu – mieście centralnym POM, liczba uczniów na 1 gimnazjum wynosi 156 uczniów.

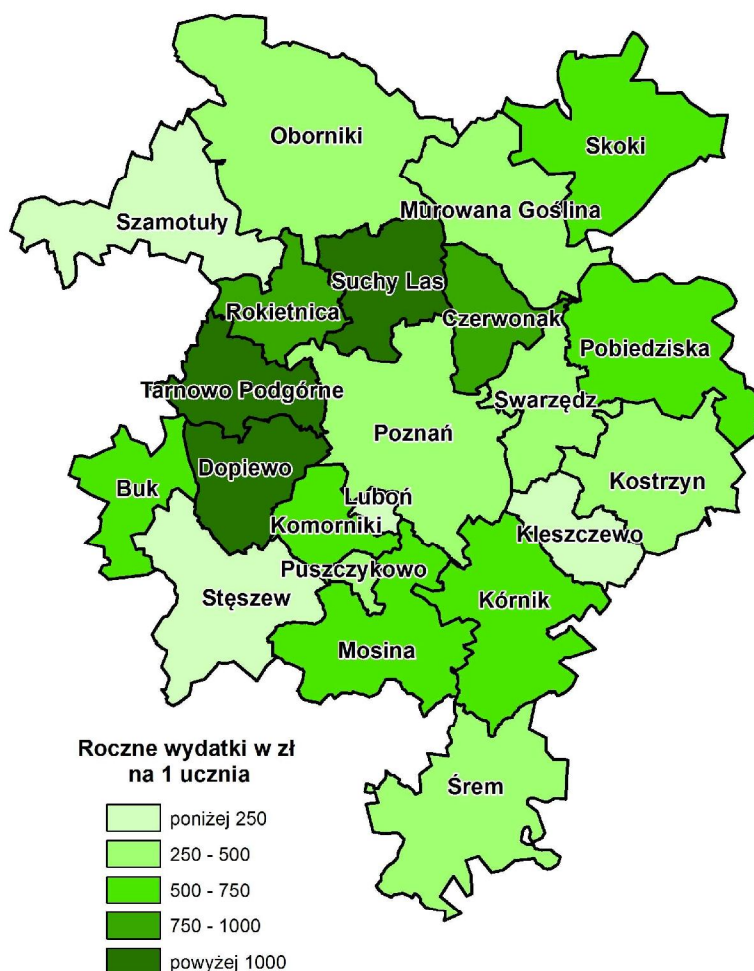
Zwiększenie potrzeb mieszkańców w zakresie wychowania przedszkolnego i edukacji pociągnęły za sobą konieczność rozbudowy istniejących placówek oświatowych lub budowy nowych. Największe inwestycje w infrastrukturę edukacyjną w latach 2002-2012 zostały przeprowadzone w gminach intensywnie urbanizujących się: Dopiewo, Tarnowo Podgórne i Suchy Las.

Tab. 13. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne w Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba szkół podstawowych ogółem	Liczba uczniów	Liczba uczniów na 1 szkołę podstawową	Liczba gimnazjów w ogółem	Liczba uczniów	Liczba uczniów na 1 gimnazjum
1	Poznań	109	28757	264	90	14022	156
2	Pozostałe gminy Metropolii Poznań	126	28825	250	76	13739	220
3	Metropolia Poznań	235	57582	245	166	27761	167
4	Województwo wielkopolskie	1227	208207	170	688	112631	164

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Ryc. 27. Wydatki majątkowe na 1 ucznia w Metropolii Poznań w latach 2002 – 2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z uwagi na duże oddziaływanie miasta Poznania w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego, należy uznać, że jest to ważna funkcja, która wpływa na rozwój potencjałów metropolii, m. in. na wysokie wykształcenie społeczeństwa, stanowi zaplecze dla kształcenia wykwalifikowanych pracowników, jest miejscem pracy dla osób zatrudnionych w sektorze oświaty. Miasto Poznań przyciąga uczniów z innych miejscowości, co już samo w sobie jest czynnikiem pozytywnie kształtującym kapitał społeczny miasta Poznania (wysokie wykształcenie i kwalifikacje) oraz lokalny i ponadlokalny rynek pracy.

W 2012 roku na obszarze Metropolii Poznań znajdowało się 57 liceów ogólnokształcących, 33 technika oraz 22 zasadnicze szkoły zawodowe. Najpopularniejszym typem szkół ponadgimnazjalnych na obszarze Metropolii Poznań były licea ogólnokształcące, w których naukę pobierało 15 617 uczniów. W Metropolii Poznań naukę pobiera 32% wszystkich uczniów liceów ogólnokształcących w województwie wielkopolskim, 21% uczniów techników i 17% uczniów zasadniczych szkół zawodowych.

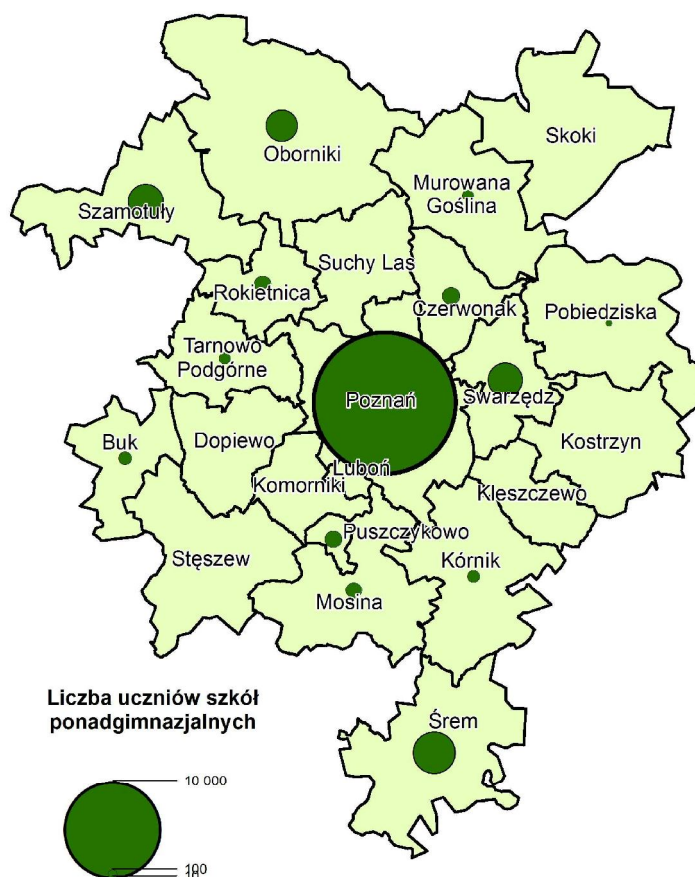
Najwięcej szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych jest w Poznaniu – 42 licea ogólnokształcące, 20 technika i 12 zasadnicze szkoły zawodowe (szkoły dla młodzieży bez specjalnych). W szkołach tych łącznie naukę pobiera 22 052 uczniów.

Tab. 14. Szkolnictwo ponadgimnazjalne dla młodzieży bez szkół specjalnych w Metropolii Poznań (2012 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	Licea ogólnokształcące (bez specjalnych)		Technika dla młodzieży (bez specjalnych)		Zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży (bez specjalnych)	
		liczba szkół	liczba uczniów	liczba szkół	liczba uczniów	liczba szkół	liczba uczniów
1	Poznań	42	13022	20	6974	12	2056
2	Pozostałe gminy Metropolii Poznań	15	2595	13	3098	10	1897
3	Metropolia Poznań	57	15617	33	10072	22	3953
4	województwo wielkopolskie	183	48336	189	47326	127	22692

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

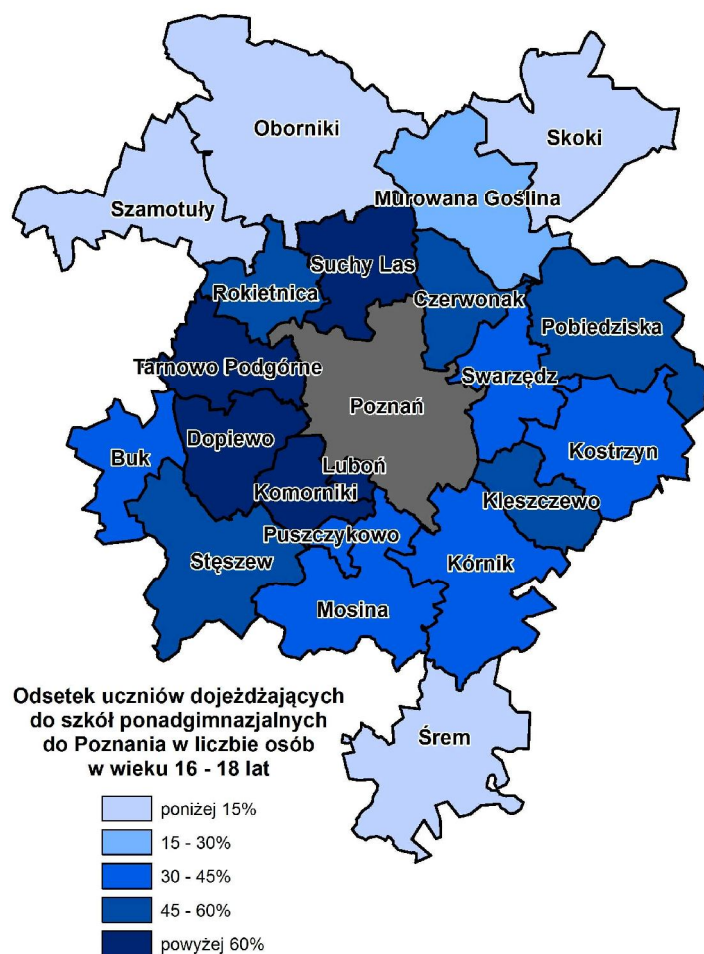
Ryc. 28. Liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Szkoły różnych typów w powiecie poznańskim, dla których organem prowadzącym jest Powiat Poznański, tworzą zespoły szkół. W gminie Swarzędz znajdują się: Zespół Szkół nr 1 im. Powstańców Wielkopolskich, w którym mieści się LO, Technikum i Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz Zespół Szkół nr 2, w którym uruchomione jest Liceum Ogólnokształcące Nr 2 oraz Szkoła Policealna. Na obszarze powiatu poznańskiego zlokalizowane są również 2 Zespoły Szkół - w Kórniku, i w Puszczykowie. W Mosinie w Zespole Szkół im. Adama Wodźiczki uczniowie mają możliwość kształcenia się w trybie dziennym w Liceum Ogólnokształcącym, Technikum i Zasadniczej Szkole Zawodowej. W Bolechowie (gmina Czerwonak) funkcjonuje Liceum Ogólnokształcące i Technikum, w Rokietnicy w ramach Zespołu Szkół im. Jadwigi i Władysława Zamoyskich – LO, Technikum i Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz oddział Technikum w Poznaniu.

Ryc. 29. Udział uczniów dojeżdżających do szkół ponadgminaszalnych w Poznaniu w roku szkolnym 2013/2014.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych CBM UAM, 2013

Poznań jest głównym ośrodkiem szkolnictwa ponadgminaszalnego w regionie, dzięki zróżnicowanej ofercie i jakości kształcenia. Oddziaływanie miasta jako silnego ośrodka szkolnictwa wykracza daleko poza jego granice administracyjne, obejmując głównie powiat poznański. Pod względem udziału (%) uczniów w grupie młodzieży w wieku 16 – 18 lat dojeżdżającej do miasta Poznania, wartością powyżej 60% cechują się gminy: Komorniki (65,9%), Luboń (65,4%), Dopiewo (64,6%), Suchy Las (63,2%) oraz Tarnowo Podgórne (60,8%). Należy podkreślić, że silnie wykształcone funkcje jako ośrodka szkolnictwa ponadgminaszalnego z uwagi na rangę powiatową

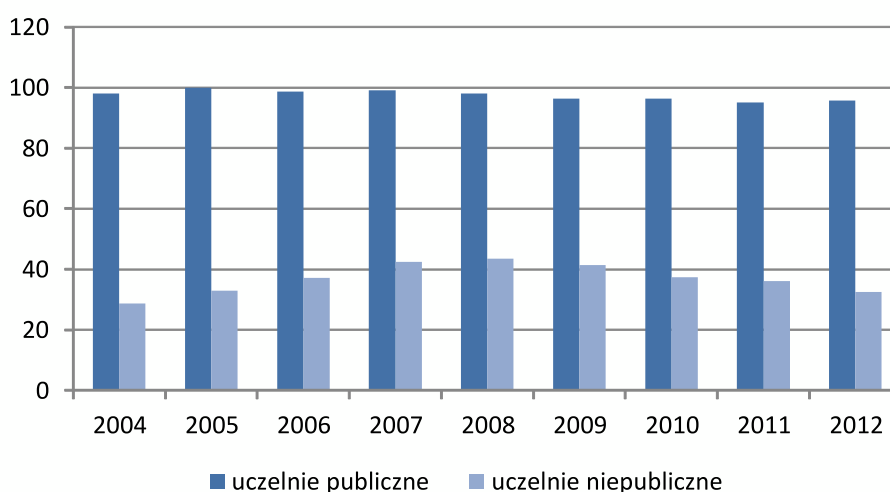
posiadają również: Oborniki, Śrem i Szamotuły, a udział młodzieży dojeżdżającej do Poznania z tych gmin jest niski i wynosi mniej niż 10%.

Funkcje akademickie i naukowe

Poznań – centrum metropolii, należy do największych ośrodków szkolnictwa wyższego w Polsce. Funkcje akademickie są bardzo ważnym czynnikiem rozwoju metropolitalnego. Uczelnie wyższe wytwarzają specyficzną atmosferę fermentu intelektualnego i kulturalnego, środowisko naukowe wraz ze środowiskiem studenckim stają się źródłem nowatorskich, innowacyjnych rozwiązań. Funkcje akademickie umożliwiają szeroką współpracę z różnymi sektorami gospodarki i zarządzania, decydującymi o rozwoju i międzynarodowej pozycji.

W Poznaniu funkcjonuje 8 uczelni państwowych, w tym 5 uniwersytetów oraz 20 uczelni niepublicznych. Na uczelniach publicznych i niepublicznych kształciło się w 2012 r. łącznie 128 212 studentów. Poznańskie szkoły wyższe oferują bogaty zestaw kierunków i programów studiów, a szeroka oferta kształcenia jest podstawowym czynnikiem przyciągającym do miasta tysiące studentów. Poznańskie uczelnie klasyfikują się od lat wysoko w ogólnopolskich rankingach szkół wyższych. Według rankingu najlepszych uczelni wyższych przeprowadzonego przez miesięcznik „Perspektywy” w 2013 Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zajął trzecią pozycję w kraju, a Uniwersytet Medyczny – ósmą.

Ryc. 30. Liczba studentów uczelni wyższych w Poznaniu w latach 2004 – 2012 w tys.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Poznań należy do grupy największych i najbardziej cenionych ośrodków nauki w Polsce. Decyduje o tym przede wszystkim silnie rozwinięty sektor akademicki (8 uczelni publicznych i 20 niepublicznych). Istotną rolę pełnią również placówki Polskiej Akademii Nauk (PAN – 5 instytutów) oraz liczne jednostki badawczo-rozwojowe (JBR).

Dotychczasowe, prowadzone przez Bajerskiego (2012) badania wykazały, że Poznań zajmuje 3 miejsce w Polsce pod względem potencjału naukowego. Pozycję tę Poznań zachowuje w ujęciu większości spośród głównych mierników opisujących potencjał naukowy: pozyskanego finansowania badań naukowych w ramach projektów badawczych własnych MNiSW, uczestnictwa w Programach Ramowych Unii Europejskiej, ale także posiadanych uprawnień do nadawania stopni naukowych, jak i nadanych tytułów naukowych profesora. Wyżej od Poznania plasują się tylko: dominująca w polskiej nauce Warszawa i Kraków. Na uwagę zasługuje jednak dopiero czwarta pozycja Poznania w ujęciu publikacji w najbardziej prestiżowych czasopismach świata (indeksowane na Web of Science), nie tylko za Warszawą i Krakowem, ale także Wrocławiem. Niższa, niż w przypadku pozostałych miast, pozycja Poznania wynika zapewne w dużej mierze z relatywnie niskiego (w zestawieniu z największymi ośrodkami nauki w Polsce) umiędzynarodowienia badań. Niespełna 30% artykułów publikowanych przez poznańskich naukowców są to publikacje przygotowane wspólnie z badaczami zagranicznymi. Wydaje się, że poznańscy naukowcy w zbyt małym stopniu wykorzystują możliwość prowadzenia badań w ramach międzynarodowych zespołów i sieci naukowych. Istniejący w tym względzie potencjał potwierdza m.in. wysoka w skali kraju liczba zespołów uczestniczących w Programach Ramowych Unii Europejskiej.

W skali Europy, biorąc pod uwagę miasta o liczbie ludności porównywalnej z Poznaniem, Poznań jest ośrodkiem przeciętnym (plasuje się na 22 miejscu w grupie 39 miast w przypadku publikacji na Web of Science i na 24 miejscu w przypadku uczestnictwa w Programach Ramowych Unii Europejskiej). Zauważa się jednak, że pozycja Poznania jest różna w poszczególnych dyscyplinach nauki. Spośród 6 analizowanych dyscyplin, zaznacza się przede wszystkim 8 miejsce Poznania w dziedzinie chemii oraz 14 miejsce w przypadku nauki o materiałach i 15 miejscu w dziedzinie nauk inżynierskich.

Tab. 15. Potencjał naukowy Poznania na tle innych dużych miast.

Miasto	Fiansowanie projektów MNiSW	Skuteczność pozyskiwania projektów MNiSW	Uczestnictwo w 6. i 7. PR UE	Nominacje prof.	Publikacje na Web of Science
Warszawa	1	1	1	1	1
Kraków	2	3	2	2	2
Poznań	3	2	3	3	4
Wrocław	4	4	5	4	3
Łódź	5	7	6	5	5
Gdańsk	6	8	4	8	6
Lublin	7	9	9	7	7
Katowice	9	6	7	6	8
Szczecin	8	10	8	9	9
Białystok	10	5	10	10	10
Bydgoszcz	11	11	11	11	11

Źródło: Bajerski, 2012.

Możliwości rozwoju Metropolii Poznań wiążą się ściśle z funkcją ośrodka nauki i innowacji. Liczba uczelni, kierunków studiów oraz studentów świadczy o wysokim stopniu rozwoju funkcji akademickiej. Zdecydowanie gorzej jest w przypadku działalności innowacyjnej. Chociaż na terenie metropolii funkcjonują parki technologiczne i inkubatory przedsiębiorczości, to jednak ich działalność jeszcze w niewielkim stopniu ma wpływ na liczbę przedsiębiorstw innowacyjnych. Zidentyfikowane skupiska działalności związanych z funkcją innowacyjną wskazują, że w tej dziedzinie istotnym czynnikiem są korzyści aglomeracji, dlatego na tych obszarach powinny powstawać nowe jednostki. Do rozwoju kreatywności konieczny jest także rozwój funkcji kulturalnej, która reprezentowana jest na tym poziomie tylko w Poznaniu.

Usługi medyczne

Bogata oferta usług medycznych stawia Metropolię Poznań wśród czołowych ośrodków w zakresie ochrony zdrowia w kraju. Wysoka specjalizacja i dostępność usług opieki zdrowotnej sprawia, że w szpitalach i przychodniach Poznania leczeni są pacjenci nie tylko z miast i gmin metropolii, ale również z całego obszaru województwa wielkopolskiego. Poznań jest wyspecjalizowanym ośrodkiem usług

zdrowotnych o znaczeniu ponadlokalnym, w którym funkcjonują zarówno publiczne jak i niepubliczne placówki ochrony zdrowia. Koncentracja usług zdrowotnych w Poznaniu związana jest z wyspecjalizowaną ofertą świadczenia usług oraz funkcjonowaniem w Poznaniu Uniwersytetu Medycznego, który kształci kadrę medyczną w wielu specjalizacjach.

Jednostki świadczące usługi zdrowotne można podzielić na: stacjonarną opiekę zdrowotną, ambulatoryjną opiekę zdrowotną oraz doraźną pomoc medyczną. Wyspecjalizowaną pomoc medyczną w metropolii zapewniają szpitale o różnych specjalizacjach. Szpitale prowadzone są przez różne podmioty, w tym przez Miasto Poznań, samorząd powiatowy i wojewódzki, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Uniwersytet Medyczny. Dzięki funkcjonowaniu w Poznaniu jednej z najlepszych uczelni medycznych w kraju, kształcona jest wyspecjalizowana kadra medyczna.

W Poznaniu znajduje się 5 szpitali klinicznych prowadzonych przez Uniwersytet Medyczny, którymi są: Szpital Kliniczny Przemienienia Pańskiego, Szpital Kliniczny im. Heliodora Święcickiego, Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny, Ortopedyczno-Rehabilitacyjny Szpital Kliniczny im. Wiktora Degi Szpital Kliniczny im. Karola Jonschera Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W Poznaniu funkcjonuje również Szpital Wojewódzki, Ośrodek Rehabilitacyjny dla Dzieci Poznań – Kiekrz, Szpital Rehabilitacyjny Poznań-Kiekrz, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej MSW im. L. Bierkowskiego, Specjalistyczny Zespół opieki Zdrowotnej nad Matką i Dzieckiem, Szpital Dziecięcy, Szpital im. F. Raszei, Szpital Świętej Rodziny, Wielkopolskie Centrum Onkologii, Wielkopolskie Centrum Pulmonologii i Torakochirurgii oraz Wielospecjalistyczny Szpital Miejski im. J. Strusia.

Poza miastem Poznań, na obszarze Metropolii Poznań zlokalizowane są ponadto szpitale powiatowe: Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital w Puszczykowie im. prof. Stefana Tytusa Dąbrowskiego (Powiat Poznański), Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Obornikach (Powiat Obornicki), Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Szamotułach (Powiat Szamotulski), Szpital w Śremie (Powiat Śremski).

Za miernik odzwierciedlający siłę oddziaływania usług zdrowotnych można uznać liczbę udzielonych porad lekarskich na 1000 mieszkańców. Na podstawie danych, stwierdzić można, że najwyższą liczbą porad lekarskich w przeliczeniu na

1000 mieszkańców, charakteryzuje się Poznań (10 439 porad) i Puszczykowo (10 998 porad). W przypadku miasta Poznania ten wysoki wskaźnik świadczy o ponadlokalnym oddziaływaniu usług zdrowotnych, natomiast w obu przypadkach – zarówno w przypadku Poznania jak i Puszczykowa, jest odzwierciedleniem struktury ludności wg wieku (osoby starsze częściej korzystają z porad lekarskich). Niski wskaźnik liczby porad na 1000 mieszkańców charakteryzuje gminy suburbanizujące się i gminy wiejskie - Rokietnicę, Kleszczewo. Można domniemywać, że mieszkańcy gmin graniczących z Poznaniem, korzystają z usług zdrowotnych w mieście Poznań (im dalej od Poznania, tym wskaźnik ten przybiera wyższe wartości).

Na obszarze Metropolii Poznań funkcjonuje 670 przychodni (publicznych i niepublicznych ogółem), najwięcej zlokalizowanych jest w Poznaniu – 456 placówek. Najwięcej przychodni poza Poznaniem zlokalizowanych jest w gminie Swarzędz (26 przychodni), Śrem (23 przychodnie) i Luboń (17 przychodni), najmniej w gminie Skoki (2 przychodnie), Kleszczewo i Kostrzyn (po 3 przychodnie). Najwięcej placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców występuje w gminie Suchy Las (9 placówek) i Poznaniu (8 placówek).

Na obszarze Metropolii Poznań znajduje się 420 aptek ogólnodostępnych, w tym 264 zlokalizowanych jest w Poznaniu. Na obszarze metropolii na 1 aptekę średnio przypada 3262 mieszkańców, najwięcej w gminie wiejskiej Kleszczewo (6623 osób), Stęszew (4919 osób), Oborniki (4764 osób). Najlepszą dostępnością do aptek charakteryzuje się: Puszczykowo (1957 osób), Poznań (2086 osób) oraz Kostrzyn (2474 osób).

Tab. 16. Ochrona zdrowia w Metropolii Poznań (2012 r.).

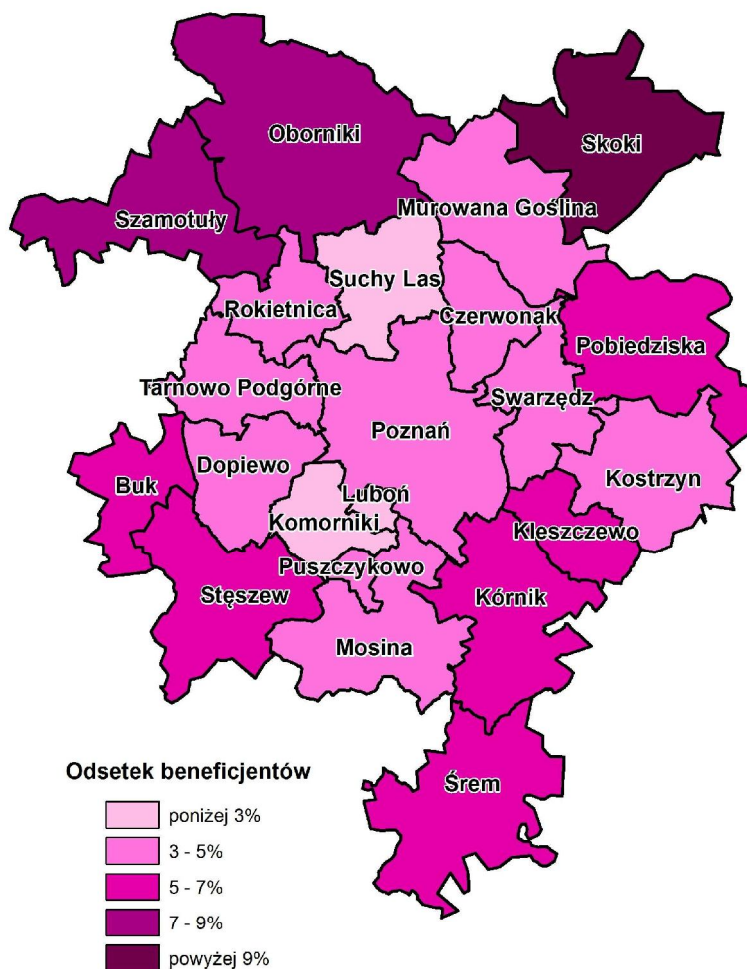
Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba udzielonych porad lekarskich	Liczba porad na 1000 mieszkańców	Liczba przychodni	Liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców	Liczba aptek	Ludność na 1 aptekę
1	Poznań	5749215	10439	456	8	264	2086
2	Pozostałe gminy Metropolii Poznań	2481453	5314	214	5	156	3318
3	Metropolia Poznań	8230668	8157	670	7	420	3262
4	województwo wielkopolskie	23118393	6677	1801	5	1137	3045

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Opieka społeczna

W Metropolii Poznań funkcjonuje 11 domów opieki społecznej – 7 w Poznaniu, 2 w Śremie oraz w Dopiewie i Szamotułach (po 1 domu opieki społecznej). Osobom potrzebującym wsparcia, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, udzielane są świadczenia pomocy społecznej. Wskaźnik udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem na obszarze metropolii jest zróżnicowany, najwyższy w gminie Skoki (13,1%), Szamotuły (8%), Oborniki (7,4%), najniższy z kolei w gminie Komorniki (2,3%), Suchy Las (2,7%), Luboń (3%). W Poznaniu udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wynosi 4,9%.

Ryc. 31. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w Metropolii Poznań w liczbie ludności ogółem w % (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Wyzwaniem dla sektora służby zdrowia i opieki społecznej jest utrzymywanie wysokich standardów świadczonych usług, przy rosnącej z roku na rok liczbie pacjentów, wśród których w najbliższych latach zwiększać się będzie liczba ludzi starszych. Wyspecjalizowana i dobrze zorganizowana opieka zdrowotna wpływać będzie w przyszłości na zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców, poprawę zdrowotności i wydłużanie się przeciętnego trwania życia mieszkańców Metropolii Poznań a tym samym na ich dłuższą aktywność zawodową i społeczną.

Funkcje kulturalne i turystyczne

Na obszarze Metropolii Poznań zlokalizowanych jest 30 muzeów wraz z oddziałami, najwięcej w Poznaniu – 18 placówek. Najważniejszym centrum kulturalnym jest miasto Poznań, w którym mieści się m. in.: Muzeum Archeologiczne, Muzeum Bambrów Poznańskich, Muzeum Narodowe, Muzeum Etnograficzne, Muzeum Instrumentów Muzycznych, Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych. Miasto Poznań jest centrum wydarzeń kulturalnych na skalę międzynarodową i krajową, odbywają się tutaj m. in. Festiwal Malta, czy festiwal Transatlantyk. W Poznaniu powstało również interaktywne muzeum historii Ostrowa Tumskiego – Brama Poznania ICHOT. Muzeum wyposażone jest w nowoczesne techniki wizualizacji, które pozwalają przedstawić historię najstarszej części Poznania w innowatorski sposób, szczególnie atrakcyjny i łatwy w odbiorze przez dzieci i młodzież.

W Poznaniu funkcjonuje 21 teatrów, m. in. Polski Teatr Tańca, Teatr Animacji, Teatr Muzyczny, Teatr Nowy, Teatr Ósmego Dnia, Teatr Polski, Teatr Wielki. Ofertę kulturalną POM poszerzają kina, których w POM jest 14. W Poznaniu znajduje się 11 kin, natomiast w Buku, Szamotułach i Śremie – po 1 kinie. Na obszarze metropolii znajduje się 138 bibliotek publicznych wraz z filiami, najwięcej w Poznaniu – 54 placówki.

Obszar Metropolii Poznań jest atrakcyjny pod względem turystycznym. Ważnym potencjałem obszaru metropolii są obszary cenne przyrodniczo, w tym Wielkopolski Park Narodowy, Puszcza Zielonka, poznańskie klify zieleni, rzeka Warta, które predestynują obszar do rozwoju turystyki wypoczynkowej i kajakowej. Ciekawa architektura miast i wsi na obszarze Metropolii Poznań, specyficzny klimat

wielkopolskiej gościnności mogą stanowić magnes przyciągający turystów z całego kraju, jak i z zagranicy.

Pod względem obsługi ruchu turystycznego obiekty zakwaterowania zbiorowego zlokalizowane w gminach aglomeracji znajdują się „w cieniu” miasta Poznania. W Poznaniu znajdują się najnowocześniejsze i najlepiej wyposażone, pięciogwiazdkowe hotele – Sheraton, City Park Hotel i Blow Up Hall 5050 w Starym Browarze. Poza ofertą luksusowych hoteli, Poznań dysponuje również bogatą siecią obiektów 3,2,i 1-gwiazdkowych.

W mieście funkcjonują największe obiekty hotelowe, a gminy pełnią najczęściej jedynie rolę uzupełniającą w obsłudze ruchu turystycznego, ukierunkowanego na pobyt w Poznaniu. Na terenie Metropolii Poznań istnieje 12 610 miejsc noclegowych, z których aż 64% znajduje się w Poznaniu.

Ryc. 32. Liczba miejsc noclegowych w Metropolii Poznań (2012 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wyzwaniem dla rozwoju turystyki w Metropolii Poznań jest rozbudowa i modernizacja bazy turystycznej i promocja Metropolii Poznań w kraju i za granicą. Pozytywnym doświadczeniem w tym zakresie jest wspólne stoisko promocyjne Metropolii Poznań na Targach Regionów i Produktów Turystycznych Tour Salon oraz działania integracyjne Poznańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej.

Najważniejsze silne strony usług społecznych w Metropolii Poznań:

- dobrze wykształcona sieć placówek edukacyjnych dla dzieci i młodzieży;
- silnie rozwinięte funkcje akademickie i wysoki poziom szkolnictwa wyższego na tle kraju;
- duży potencjał naukowo-badawczy i dobra baza działalności naukowej w Poznaniu, rozwój parków naukowo-technologicznych;
- wysoki poziom badań naukowych, szczególnie w naukach ścisłych, liczących się w skali europejskiej;
- koncentracja placówek usług medycznych, od opieki podstawowej do wyspecjalizowanej;
- rozwinięta sieć placówek opieki społecznej;
- szeroka paleta usług kulturalnych, placówki i wydarzenia o zasięgu; regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- walory turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym;
- rozwinięta infrastruktura turystyczna.

Najważniejsze słabe strony usług społecznych w Metropolii Poznań:

- nie nadążanie rozwoju placówek edukacyjnych za zmianami w rozmieszczeniu i strukturze ludności wg wieku;
- relatywnie słabe wyniki nauczania w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych;
- niedorozwój placówek kształcenia zawodowego, podyplomowego i kształcenia ustawicznego;
- słabe dopasowanie służby zdrowia do zmian demograficznych (lecznictwo geriatryczne);
- nie adekwatna do potrzeb opieka socjalna w stosunku do ludzi starszych oraz wykluczonych;
- zdegradowana część zasobów kulturowych metropolii;
- nie wystarczająca promocja walorów turystycznych całej metropolii.

5. INTEGRACJA ZARZĄDZANIA W METROPOLII POZNAŃ.

Samorządy terytorialne wchodzące w skład Metropolii Poznań w obliczu pojawienia się w ostatnich latach nowych czynników rozwojowych (globalizacja, metropolizacja, wejście Polski do UE, intensywne procesy suburbanizacji, rozwój gospodarki opartej na wiedzy) stanęły przed wyzwaniem restrukturyzacji modelu zarządzania w oparciu o model *governance* – współzarządzania w wymiarze terytorialnym. Konieczność swoistego przeskalowania zarządzania dotyczy zasadniczo współpracy interkomunalnej, obejmującej cały obszar metropolitalny, szczególnie w zakresie integracji komunikacji publicznej, planowania przestrzennego, świadczenia usług komunalnych i społecznych (*intercommunal governance*).

Governance to funkcja zarządzania złożonymi organizacjami poprzez koordynowanie działań podmiotów należących do różnych sektorów. Tak rozumiane współzarządzanie, oparte na ścisłej współpracy samorządów z mieszkańcami, reprezentującymi je organizacjami społecznymi a także lokalnym biznesem i środowiskiem naukowym, jest dziś standardem rozwoju wielu nowoczesnych metropolii. Dokumenty rządowe takie, jak: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 czy Założenia Krajowej Polityki Miejskiej (2012, s. 13) formułują jednoznacznie konieczność „tworzenia warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych”.

Od kilku lat w miejskim obszarze funkcjonalnym Poznania trwa proces budowania podstaw spójnego zarządzania, polegający na tworzeniu samorządowych więzi organizacyjnych w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej, określany coraz częściej jako współpraca metropolitalna. Partnerami w tym procesie są: miasto Poznań i powiat poznański, miasta i gminy zainteresowane współpracą metropolitalną, samorząd województwa, instytucje gospodarcze, społeczne i naukowe.

W dniu 15 maja 2007 r. podpisane zostało przez Prezydenta Miasta Poznania, Starostę Poznańskiego oraz wójtów i burmistrzów 17 gmin powiatu poznańskiego

„Porozumienie o współpracy pomiędzy samorządami aglomeracji poznańskiej”. Uczestnicy porozumienia utworzyli Radę Aglomeracji Poznańskiej, która przez 3 lata pełniła funkcję forum wymiany informacji pomiędzy jednostkami samorządowymi oraz uzgadniania dziedzin współpracy, mającej w przyszłości przyjmować konkretne formy prawne. W dniu 29 kwietnia 2011 r. zostało zarejestrowane Stowarzyszenie Metropolia Poznań. Jego członkami stali się: Miasto Poznań, Powiat Poznański oraz 21 miast i gmin. Stowarzyszenie Metropolia Poznań. Jest ono kontynuatorem działań powołanej Rady Aglomeracji Poznańskiej. Głównym zadaniem Stowarzyszenia jest koordynacja współpracy międzygminnej i wdrażanie wspólnej strategii rozwoju Metropolia Poznań 2020. Stowarzyszenie posiada osobowość prawną i jest związane na czas nieograniczony.

Stowarzyszenie Metropolia Poznań w myśl zapisów statutu m.in.:

- 1) inspirowanie działań umożliwiające efektywne i skuteczne zarządzanie aglomeracją,
- 2) reprezentuje interesy członków Stowarzyszenia we wszystkich wspólnych sprawach,
- 3) inicjuje i opiniuje projekty aktów prawnych dotyczących samorządów terytorialnych, a przede wszystkim aglomeracji,
- 4) propaguje wymianę doświadczeń w zakresie wykonywanych zadań własnych gmin i powiatów oraz zadań im zleconych przez administrację rządową,
- 5) inspirowanie i podejmowanie wspólnych inicjatyw gospodarczych, mające wpływ na rozwój gmin i powiatów wchodzących w skład Stowarzyszenia,
- 6) inicjuje i wspiera prace naukowo-badawcze dotyczące funkcjonowania aglomeracji i jej rozwoju,
- 7) prowadzi monitoring procesów społeczno-gospodarczych i środowiskowych w aglomeracji,
- 8) prowadzi działalność informacyjną, wydawniczą, szkoleniową i promocyjną, związaną z realizacją celów Stowarzyszenia.

Władzami Stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków zwane Radą Metropolii oraz Zarząd i Komisja Rewizyjna. Rada Metropolii jest organem stanowiącym i kontrolnym Stowarzyszenia, a w jej skład wchodzi wójtowie, burmistrzowie, prezydenci, starostowie jednostek samorządu terytorialnego należących do Stowarzyszenia, jako ich reprezentanci. Zarząd Stowarzyszenia składa się z 5 osób: Prezesa, 2 Wiceprezesów oraz 2 członków. Z mocy Statutu

Prezesem Zarządu jest Prezydent Miasta Poznania. Jednym z Wiceprezesów jest Starosta Poznański. Drugi Wiceprezes oraz pozostali członkowie Zarządu wybierani są spośród wójtów i burmistrzów gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia. Stowarzyszenie wykonuje swoje zadania przy pomocy Biura Stowarzyszenia. Na jego czele stoi Dyrektor Biura Stowarzyszenia.

Zadania i kompetencje o charakterze wykonawczym, polegające na organizacji i świadczeniu usług publicznych na skalę obszaru funkcjonalnego realizowane są przez podmioty o charakterze jednozadaniowym – **związki celowe, samorządowe spółki prawa handlowego oraz stowarzyszenia o charakterze branżowym**, bądź też realizowane są przez wybrane jednostki samorządu terytorialnego w drodze porozumienia. Są to m.in. związek celowy: Gospodarka Odpadami Aglomeracji Poznańskiej, Aquanet S.A. (spółka wodociągowo-kanalizacyjna), Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna. Porozumienia między miastem Poznań i Powiatem Poznańskim dotyczą m.in. takich dziedzin, jak bezpieczeństwo publiczne (policja, straż pożarna), rynek pracy, opieka społeczna i edukacja. Między miastem a gminami podpisano porozumienia w obszarze edukacji i transportu publicznego.

Współpraca samorządów z sektorem gospodarczym metropolii stanowi dla niej równie ważne co współpraca interkomunalna wyzwanie. Od 2002 r. w Metropolii Poznań działa Sieć Wspierania Przedsiębiorczości i Zatrudnienia. Porozumienie skupia 22 publiczne i prywatne instytucje otoczenia biznesu, w tym samorządy lokalne, izby gospodarcze, związki pracodawców, inkubatory przedsiębiorczości, parki technologiczno-przemysłowe, akademickie biura karier, fundacje na rzecz rozwoju itp. Od 2008 r. corocznie organizowane jest w Poznaniu Forum Gospodarcze Aglomeracji Poznańskiej (od 2013 r. pod nazwą Forum Gospodarcze Metropolii Poznań). Jest to wspólna inicjatywa Wielkopolskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, miasta Poznań oraz powiatu poznańskiego. Misją Forum jest tworzenie pozytywnej atmosfery, służącej rozwojowi współpracy gospodarczej i samorządowej oraz promocja potencjału ekonomicznego i zwiększanie atrakcyjności obszaru funkcjonalnego dla inwestorów. Forum towarzyszą Poznańskie Dni Przedsiębiorczości. Od 2013 r. działa na terenie metropolii Obserwatorium Rynku Pracy Aglomeracji Poznańskiej. Do jego zadań należy monitorowanie i prognozowanie potrzeb rynku pracy Aglomeracji Poznańskiej, z uwzględnieniem

zmian zachodzących w gospodarce globalnej, w celu dostarczania rzetelnych informacji zarówno młodym ludziom, jak i pracodawcom.

W Metropolii Poznań dobrze rozwija się współpraca samorządów terytorialnych ze środowiskiem naukowym. Eksperci akademicy wspierają wiedzą i innowacyjnymi pomysłami zarządzanie, planowanie przestrzenne i strategiczne w aglomeracji. Zarówno miasto Poznań, jak i gminy oraz powiat poznański współpracują z uczelniami Poznania. W 2009 r. Członkowie Rady Aglomeracji Poznańskiej jednogłośnie opowiedzieli się za wsparciem projektu naukowo-badawczego „Funkcjonowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej”. Dla jego realizacji powołane zostało konsorcjum czterech największych poznańskich uczelni (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Ekonomiczny, Politechnika Poznańska, Uniwersytet Przyrodniczy). Koordynatorem prac było Centrum Badań Metropolitalnych (CBM), afiliowane przy Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Efektem projektu były trzy dokumenty: Zielona Księga Aglomeracji Poznańskiej (swoista prestrategia poddana szerokim konsultacjom społecznym), Strategia Rozwoju Metropolia 2020 oraz Studium zagospodarowania przestrzennego aglomeracji poznańskiej. Od 2009 r. CBM wydaje serię naukową Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej, której ponad 20 zeszytów poświęconych zostało najważniejszym problemom rozwojowym tego obszaru. W ciągu całego roku CBM organizuje cykl debat środowisk administracyjnych, gospodarczych i społecznych pod nazwą Akademia Metropolitalna.

Silne strony integracji zarządzania w Metropolii Poznań:

- istnienie struktur administracji zespolonej na poziomie powiatowym - wspólnych dla miasta i powiatu ziemskiego (policja, straż pożarna, urząd pracy);
- powstanie Stowarzyszenia Metropolia Poznań;
- powstanie i przyjęcie przez organy wykonawcze samorządów Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020;
- podjęcie i rozwój współpracy w zakresie związku odpadowego. Powstanie Związku Komunalnego Gospodarki Odpadami Aglomeracji Poznańskiej;
- podjęcie i rozwój współpracy w zakresie utworzenia związku komunikacyjnego, Transport Metropolii Poznań;

- korzystna struktura terytorialno-administracyjna z punktu widzenia integracji w aglomeracji (miasto centralne i jeden powiat okólny);
- wola pogłębiania współpracy ze strony polityków lokalnych;
- poparcie społeczne dla pogłębiania współpracy komunalnej miasta Poznania i gmin podmiejskich;
- wsparcie dla procesu integracji i promocji metropolitalnej lokalnych organizacji gospodarczych (Forum Gospodarcze Metropolii Poznań);
- powstanie Centrum Badań Metropolitalnych – zaplecza eksperckiego dla procesu integracji metropolitalnej.

Słabe strony integracji zarządzania w Metropolii Poznań.

- brak solidnej podstawy prawnej integracji – ustawy metropolitalnej;
- brak przez wiele lat interwencjonizmu państwowego w procesie tworzenia miejskich obszarów funkcjonalnych (wsparcie finansowe, utworzenie i wdrożenie konkretnej polityki wobec metropolii);
- słabe jak dotąd wsparcie procesu integracji metropolitalnej przez samorząd wojewódzki;
- bariery legislacyjne: ograniczone ustawowo możliwości współpracy samorządowej między szczeblem gminnym a powiatowym;
- doświadczenia trudności w zakresie współpracy komunalnej w aglomeracji z minionego 25-lecia;
- długie procedury prawne związane z tworzeniem form integracji, głównie związków celowych, zniechęcające do działań;
- słaba promocja idei integracji metropolitalnej i samej metropolii w mediach,
- ograniczona wśród mieszkańców znajomość działań podejmowanych na poziomie metropolitalnym;
- brak silnych środowisk lokalnych popierających proces integracji metropolitalnej (organizacje społeczne).

Kształtująca się Metropolia Poznań wyróżnia się na tle kraju indywidualną ścieżką oddolnej integracji zarządzania oraz współpracy ze środowiskiem gospodarczym i naukowym. Przemawia za tym konieczność rozwiązywania problemów dynamicznie urbanizującego się obszaru, które w polityce państwa nie są traktowane odpowiednio do swej rangi (jak dotąd brak było rozwiązań legislacyjnych i wsparcia finansowego dla obszarów metropolitalnych).

W Metropolii Poznań od reformy powiatowej w 1999 r. postępuje współpraca władz samorządowych w zakresie rynku pracy, bezpieczeństwa publicznego, usług oświatowych i socjalnych. W ostatnich latach nasila się integracja w zakresie gospodarki odpadami, organizacji transportu publicznego i różnorodnych usług komunalnych oraz wspólna promocja inwestycyjna i turystyczna. Stowarzyszenie Metropolia Poznań, jako jedno z nielicznych w Polsce ukonstytuowanych wcześniej oddolnych form kooperacji, będzie realizatorem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w latach 2014-2020.

6. TRENDY I WYZWANIA ROZWOJOWE METROPOLII POZNAŃ.

Korzystna na tle kraju sytuacja gospodarcza oraz dodatni przyrost liczby ludności sprzyjała przyspieszonemu procesowi formowania się miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. W jego granicach, szczególnie w ostatnich 10 latach, dochodzi do znaczących przekształceń funkcjonalnych i przestrzennych. Miejski obszar funkcjonalny Poznania na tle kraju wyróżnia wysoki poziom i dynamika rozwoju gospodarczego oraz wyjątkowo silne natężenie procesu suburbanizacji - emigracji mieszkańców i lokalizacji podmiotów gospodarczych poza granicami Poznania, w sąsiednich gminach powiatu poznańskiego.

Dzięki dynamice gospodarczej i społecznej Metropolia Poznań notuje stały wzrost liczby mieszkańców. W latach 2000 – 2012 wyniósł on 5,8%. Według prognozy demograficznej opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny w 2035 roku liczba mieszkańców Metropolii Poznań zwiększy się o 10,3% w stosunku do 2012 r. W tym czasie przewiduje się spadek zaludnienia Polski o 5,8%. Wzrost zaludnienia nie rozkłada się jednak równomiernie w przestrzeni. Od lat 90. obserwuje się systematyczny spadek liczby mieszkańców Poznania przy eksplozywnym wzroście zaludnienia w gminach powiatu poznańskiego. Proces suburbanizacji oznacza polepszenie indywidualnych warunków mieszkaniowych tysięcy osób, ale z punktu widzenia ogólnospołecznego rodzi koszty ekonomiczne oraz ma często negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze. Rodzi też coraz większe potrzeby inwestycyjne w sferze transportu, infrastruktury komunalnej i usług społecznych, za którym nie nadążają możliwości budżetowe samorządów metropolii.

Obszar funkcjonalny Poznania charakteryzuje typ gospodarki usługowo-przemysłowej. W nielicznych gminach zatrudnienie w sektorze rolnictwa przekracza 3%, natomiast zatrudnienie w usługach jest w całej metropolii wyższe niż 70%. Na tle innych obszarów w kraju gospodarka w Poznaniu oraz w otaczających gminach po przemianach ustrojowych dobrze przystosowała się do nowych uwarunkowań gospodarczych. W ostatnich 20 latach obszar ten przeżywał szybki wzrost gospodarczy, którego przejawem jest znaczny rozwój wielu miejscowych przedsiębiorstw, liczne inwestycje zagraniczne oraz bardzo niski w skali kraju poziom bezrobocia (4%).

Osiągane dziś przez Poznań i gminy metropolii sukcesy gospodarki lokalnej, jej umiędzynarodowienie, postępy w rozbudowie i modernizacji infrastruktury technicznej i społecznej są niewątpliwym osiągnięciem mieszkańców, lokalnych przedsiębiorców i samorządów terytorialnych. To także efekt konkurencyjności całej polskiej gospodarki, oferującej tańsze koszty prowadzenia działalności gospodarczej, tańszą, ale wykwalifikowaną siłę roboczą. Czynniki te mogą jednak okazać się niewystarczające w perspektywie nadchodzących lat. Cechą globalnego kapitału i inwestycji jest ich tendencja do relokacji. Korporacje transnarodowe są wielkoskalowym producentem i odbiorcą usług, jednak przeniesienie się niektórych z nich w inne strefy geograficzne może być kwestią czasu. W obliczu możliwości wyczerpania się prostych zasobów generujących rozwój, koniecznością jest stałe wytwarzanie przez takie metropolie jak Poznań, własnych, endogennych i innowacyjnych kapitałów.

Budowanie pozycji konkurencyjnej Poznania i całej aglomeracji wobec innych metropolii to nie tylko zdolność adaptacji do zmieniających się procesów gospodarczych, ale także umiejętność kształtowania nowych warunków rozwoju. Metropolia Poznań coraz lepiej wykorzystuje swoje walory, stając się w skali kraju jednym z liderów tworzenia sektorów innowacyjnych. Jej potencjałem są wykształceni, w większości na czołowych w kraju uczelniach Poznania, młodzi ludzie. Wyzwaniem jest zatrzymanie ich w mieście i sąsiednich gminach poprzez oferowanie dobrych warunków pracy i płacy oraz możliwości rozwoju własnej przedsiębiorczości. Jest to niezwykle ważne nie tylko w obliczu niekorzystnego *brain drain* – „drenażu mózgów” ze strony konkurencyjnych metropolii krajowych i europejskich, ale także ze względu na zagrożenie „*brain waste*” – „marnotrawstwem mózgów”, w przypadku braku pracy adekwatnej do wykształcenia młodych i zdolnych absolwentów szkół wyższych. Wyzwania stoją tu przed wyższymi uczelniami Poznania, które powinny rozwijać kierunki związane z potrzebami regionalnego rynku pracy i nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, w tym szczególnie innowacyjnych sektorów IT. Ich rozwój w najbliższych latach będzie kluczowy dla przekształcenia wizerunku metropolii absorpcyjnej na metropolię dyfuzyjną w zakresie nowoczesnej gospodarki.

Do najważniejszych trendów rozwojowych obserwowanych w miejskim obszarze funkcjonalnym Poznania zaliczyć należy:

- wzrost potencjału gospodarczego całej metropolii, gdzie Poznań wraz z gminami obszaru funkcjonalnego tworzy jeden z większych i bardziej innowacyjnych regionów przemysłowo-usługowych kraju,
- trend silnej dynamiki rozwoju gospodarczego, mierzony wartością wysokiego w skali kraju PKB, wysokim poziomem przedsiębiorczości, licznymi inwestycjami z udziałem kapitału zagranicznego, liczącymi się firmami rodzimymi, zarówno w Poznaniu jak i okolicznych gminach,
- rosnący poziom życia, zarobków, polepszająca się dostępność do usług, szczególnie edukacyjnych, kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych, czemu towarzyszy wzrost konsumpcji mieszkańców,
- dobrze rozwinięte funkcje akademickie, najwyższy w kraju udział studentów w populacji miasta, rosnący stopień internacjonalizacji kształcenia i badań (choć w skali Europy wciąż nie zadawalający),
- wyjątkowe w skali kraju silne natężenie procesów suburbanizacji, zmniejszanie się liczby ludności miasta Poznania, głównie wskutek emigracji na rzecz terenów podmiejskich, notujących gwałtowny przyrost demograficzny,
- starzenie się populacji miejskiej i odmładzanie populacji terenów podmiejskich,
- silny rozwój budownictwa mieszkaniowego w gminach podmiejskich, przybierający niejednokrotnie postać żywiołowy i niekontrolowany przez system planowania przestrzennego (tzw. *urban sprawl*, czyli rozlewanie się zabudowy poza zwarte osiedla),
- dynamiczne zmiany w środowisku pod wpływem antropopresji, prowadzące do zmniejszania się powierzchni biologicznie czynnych i lokalizacji zabudowy przy terenach cennych przyrodniczo,
- dekoncentracja niektórych funkcji miasta, w tym głównie produkcyjnych i logistycznych, na obszary podmiejskie,
- wzrost liczby miejsc pracy, szczególnie poza miastem, zarówno w sferze produkcyjnej, jak i usługowej,

- rozwój zjawiska migracji wahadłowych między miejscem pracy, zamieszkania i usług, nie tylko z obszaru podmiejskiego do Poznania, ale także z miasta do sąsiednich gmin,
- utrudnienia spójności transportowej wewnątrz metropolii wynikające z niskiej jakości części dróg kołowych i kolejowych oraz niespójnej organizacji komunikacji publicznej,
- rozwój motoryzacji indywidualnej, za którym nie nadąża rozwój infrastruktury transportowej,
- narastanie problemów transportowych, uniemożliwiający sprawne podróżowanie w obrębie aglomeracji,
- rosnące dochody gmin podmiejskich z tytułu podatków, stopniowa utrata dochodów przez miasto centralne w związku z osiedlaniem się mieszkańców (podatników) i podmiotów gospodarczych poza jego granicami,
- dysproporcje pomiędzy miejscami korzystania z usług a miejscami zamieszkania i płacenia podatków, utrzymywanie przez miasto centralne placówek usługowych i infrastruktury o znaczeniu ponadlokalnym, z której korzystają mieszkańcy całej aglomeracji,
- polepszająca się infrastruktura usługowa w gminach aglomeracji, w szczególności w zakresie oświaty, sportu i rekreacji,
- rozwój infrastruktury dla turystyki biznesowo-kongresowej i wzrost zapotrzebowania na rozrywkę, rekreację i aktywny wypoczynek w metropolii,
- innowacyjne pomysły w zakresie zarządzania, świadczenia usług społecznych i realizacji zadań z zakresu gospodarki komunalnej,
- strategiczne podejście do rozwoju miasta i strefy podmiejskiej, wola polityczna współpracy liderów lokalnych, rozwijające się zinstytucjonalizowane formy kooperacji, działania podparte wiedzą ekspercką poznańskiego środowiska akademickiego.

Główne wyzwania, przed którymi stoją polskie miasta i ich obszary funkcjonalne zostały zidentyfikowane na podstawie diagnoz zawartych w KSRR 2010-2020, KPZK 2030 oraz rekomendacji wynikających z prac nad założeniami Krajowej Polityki Miejskiej. Zastaw podstawowych wyzwań wymieniają m.in. Raport

Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (2010)², Przegląd OECD Krajowej Polityki Miejskiej w Polsce (2011)³, oraz dokument Krajowa Polityka Miejska (2014)⁴.

Do najważniejszych wyzwań dla Polski w zakresie rozwoju miast i procesów urbanizacji w perspektywie 2020 roku dokument Założeń Krajowej Polityki Miejskiej (2013) zalicza:

1. Wykorzystanie potencjału głównych ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych do kreowania wzrostu i zatrudnienia oraz zdynamizowania rozwoju kraju, w tym poprawa ich międzynarodowej pozycji konkurencyjnej, wzmocnienie powiązań funkcjonalnych, promowanie współpracy miast i budowanie ich komplementarności funkcjonalnej.
2. Wykorzystanie potencjału miast w procesach rozwoju regionalnego na obszarach problemowych o znaczeniu krajowym oraz usuwanie barier rozwojowych.
3. Poprawę ładu przestrzennego na obszarach miejskich i powstrzymanie żywiołowej suburbanizacji.
4. Przeciwdziałanie degradacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej obszarów zurbanizowanych, zarówno w skali całych miast, jak i w mniejszych skalach przestrzennych (rewitalizacja i restrukturyzacja).
5. Poprawę jakości zarządzania i współpracy na obszarach miejskich, w tym na obszarach funkcjonalnych miast oraz poprawa systemu finansowania i uwarunkowań prawnych rozwoju ośrodków miejskich.
6. Poprawę infrastruktury transportowej, w tym zintegrowane systemy transportu zbiorowego.
7. Stały monitoring zjawisk społeczno-przestrzennych w miejskich obszarach funkcjonalnych
8. Wyzwania horyzontalne w specyficzny sposób ujawniające się w miastach: skutki zmian demograficznych, zmian klimatycznych, poprawa efektywności energetycznej, zaopatrzenie w energię elektryczną, ciepło, chłód oraz optymalizacja zarządzania zasobami i surowcami (w tym odpadami).

² Raport wprowadzający Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby przygotowania przeglądu OECD krajowej polityki miejskiej w Polsce. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2010.

³ Przegląd polityki miejskiej OECD. Polska. Ocena i Rekomendacje, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2011. Raport został opracowany przez Dyрекcję ds. Zarządzania Publicznego i Rozwoju Terytorialnego Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

⁴ W marcu 2014 r. przedstawiony został projekt Krajowej Polityki Miejskiej jako roboczy materiał do dyskusji z partnerami i konsultacji międzyresortowych i społecznych.

Zestaw podstawowych tendencji i wyzwań rozwojowych, przed którymi stoją polityki miejskie jest więc dobrze rozpoznany. Wymienione powyżej wyzwania mają zasadniczy wpływ także na możliwości rozwojowe Metropolii Poznań w najbliższych latach. Istotnym zagadnieniem jest określenie priorytetowych celów działań w skali tego obszaru. Określenie nadrzędności wybranych obszarów interwencji publicznej oraz ich hierarchizacja jest zadaniem jednostek samorządu terytorialnego działających w obszarze funkcjonalnym miasta Poznania.

Priorytety rozwoju Metropolii Poznań w perspektywie 2020 r. określa Strategia Rozwoju Metropolii Poznań. To dokument zawierający 5 osi strategicznych, 28 programów i ponad 100 działań, które w wyniku konsultacji uznano za potrzebne i ważne do realizacji. Debata nad programami rozwoju Metropolii Poznań określiła, które z nich są szczególnie ważne, możliwe do realizacji dziś lub w najbliższym czasie.

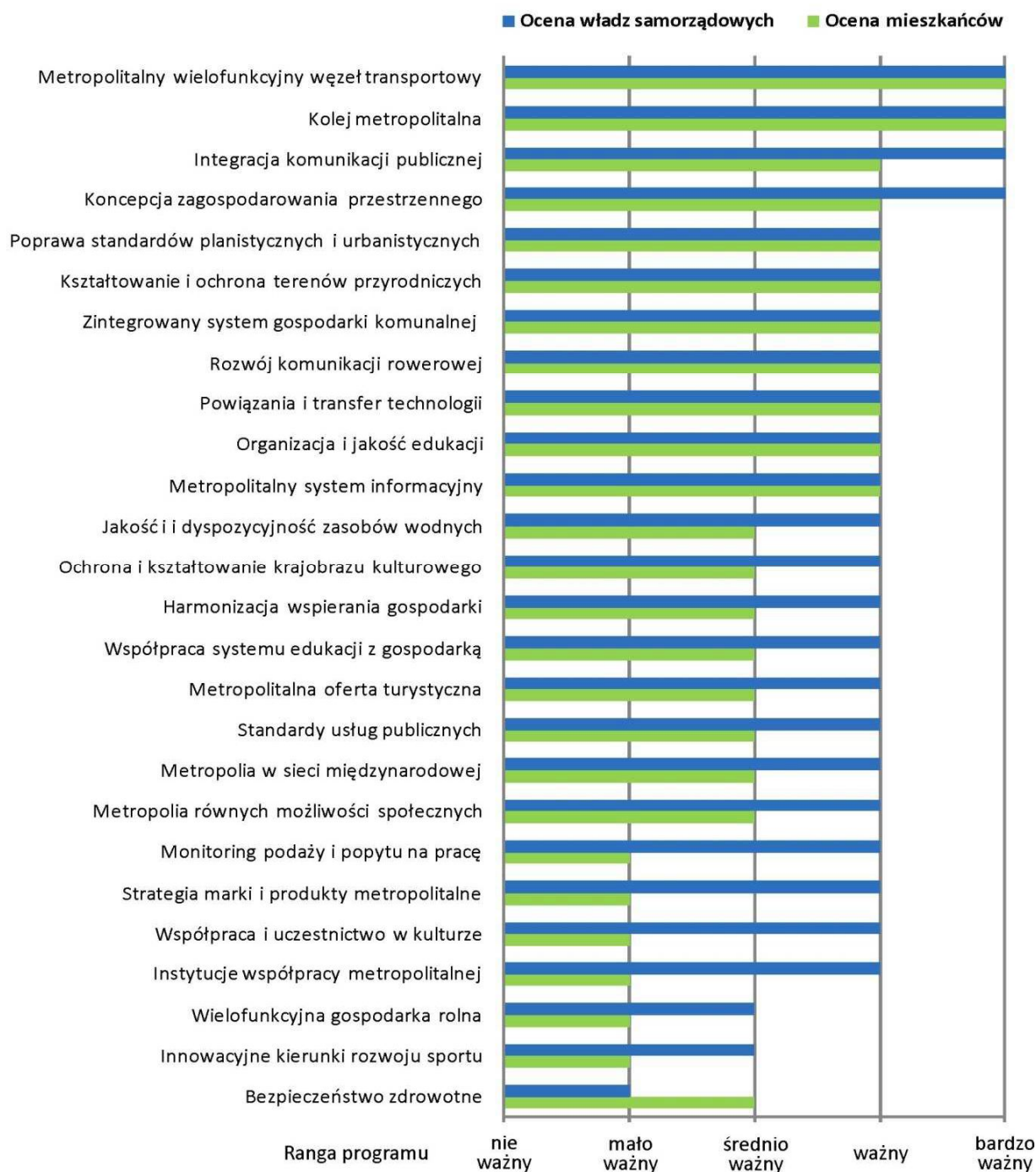
Na poziomie Metropolii Poznań, istotne są te problemy, które determinowane są wielkością i potencjałem tego obszaru, jego położeniem w sieci osadniczej i komunikacyjnej regionu, pełnionymi funkcjami oraz specyficznymi uwarunkowaniami społecznymi, gospodarczymi i politycznymi. Najważniejszymi wyzwaniami rozwojowymi Metropolii Poznań w myśl zapisów Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020 są:

- 1. Gospodarka przestrzenna i środowisko:** kształtowanie ładu przestrzennego w Metropolii, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, racjonalne zagospodarowywanie przestrzeni stosownie do europejskich norm środowiskowych, krajobrazowych i urbanistycznych oraz w zgodzie z potrzebami mieszkaniowymi, produkcyjnymi i wypoczynkowymi obecnych i przyszłych pokoleń mieszkańców Metropolii.
- 2. Infrastruktura i organizacja transportu:** rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej Metropolii w celu zwiększania jej dostępności w skali krajowej i międzynarodowej oraz zapewnienia wewnętrznej spójności transportowej, z preferencją dla rozwoju zintegrowanej komunikacji publicznej.

- 3. Gospodarka i rynek pracy:** wspieranie rozwoju gospodarczego, którego celem jest wzrost konkurencyjności Metropolii jako miejsca dobrych inwestycji, rozwój sektora innowacyjnego, tworzenie sieci współpracy podmiotów gospodarczych w Metropolii w oparciu o rozwinięty rynek pracy i jego silne powiązania z lokalnym potencjałem edukacyjnym i naukowym.
- 4. Usługi społeczne:** tworzenie przyjaznych mieszkańcom usług społecznych, zintegrowanych tematycznie, odpowiadających wyzwaniom demograficznym, w tym starzeniu się społeczeństwa, gwarantujących dobrą dostępność przestrzenną i ekonomiczną, w atrakcyjnej formule, zachęcającej mieszkańców oraz osoby odwiedzające metropolię do korzystania z nich.
- 5. Zintegrowane zarządzanie i marketing terytorialny:** budowa form współpracy i sprawnego zarządzania w Metropolii z udziałem samorządów oraz innych instytucji publicznych i komercyjnych. Wspólna promocja inwestycyjna i turystyczna oraz kreowanie wizerunku nowoczesnej metropolii europejskiej.

W wyniku konsultacji samorządowych i społecznych, które odbyły się w 2010 r. utworzono hierarchię programów, która jest istotną wskazówką do wyznaczania priorytetów strategicznych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Priorytety nakreślone w osiach rozwojowych Metropolii Poznań są punktem odniesienia dla formułowania projektów ZIT, a szczególnie ich celów, źródeł finansowania, oczekiwanych rezultatów w powiązaniu z realizacją regionalnego programu operacyjnego dla województwa wielkopolskiego.

Ryc. 33. Priorytety strategicznego rozwoju Metropolii Poznań wskazane w toku konsultacji społecznych i samorządowych Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

Źródło: Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

Dalszy dynamiczny i zrównoważony terytorialnie rozwój społeczno-gospodarczy Metropolii Poznań wymaga ścisłej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi oraz między nimi a samorządem województwa wielkopolskiego i innymi partnerami publicznymi, społecznymi i gospodarczymi. Dotyczy to przede wszystkim współdziałania w zakresie wdrażania konkretnych projektów oraz pozyskiwania środków zewnętrznych na ich realizację.

Chęć uzyskania maksymalnej skuteczności i efektywności tych działań będzie pociągać za sobą konieczność zawiązywania związków celowych czyli formalno-prawnych podmiotów powoływanych w celu wspólnego wykonywania określonych zadań publicznych, między innymi takich jak Związek ZIT. Tylko taka forma współdziałania o charakterze celowym, poprzez wspólne podejmowanie działań o zasięgu metropolitalnym, daje rzeczywistą szansę rozwoju dla całej metropolii. Stanowi także doskonałe narzędzie do promowania obszaru metropolitalnego w skali krajowej i międzynarodowej. Kompleksowe podejście do realizacji strategii rozwoju skłania ku stwierdzeniu, iż w pełni zasadne było powołanie Stowarzyszenia Metropolia jako podmiotu odpowiedzialnego za koordynację i wdrażanie strategii metropolitalnej, ale także za pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania programów strategicznych. Można sobie wyobrazić także sytuację, w której rozwiązania legislacyjne doprowadzą do przekształcenia dobrowolnej współpracy samorządów w nową formę ustrojową; obligatoryjny związek metropolitalny lub powiat metropolitalny. Oznacza to w perspektywie 15 lat ukonstytuowanie się silnego zarządzania metropolitalnego, być może w wyniku określonych rozwiązań legislacyjnych silnej władzy metropolitalnej.

Metropolia Poznań ma aspiracje stania się krajowym laboratorium zintegrowanego rozwoju. Przemawiają za tym:

- dogodna struktura terytorialno-administracyjna,
- dobry klimat polityczny, liderzy integracji,
- instytucje metropolitalne - Stowarzyszenie i związki komunalne
- różne formy kooperacji samorządów z nauką i gospodarką,
- podbudowa merytoryczna procesu (liczne diagnozy, ekspertyzy),
- czerpanie z doświadczeń zagranicznych (współpraca z Regionem Hanower).

Konkretyzacja działań integracyjnych od 2011 r. następuje poprzez wdrażanie wspólnej strategii rozwoju aglomeracji - Metropolia Poznań 2020 oraz programu miejskiego - Metropolitalny Poznań.

Wyzwania integracyjne są wciąż aktualne, choć konieczna jest ich stała weryfikacja z uwagi na zmieniające się uwarunkowania prawne i finansowe.

Od 2014 szczególnym wyzwaniem jest pozyskanie i wykorzystanie zewnętrznych środków finansowych UE na modernizację i rozwój infrastruktury, oraz projekty przyczyniające się do rozwoju społecznego i gospodarczego całej metropolii.